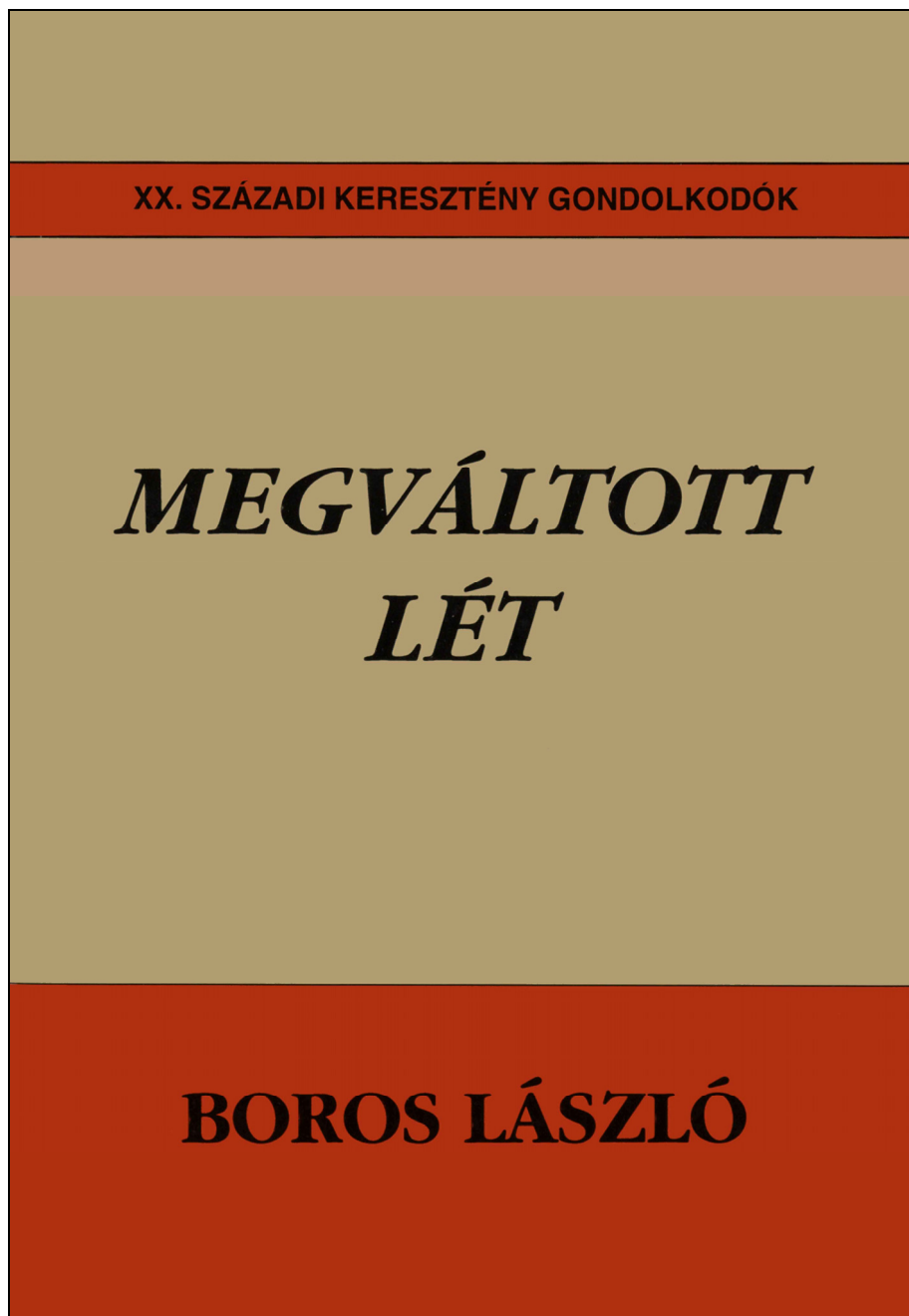

Boros László

Megváltott lét

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Boros László
Megváltott lét

XX. századi keresztény gondolkodók – 3.

Sorozatszerkesztő:
Lukács László

A mű eredeti címe:
Erlöstes Dasein

A kötetet fordította:
Ambrus Gabriella

Lektorálta:
Körber Ágnes

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1993-ban jelent meg a Vigilia Kiadó gondozásában az ISBN 963 7964 09 6 azonosítóval, Budapesten. Az elektronikus változat a Vigilia Kiadó engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Vigilia Kiadó tulajdonában marad.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	4
Gondolatok a teremtésről	6
A teremtés	6
Ember a világmindenség csúcán	7
A Szentháromság örökkévalóságához kötve	8
A paradicsom	9
Félelem nélkül közeledjünk Istenhez	11
A mennyország	12
Gondolatok a testben való létről	14
Az ember mint test és lélek egysége	14
Az ember mint testi, lelki és kegyelmi egység	15
A bűnbeesés megtörte a világegyetem fejlődését	15
Testi mivoltunk nem magától értetődik	16
A test beteljesedése a feltámadott Krisztusban	18
A feltámadt emberi test	19
Gondolatok a betegségről	22
Keresztény irgalom	23
Keresztény odaadás	26
Elmélkedések a szenvedésről	30
A magunkbazaritásból az önzetlenségbe	30
Az elégedetlenségtől a háláig	31
A csüggedéstől az örömig	33
Az emberi boldogság alaptörvénye	34
Elmélkedések a halálról	38
A halál mint végső döntés	38
A halál mint különítélet	40
A halál mint tisztító tűz	41
A halál mint az elkárhozás lehetősége	42
A halál mint az élet eredete	44
Elmélkedések az örök életről	46
A mennyország megtapasztalása	46
A mennyország helye	49
Krisztus megismerése	50
Együttlét a szeretetben	53
Krisztus új eljövetele	53
Boros László	56

Bevezetés

A könyv hat fejezete a gondolkodó ember számára legnehezebb problémával foglalkozik: az emberi szenvedéssel. Ha erre a kérdésre választ találunk, egyben azt is eldöntjük, hogy az emberi létnek, az életnek van-e egyáltalán értelme. Sőt: sokak számára ez a válasz határozza meg, hogy van-e egyáltalán Isten; és ha van, hatalmas, jóságos és szerető Úr-e, vagy kisszerű, fenyegető, kiszámíthatatlan zsarnok. Az emberi szenvedés létünk legnagyobb kísértésévé válhat. Hogyan nézhet el Isten ennyi kegyetlenséget, igazságtalanságot, gonoszságot, az ártatlanok elnyomását? Miért kell barátainak épp annyit szenvedniök, mint ellenségeinek? Miért nem nyilvánítja ki egyértelműbben hatalmát? Miért kell barátainknak és családtagjainknak – akikért hívőkként imádkozunk – félelemben és kétségbeesésben élniök, miért nem lelnek megnyugvásra?

És a kérdések folytatódnak. Ki taszított ebbe a szenvedésteli világba anélkül, hogy megkérdezett volna? Miért vagyok én – akinek halhatatlan lelke van – testi létbe, mulandóságba, pusztulásba zárva? Miért kínozza betegség és nyomorúság az embert, Isten hasonmását? Miért van keserűség, vigasztalhatatlanság és komorság? Miért csak a halálon keresztül érünk a halhatatlanságba, miért kell átelnünk, hogy a végén mindentől megfosztatunk; életünkötől, barátainktól és mindattól, amit annyi erőfeszítéssel létrehoztunk? Kibontakozhat-e az ilyen élet, reménykedhet-e beteljesedésben?

Az Úr Jézus adja meg nekünk, hogy megtaláljuk a választ minden kínzó kérdésünkre, hogy sötétségünkből az Ő világosságába, kétségbeesésünkből az Ő örömébe jussunk. Azt mondta magáról: „Én vagyok az első és az utolsó, és az élő. Meghaltam, s lám, mégis élek, örökké. Nálam van a halálnak és az alvilágnak a kulcsa” (Jel 1,18).

Az „öröm” szóval azt a belső beállítódást fejezzük ki, amellyel egy kereszténynek élete kérdéseivel – különösen szenvedéseivel – szemben viseltetnie kell. A keresztény létben az öröm a legfontosabb mérce. Ha valami nemcsak a felszínen, hanem létünk legmélyén nyomaszt minket, az nem keresztényi, ellentmond az Úr szellemének. Ha az emberi lét sötét oldalairól – betegségről, szenvedésről, halálról – gondolkodunk, el kell jutnunk az örömig, különben gondolataink nem keresztényiek. Az öröm azonban a keresztény létben akkor bontakozik ki, ha teljesen nyitottak vagyunk az iránt, aki közénk jött, hogy örömet adjon nekünk és beteljesítse az örömünket. Egyedül Krisztus hozhat fényt sötétségünkbe. Keresztény örömet tehát nem kereshetünk azáltal, hogy szemet hunyunk az emberi szenvedés fölött, hogy tekintetünket elfordítjuk az emberi világ sötétségétől, hanem csak úgy, ha alapjaiban megismerjük a szenvedés ellentmondásosságát, és megnyitjuk ezeket a mélységeket a Megváltó világossága előtt.

Elmélkedéseink során azonban sosem szabad szem elől tévesztenünk, hogy Krisztus feltámadása meghatározta a világ sorsát; a mennyország felé tartunk; a földi létben – minden átmenetisége ellenére – már az örökkévalóság munkál; ha keresünk, nem ürességre lelünk; semmi nem választhat el minket Krisztus szeretetétől. Szent János hangsúlyozza: „Isten fölötté áll szívünknek” (1Jn 3,20). Szent Pál minden reménységre, még az emberiség legmerészebb álmaira is mindent felülmúló, azaz krisztusi választ ad: „S ha majd minden alá lesz neki vetve, maga a Fiú is aláveti magát annak, aki mindent alávetett neki, hogy Isten legyen minden mindenben” (1Kor 15,28). Az ilyen nagyszerű jövő felé tartó világban (Isten lesz minden mindenben) alaptalan a kicsinyesség vagy a kétségbeesés. Isten vidám, megújult, friss és gondtalan lelkeket akar látni. A keresztény legyen az öröm tanúja szenvedésteli, örömtelen világunkban.

Az élet végső kérdéseire – feltétlenül ide tartozik a betegség, a szenvedés és a halál – hitünk alapigazságaiból kiindulva kell megadni a választ, különben nemcsak sekélyes, hanem egyszerűen helytelen lesz. A legnagyobb igazságok a legörömtelibbek, a leghasznosabbak. Nem

prédikálni akarunk a szenvedő embernek, hanem egyszerűen a hit széles látóhatárát kívánjuk számára megnyitni, hogy elámuljon, és szenvedését – hacsak egy pillanatra is – elfelejtse. Tudatában vagyunk annak, hogy aki nagyon szenved, annak nem lehet elég csak az emberi vigasz. Ezért szeretnénk a szenvedőt egyszerűen és barátián kézenfogva kivezetni önmagába zártságából a titkok tágas vidékeire. Amennyire lehet, közérthetően egyszerű és jól ismert dolgokról beszélünk majd: a teremtésről, a paradicsomról, a mennyországról, a szerető emberek önzetlenségéről, a csendesek boldogságáról, Krisztus emberszeretetéről, örök uralmáról és mindenekelőtt, újra meg újra, a keresztény öröm titkáról. Ezekben a dolgokban egy a közös: annál nagyobbak, titokzatosabbak és felfoghatatlanabbak lesznek, minél tovább vizsgáljuk őket. A szerző nem akarja bölcsességét rákényszeríteni szenvedő barátaira. Többször megtapasztalhatta már Szent Péter szegénységének titkát. A templom bejáratánál egy koldus alamizsnáért könyörgött Péterhez. Péter azt felelte neki: „Aranyam, ezüstöm nincs, de amim van, neked adom: a názáreti Jézus Krisztus nevében állj fel, és járj!” (ApCsel 3,6). Milyen szerencsés volt a béna, hogy Péternek nem volt semmije!

Gondolatok a teremtésről

A szenvedés alapján véve magány, önmagunkba zártság és egyedüllét. Ezért, ha szenvedő emberrel találkozunk és keresztényi módon akarunk segíteni rajta, meg kell próbálnunk őt kivezetni önmagából. A kinyilatkoztatás így tesz, mondván: Isten teremtett téged. Ez a gyakran emlegetett kijelentés három titkot tartalmaz, amelyeket most egymás után szeretnénk kifejteni. Ezek: a teremtés, a paradicsom és a mennyország.

A teremtés

Isten teremtő aktusát különböző szinteken vizsgálhatjuk. Az első felvilágosítást ad a világban betöltött helyünkről.

Létünk elfogadása

„Isten teremtett téged” – e kinyilatkoztatás által Isten személyes létedbe szól bele. Hatalmamban vagy; én ajándékozta magadnak, olyanak, amilyen vagy, életed minden ígéretségével és fenyegetettségével, büszkeségeddel és neveltségességeddel, mindazzal, amit véghez viszel, és amire képtelen vagy, korlátaiddal, gyengeségeddel és sikertelenségeddel. De azt is én adtam neked, amiről szakadatlan álmodozol: egészséget, teljességet, gazdagságot, becsületet, elismerést, beteljesedett életet, emberi közelséget, barátságot, szeretetet és ölelést; a lehetőségeket, amelyeket magadban érzel, a határokat, amelyek életedet szabályozzák. Mindez az én kegyelemem a számodra, akinek teremtményi léte örök szeretetem ajándéka. Akaratomat rajtad keresztül nyilvánítottam ki neked, életfelfogásod, pillanatnyi állapotod, változó tudatállapotaid révén: öröm és szenvedés, siker és kudarc, egészség és betegség, a mindennapok kis örömei és halálos szürkésege által. Életed egyetlen eseménye sem közömbös vagy semleges. Életed, bármilyen is, méltó arra, hogy hálát adj érte, mert irántad érzett barátságom és kegyelemem valósul meg benne. Éld az életedet, fogadd el, és így add nekem magad.

Ha egy szenvedő ember erre rögtön igent mond, valószínűleg nem értette meg, miről van szó. Bizonyára nem vigasztaltuk meg, csak elkápráztattuk. Amikor létünket Isten kezéből elfogadjuk, életünk alapvető döntését hozzuk meg. Ha életemet túlságosan egyszerűen fogom fel, ha bensőmben lázadás nélkül veszem tudomásul, hogy az, amit mint értelmetlent tapasztalok meg, maga az isteni kegyelem (tehát az értelemszerű), még nem értettem meg: Isten felfoghatatlan. Valójában nem Isten előtt állok (mivel egy „felfogható” és „könnyen hozzánk igazítható” lény nem lehet Isten). Képzeld csak el: valakit igazán és mélyen szeretünk. Vajon kívánhatnánk-e neki, hogy a mi életünket és sorsunkat élje létünk korlátaival és gondoljaival? Nem, mert ha valakit teljes szívemből szeretek, nem kívánhatok neki olyan rosszat, hogy az én bőrömben bújjon. Isten mégis azt kívánja, hogy magunkat úgy fogadjuk el, mint az Ő kegyelmét. Ahhoz, hogy zűrzavaros létünket Isten kegyelmeként tapasztalhatjuk meg, egész életünkben Isten felé kell törekednünk, meg kell próbálnunk naponta, sőt óránként megismerni kifürkészhetetlen akaratát, amely minket a létbe hívott. Még nehezebb teremtett voltunk elfogadása, ha meggondoljuk, hogy nem olyan közvetlenül az Istentől származunk, mint az angyalok. Minket létünk „leszármazása” köt össze Istennel, ami azt jelenti, hogy Isten a világon keresztül ajándékozta magát nekünk. Ez teremtett voltunk második rétege vagy dimenziója.

Ember a világmindenség csúcsán

Az ember szédítő helyet foglal el a világmindenségben. Az univerzum csúcsa, évmilliárdos fejlődés eredménye, amelynek gyökerei a kezdetekre nyúlnak vissza. Első tapasztalata az, hogy családba tartozik, amely nemcsak testileg, de lelkileg is alakítja. A család történetileg kialakult kulturális egységbe ágyazódik bele, gondolatok és értékek, pozitív és negatív hatások együttesébe. Ez a kulturális közeg viszont az emberiség egész történeti fejlődésének része. Így az egyes ember – általában tudat alatt – az emberiség sok évezredes történetének tapasztalatait hordozza. Az emberiség története, pontosabban a hominidák kialakulása legalább egymillió évre tehető. Fejlődéstörténetileg az ember előtti élethez kötődik. Ez az élet legalább két milliárd évre nyúlik vissza, és a bolygók kialakulásával jöhetett létre. A bolygók keletkezése pedig feltételezi az egész világegyetem fejlődését és kibontakozását az ősanyagból. Ehhez a folyamathoz legalább tízmilliárd év kellett.

Az ember ily módon – minden korlátja, nyomora és kínja ellenére, ígéretességével és reményeivel – a világegyetem csúcsán áll, amelynek keletkezése számunkra ma még nem minden részletében követhető módon az idők kezdetéig nyúlik vissza. Az egész világegyetem az élet irányában bontakozik ki; az élet a tudat irányába fejlődik, a tudat átalakul az emberben lélekké; a lélek adja a létnek azt a képességét, hogy egyesüljön az abszolúttal. A fejlődés nemcsak „előre”, hanem „felfelé”, az Isten felé is mozgatja a létet. Ha személyes életünk során visszatalálunk Istenhez, ez nemcsak a mi beteljesedésünket jelenti, hanem azt is, hogy az egész világegyetemet az isteni lét felé közelítjük. Senki sem él, szenved és hal meg saját magának. Az ember életének – szenvedésének és halálának is – kozmikus jelentése van, s így értjük meg, miért áll az ember élete egyfajta „előre álmódás”-ból. Magunkban hordjuk a világegyetem fejlődni vágyódását, ami főként álmok, kívánságok, nyugtalanság, remények és békétlenség formájában mutatkozik meg. Az ember minden idegszálával „útrakész”. Nem talál nyugalmat abban, amit már megszerzett. A múlt ködéből indulva minduntalan új jövőbe képzeli bele magát. Az emberi lét önmagunk előrevitele. Ez csak a mi fajtánkra jellemző. Emberi létünk lényege még előttünk van. Senki sem akadályozhatja meg, hogy léte megnyíljon a másság előtt. Senki sem szabadulhat a titkos kívánságtól, hogy a már elért jelen szűk köréből kitörjön. Az ember tele van mérhetetlen vágyakkal. Igazi lényünket még nem ismerjük. A lét minden mozzanatában ott látjuk azt a vágyat, hogy létünk előtörjön valami teljességgel új felé; hogy még egy ifjúság rejtőzik bennünk, amely beteljesedésre vár.

Egyébként a természettudósok is tanúsítják, hogy az emberré válás még nem fejeződött be. Az ember kibontakozásának kezdetén van. Egy közepes méretű állatfaj várható élettartama ötven millió év. Ha figyelembe vesszük is az evolúció gyorsulását, amely az emberiség életében mindenütt tapasztalható, akkor is van még előttünk néhány millió évnyi jövő. Az ember tehát nem tekintheti magát „megvalósultnak”, „lezártnak”, nem szabad feladnia az álmódózást, mert akkor nemcsak benne, hanem az egész univerzumban megdermed az élet. Bennünk és általunk válik tökéletessé a világ, ez a hatalmas fejlődési folyamat, amely évmilliárdok alatt, lépésről-lépésre tapogatózva jut el a teljességhez. Olyan folyamat ez, amelyben az embernek tudatos döntésével kell továbbvinnie az élet valamennyi erőfeszítését.

Az egész univerzum, az embert is beleértve, a formálódás egysége. Isten azáltal teremti meg a világot, hogy erőt ad az ember lassan végbemenő fejlődéséhez. Így majd az ember által, Isten tudatos elfogadásával, a világ eljut az örök életbe. A világegyetem, mint fejlődési egység, tehát egyre inkább egy abszolút csúcspont – az ég felé – tart. Azáltal, hogy az evolúció ily mértékben összpontosult az emberben, a gondolatok, kívánságok, álmok és remények óriási nyomást gyakorolnak rá. Ez állandóan ott munkál a bensőnkben. Minden reményünk és álmunk középpontjában valami végleges áll: az örök boldogságban, a mennyországban élő világegyetem. Ha elmélyedünk ezekben az alapokban, a teremtés valóságának harmadik dimenziója tárul fel előttünk.

A Szentháromság örökkévalóságához kötve

Törekvésünkben mindenütt ott érezzük magának Istennek bennünk munkáló teremtő erejét. A világmindenségben betöltött helyét szemlélve az ember megsejti, hogy életének mérhetetlen értéke van. De mi ez a mérhetetlenül értékes bennünk? A kinyilatkoztatás szerint bensőnkben hordozzuk az isteni életet. Ha azt mondjuk – mint általában –, hogy Isten a semmiből teremtett minket, akkor negatívan határoztuk meg az isteni teremtő tevékenységet. A teremtés igazi, pozitív tartalma a következő: Isten saját magából teremt minket; saját képére, saját törvényei szerint, semmi mástól nem befolyásoltatva. Minden teremtmény Isten gondolata és hasonmása, szívének legbensőbb megnyilvánulása. Ha teremtett voltunk legmélyebb titkainak alapjait keressük, át kell gondolnunk a titkok titkát, az istenségben belüli örök folyamatot. Isten háromságos – ahogyan a kinyilatkoztatás mondja: „folyamat”. Olyan folyamat ez, amely által Istenben hárman vannak, akik „én”-t mondanak, és hárman, akik „te”-t mondanak, bár egyetlenegy lényeg az, aki ezt kimondja. Olyan folyamat, amelyben egy személyes isteni „én” és „te” áll egymással szemben, s úgy szeretik egymást, hogy szeretetük is Valaki: a Szentlélek. Istenben örök a keletkezés: örök a nemzésben és az önátadásban mint Atya, örök a születésben és a szerető válaszadásban mint Fiú, és örökké áramló ifjú szeretet az ajándékozásban és elfogadásban mint Szentlélek.

Teremtett voltunk összeköt minket a Szentháromság örökkévaló életével. Minden teremtmény titokzatos kapcsolatban áll a második isteni személlyel, a Logossal, a Fiúval. A Logosz a tökéletes önkifejezés, az Atya képmása, amely szemben áll az Atyával, de ugyanakkor önmaga; benne az Atya teljes egészében magára ismer. A teremtés, Isten lényének véges mása lényegileg ezen a tökéletes istenképen alapul, amely egyben az Ő megszemélyesült önmegismerése. Minden általa lesz teremtmény, hogy magán viseli a második isteni személy vonásait. Helytelen azt gondolnunk, hogy Isten csak kezdetben teremtette a világot. A világ Isten állandó teremtő tevékenységén alapul. Teológiánk azonban megkülönböztet teremtést, létben tartást és közreműködést. Isten e három tevékenysége révén a létbe helyez egy véges valamit, szüntelenül kiragadja a fenyegető semmiből és az okság képességével ruházza fel. Ez azonban nem három különböző tevékenység, hanem a teremtés három formája. Ez viszont azt jelenti, hogy a teremtés nem csupán múltbeli tett, hanem szent jelen. A világ minden pillanatban teremtett újként kerül ki Isten örök kezéből. Az éppen átélt pillanatra érvényes: Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet. Ezáltal minden teremtmény, akár anyag, akár lélek, léte által közvetlen kapcsolatban áll Istennel.

A szellemet minden teremtmény közül az tünteti ki, hogy szabadon és tudatosan kell kapcsolatba kerülnie Istennel; nemcsak Istennek kell közelednie hozzá, hanem neki is Istenhez. A tudatosan megvalósított istenközelség képességét bensőnkben szellemi léleknek nevezzük. Átala hatolhat be az ember az istenség mélyébe, juthat el a világmindenség gyökeréhez. Ez az emberi lét nagyszerűsége: a második isteni személy révén az Istenből „kiáramló” világot a Fiú megismerése és szeretete által „visszaáramoltatja” Istenbe. Ez azt jelenti, hogy magunkba kell fogadnunk a világot, és hozzá kell járulnunk végső kiteljesedéséhez.

Teremtett voltunk távlatai szétfeszítik a köznapi elképzelés határait. Az emberi lét így szent fényben tündököl. Ezek a tények azonban fenyegetőek is. Hogyan lehetséges az, hogy léteemet nem a teremtés koronájaként, nem Isten elgondolásaként élem meg? Egész életemnek kell átalakulnia. Töretlen, tiszta szívvel kellene szeretnem Istent, hatalmas szellemként kellene jelen lennem a világban, legteljesebb összhangban azzal, aki teremtett. Igen, ilyennek kellene lennie az embernek, mondja a kinyilatkoztatás. De nem ilyen. Miért?

Ha erre választ találunk, az emberi szenvedés lényegét ragadtuk meg. Először azonban át kell gondolnunk a kinyilatkoztatás két meglepő kijelentését: volt idő, amikor az ember teljesen megvalósította istenközelségét; és lesz még olyan idő, hogy Isten újra életünk természetes részévé válik. Magától Istentől megdöbbenő információt kapunk erre vonatkozóan: jelen

állapotod, amelyben szenvedő emberként élsz, csupán a boldogtalanság átmeneti ideje egy boldogságra teremtett világban. Nem volt mindig így, s nem is marad így örökre. Kezdetben az emberiség halhatatlan volt és szenvedésre képtelen; a töretlen egész, a lényeges tudatában élt, a paradicsomban. Valamikor majd ugyanúgy fog élni a mennyországban, töretlenül, a tudás birtokában, szenvedést nem ismerve, halhatatlanul. A kinyilatkoztatásnak e két kijelentését szeretnénk most megérteni nemcsak értelmünkkel, hanem teljes szívünkkel.

A paradicsom

Egy „másik” világ

Az emberiség ősállapotát a Biblia egy békés, zárt kert képével fejezi ki. A kertben hűs vizek folynak, és tele van virágzó, gyümölcsöt hozó fákkal, amelyek üdítő árnyat adnak. Az ember a legteljesebb egyetértésben él a természettel; nevükön szólítja az állatokat, sőt Istent is látja, amint „nappali szellőben” a kertben jár. Békés, szép világot látunk magunk előtt. A kert tulajdonképpen az egész világ. Kezdetben tehát az ember más világban élt. Miben volt ez a világ „más”? Valószínűleg kemény és fenyegető volt, amelyen az ősember még nem tudott úrrá lenni. Mégis egy másfajta léttérben, más világban élt. Mindenekelőtt fel kell tennünk a kérdést: Mi tulajdonképpen a világ?

A világ két összetevőből áll: a világ „evilágiságából” és a tudatból. Ez annyit jelent, hogy egyrészt dolgokból, emberekből és történelekből, amelyek körülvesznek minket, másrészt a mi belső beállítottságunkból, tudatállapotunkból. A világnak így nincs kész mérete; objektív adottságokból és a mi szubjektív beállítottságunkból tevődik össze. Valami hasonló tapasztalhatunk ma a szeretetben és a barátságban. Aki szeret, az másként, a szeretett lényre vonatkoztatva éli meg a világot. Más mélységeket, új értelmet fedez fel a világban. Hasonló történik az általunk paradicsomnak nevezett állapotban, csak más léptékben; az ember egész élményvilágát átfogóan, lényét belülről alakítva. A bibliai leírás egy mellékesnek ható megjegyzésében találjuk meg a paradicsom legfontosabb jellemzőjét: „Azután meghallották az Úristen lépteit, aki a nappali szellőben a kertben járkált” (Ter 3,8). Ez azt jelenti, hogy a Teremtő és teremtménye között még „közvetlen kapcsolat” volt; Isten ezeknek az embereknek létük terét jelentette, mindenütt az Ő közelségét érezték. Romano Guardini mondja: „Képzeljük el az embert olyannak, amilyennek Isten keze teremtette: étellel teli, szabad, boldog és egészséges. Szívében nincs hazugság, sem vágy, lázadás vagy erőszak. Teljesen nyitott Istenre, tökéletes összhangban van azzal, aki a világot teremtette. Átjárja Isten fénye, biztos szeretetében, engedelmeskedik útmutatásainak. Ha ez az ember kerül kapcsolatba a dolgokkal, micsoda világ származhat tapasztalataiból, érzéseiből, cselekedeteiből! Maga a paradicsom! Paradicsomi világ keletkezik, él és fejlődik az olyan ember körül, aki Isten hasonmása, és ezt egyre tökéletesebben igyekszik megvalósítani. Szereti Istent, engedelmeskedik neki, és állandóan arra törekszik, hogy a világot szent egységbe fogja.” Ez az ember ismerte Istent, mégpedig azért, mert állandó bensőséges kapcsolatban volt vele. Isten, lényének erejével volt jelen lelkében. Azt mondhatjuk tehát, hogy a paradicsom ugyanolyan világ volt, mint amelyben élünk, sőt veszélyesebb és fenyegetőbb. Mégis más világ volt, mert az emberek másként, közvetlenül Isten révén élték meg. Tehát nem más, hanem másként megélt világ.

A teológia a paradicsomi állapotot a következőképpen írja le: a paradicsomban az ember „egységes” (donum integritatis), „ismerettel bíró” (donum scientiae), „a szenvedésre képtelen” (donum impassibilitatis) és „halhatatlan” (donum immortalitatis) volt. E „természfőlötti adományok” az ember lényegi sajátosságainak majdnem teljes egzisztenciális rendszerét adják. Összességükben arra a központi gondolatra vezethetők vissza, amire már a korábbiakban is utalhatunk: a megélt istenközelségre.

A tapasztalat által megértett természet

A paradicsomban az ember bensőleg egész volt, ami azt jelenti, hogy nem oszlott meg kívánság és megvalósulás között. Tapasztalataival összhangba tudta hozni a természetét, vágyait, álmait, elvárásait. Ismernie kellett persze a vágyat is. Az ember lényegileg a jövőre irányuló lény (substantia potentialis). Ami a valója, az mindig előtte van. Bele kell álmodnia magát tulajdonképpen lényébe. Létezéséhez a jövőt kell megostromolnia. Léte feszült várakozás valami még nagyobbra. Az emberben mindig szakadék tátong a valóság és a vágyakozás, a megvalósulás és az álom között. Nagyobbra törő lénye a paradicsomban is mindig az ember előtt járt. De azért, hogy közvetlenül megélte Istent, közvetlen közélről tapasztalta vágyai beteljesedését. Belső tapasztalata révén tudta, hogy vágyai, álmai valóra válnak, hogy útjának célja van. Ebben az értelemben volt az ember a paradicsomban még egységes: teli vágyakkal, amelyeknek beteljesedését karnyújtásnyira érezte.

Más világszemlélet

A paradicsom feltehetően még nem volt a „mennyeiségileg” kibontott, tagolt tudás állapota. Az első ember öntudata valószínűleg még csak pislákol. Az emberiség tematikus, megfogalmazott világot birtokló tudása nagyon hosszú folyamat eredménye, az egyéni tapasztalatok és ismeretek összessége. Az ismeretek mennyiségét tekintve az ősember még feltehetően annyira tudatlan volt, hogy intellektuális világunkban megbolondulna. Ám „minőségileg” többet tudott nálunk. Azt a nagyon keveset, amit tudott, a végső ok, a lét forrása felől közelítette meg. A világot transzparenciaként, Isten kisugárzásaként érzékelt. A megélt istenközelség más világszemléletet eredményezett: belelátott a dolgok mélyébe; mindenben meglátta Istent.

A szenvedés nem győzedelmeskedett

A szenvedésmentes paradicsomi állapotot ne képzeljük betegség, fájdalom és testi kínok nélküli, elvarázsolt világnak. Minél kifinomultabb, fejlettebb egy élőlény, annál érzékenyebb a fájdalomra. Különösen érvényes ez az emberekre. Az emberről szerzett ismeretek alapján megállapíthatjuk, hogy pusztán testi értelemben véve, elmarad sok állat mögött. Nem idomult a környezetéhez. De épp ez biztosít számára hallatlan lehetőségeket. Nem alkalmazkodik a világhoz, hanem megváltoztatja, átalakítja a maga számára. Ehhez azonban tudnia kell, mely ponton válhat fenyegetővé számára a világ. Ha életben akar maradni, ismernie kell a vészjelzéseket. Ezek a jelek a fájdalmak. Fájdalom nélkül az ember nem tudott volna megmaradni a világban; alkalmatlan lett volna arra, hogy környezetében éljen. Ha azonban valaki megéli a folyamatos istenközelséget, ha egészen átadja magát a másnak, Istennek, akkor nem hatalmasodik el rajta a fájdalom, nem lesz úrrá rajta, nem vezet szenvedéshez. Hasonló jelenséget figyelhetünk meg napjainkban a szeretetben. Aki szeret, teljes valójával a szeretett lényben él, s magában hordja azt a boldogságot, amely – érezzen bár fájdalmat, gyötörjék testi vagy lelki bajok – érinthetetlen mindenfajta szenvedés számára. A paradicsom szenvedés nélküli élete valószínűleg csupán annak biztos tudata volt, hogy az embert megvédi Isten szeretete. Ezzel együtt járhat testi fájdalom, földi bánat, veszteség.

Hasonlót éltek át a szentek is. Assisi Szent Ferenc szenvedésében két fadarabot fogott, s ezekkel, mint hegedűvel és vonóval játszott, úgy érezte, táncolnia és énekelnie kell. Xavéri Szent Ferenc önfeledt boldogsággal gyermekként labdázott egy almával, miközben kifosztották, sikertelenség üldözte, és éhesen vándorolt Japán téli tájain.

Félelem nélkül közeledjünk Istenhez

Eredeti állapotában az ember halhatatlan volt; ez azonban nem azt jelenti, hogy biológiailag véges létét végtelenségig élhette volna. A biológiai élet fejlődésben nyilvánul meg, de ennek során annyira kifinomul, hogy végül életképtelen és mulékony lesz. A megtermékenyítéssel a lét meredeken felfelé ívelő szakasza kezdődik, végigjárja a növekedés és érés fázisait. Ennek során a lét folyamatos differenciálódásában megtapasztalja a benne rejlő lehetőségeket. Ezután a hanyatlás, a pusztulás és végül a sorsszerű halál következik. A szervezetből kezdetben robbanásszerűen tör elő az életerő, bőségesen, szinte pazarlóan. Fiziológiai értelemben az ember eleinte egy önmagát elborító áradatban él. Azután fogyatkozni kezd az életerő, kezdjük felélni tartalékainkat. A fiatalság lendülete csökken, életerőnk egyre fogy. A léten mindinkább eluralkodik a kimerültség. A kezdetben oly rugalmas test törékeny és merev lesz, elveszti alkalmazkodóképességét, s végül száraz ágként törik le.

Kibontakozása során az élet az összeomlás, a halál felé halad. A megélt istenközelségben azonban ez a halál nem lenne „test szerinti megszűnés” („mori in corpore” – „exire a corpore”: ld. a karthágói zsinat 1. kánonját). Isten ereje révén az ember mintegy közvetlenül „áttértemődné” a tökéletesség, a feltámadt lét állapotába, a mennyországba. Nem kellene megtapasztalnia lényé megszűnését; átélné ugyan a meghalás, a haldoklás kínjait, de nem a halált, lényének szertefoszlását. Megélt istenközelsége megteremtené benne a feltámadás, a mennyország közvetlenségét.

Próbáljuk meg az elmondottakat más nézőpontból megfogalmazni: számunkra, Istentől távoli emberek számára, mindig fájdalmas az Istennel való találkozás – egész létünk összeomlását jelenti. A Szentírásban az Istennel való találkozás következő módját találjuk meg: az ember egész lényével vágyakozik Isten után, amikor azonban megpillantja, el kell takarnia arcát, élettelenül földre zuhan. Ez történik Mózesrel, Illéssel, Izajással, Dániellel, Ezekiellel, a három apostollal a Tábor hegyén, és ez olvasható János jelenéseinek bevezetésében. Bár Isten vadidegen, amikor meghalunk, „halálra” ijedünk tőle. Az olyan ember azonban, aki egész életét Isten barátságában élte le, nyugodtan, félelem nélkül térne meg barátjához. Nem ijedne „halálra”, s nem tapasztalná meg a tulajdonképpeni halált, noha halála, kívülről szemlélve, semmiben sem különböznék a mienktől.

Isten eredetileg ilyennek gondolta el, és teremtette meg az emberi életet; nem önmagába zártnak, hanem olyannak, amely teljes egészében az örökkévalóságba, a megtapasztalt Isten felé törekszik. S lehetett az első ember mégoly befejezetlen, nyers, tudatlan, fenyegetett és halandó, mégis tökéletes volt. A paradicsom a környezetben eligazodó, fenyegetésmentes, teljes életet élő létezés állapota volt egy nyugtalan, vészterhes, fenyegetett és halálraszánt világban, s e szempontból teljesen lényegtelen, hogy hosszan vagy egyetlen pillanatig tartott. Ez az élet ma már nem létezik, a paradicsom valahol szétrombolódott. S mi ki vagyunk szolgáltatva belső megosztottságunknak, tudatlanságunknak, a szenvedésnek és a halálnak.

Ki az oka ennek a helyzetnek? Biztosan nem Isten. Ő nem zúz szét barátságokat. Valamilyen módon – nem tudjuk hol, hogyan, miért – az ember vágta oda Istennek: Nem akarok többé Veled élni! Ez a „nem” a legszebbet, a legsajátosabbat és legelőbbet tette tönkre ebben az emberben: közvetlen kapcsolatát Istennel. Többé már nem élhette meg közvetlenül Istent. Ezáltal minden vágya üres lett, kiszolgáltatta magát az egzisztenciális tudatlanságnak; fájdalom lett úrrá rajta, és a szenvedés betöltötte egész lényét. Az elmúlásból így lett a halál.

Egyet azonban ámulva kell tudomásul vennünk: Isten nem hagyta ezt annyiban, nem hagyta el az embert – helytelen kifejezéssel élve „kétségbeesésében” – magára vette a szenvedést, leszállt a halálba. Nem tudta feltartóztatni a bennünk feltörő szenvedést, ezért vállalta, hogy együtt szenved az emberrel. Isten közeledett az ember felé, míg az mindinkább távolodni igyekezett Tőle. Újra és újra megajándékozta őt jelenlétével, s végül azáltal, hogy emberré lett, egészen a közelébe került. Magára vette törékeny lényünket, testi-lelki fenyegetettségünket,

szenvedésünket és halálunkat. Isten emberré lett, mert az ember nem akart többé együtt lenni Vele. Miért tette, nem tudjuk. A szeretetnek nincsenek indokai. Ok nélkül ajándékozza magát, éppen ez a lényege. És Isten: szeretet, mondja a kinyilatkoztatás. Nemcsak szeret, hanem egész lénye szeretet. Szeret, nem tesz egyebet, csak szeret. Szeretni és létezni, egyet jelent Nála. Nem is lehetne – a feltételezés is képtelen –, ha már nem szeretne. Isten, Krisztusban emberré válva, második teremtést hajtott végre. Ismét megnyitotta számunkra a mennyországot. A teremtés tehát még nem fejeződött be, tovább folytatódik. Csak akkor lesz vége, ha az ember átadja magát a tudatosan megélt istenközelségnek, ha belép a mennyországba. Szenvedéssel teli életünk megértéséhez nemcsak ismernünk kell, de át is kell élnünk, és barátaink számára hitelesen példáznunk kell, hogy az emberi élet perspektívája a mennyország. A világ akkor keletkezik igazán, amikor az ember belép a mennyországba. A világ a mennyországhoz kapcsolódik. A vég egyenlő a kezdettel. Életünk a mennyország, az örökre „teremtett” világ felé alakulás.

Ezzel eljutottunk vizsgálódásunk harmadik pontjához. Isten azt mondja nekünk a kinyilatkoztatásban: A betegség, szenvedés és halál csupán átmeneti állapot, nem tart örökké.

A mennyország

Mit is jelent tulajdonképpen a mennyország? Nem tudjuk pontosan. A Biblia a radikális tökéletességet ebben a roppant tömör formában foglalja össze: „az új ég és az új föld”. A héber nyelvben ezzel a szóval jelöli a mindenséget, amire nincs külön szava. Szent János Jelenéseiben leírja ezt az új világot. Üvegtengereket, színarany utakat, gyöngyből készített kapukat, ragyogó drágakövekből épített falakat említ. A leírás szerint itt a hatalmas, az emberileg elérhetetlen uralkodik. Szent Pál is hangsúlyozza a mennyország más milyenségét: „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szív föl nem fogta, amit Isten azoknak készített, akik őt szeretik” (1Kor 2,9). A mennyország közel van hozzánk; Krisztus feltámadásával és mennybemenetelével megnyitotta azt számunkra. A jövő világ erői már megragadtak minket. A kereszténység Krisztus feltámadását nem csupán az Úr egyéni sorsaként szemléli, hanem annak első jeleként is, hogy világunkban, lényegét tekintve, minden megváltozott. A húsvét nem önálló, magába zárt esemény az üdvtörténetben, hanem az egész világ sorsa. Feltámadása által Krisztus az egész világegyetemre vonatkozóan mondta ki a teremtő szót: Megkezdődött; lásd, én mindent újjáalkotok.

Távol, de mégis közel

A mennyország távol van tőlünk, de egyúttal közel, szoros közelségben. A keresztény ember ebben a feszültségben él. A mennyországban van, de olyan mennyországban, amely még nem érkezett el. Hasonlóképpen élték meg az emmauszi tanítványok a feltámadott Úr valóságát. Krisztus csatlakozott két tanítványához, akik elváltak társaiktól. Sokáig ment velük, beszélt hozzájuk, ők azonban nem ismerték fel. Feltámadása után az Úr mindig így jelent meg: jelentéktelenül, éhezőként, kertészként, vándorként, a parton állva. Ilyen módon van közel hozzánk a mennyország is: láthatatlan formákban, visszatükröződésekben, ellenfényben.

Intenzíven élt élet

A végső beteljesedés, a mennyország Isten végérvényes, elpusztíthatatlan közelsége; a részvétel Istenben. Végtelen gazdagságát azonban egyetlen teremtmény sem foglalhatja magába, mérítheti ki teljesen. Lényünk sohasem lehet teljesen azonos Isten létével. Minden beteljesedés egyben új kezdet, egy még teljesebb beteljesedés kezdete. A mennyországot, lényegét tekintve, határtalan dinamizmusként kell felfogni. A beteljesedés maga oly mértékben tágitja lelkünket, hogy az a következő pillanatban még többet befogadhasson Isten létéből. Örök istenkeresők vagyunk. Isten mindig nagyobb, mint véges létünk. A végleg „megtalált” Isten – nem Isten.

Egész földi életünkben Istent keressük, hogy megtaláljuk. Ha megtaláltuk, az örökkévalóságban keressük tovább. Azért rejtezik el, hogy keressük. Mérhetetlen, hogy azután is keressük, miután megtaláltuk. Örökkévalóságunk folytonos közeledés Istenhez. A mennyországban minden statikusan létező, határtalan, magát a végtelenben továbbteremtő dinamizmussá alakul át. A beteljesedés állandó átalakulás, a töretlen lét végtelen állapota.

Világi voltunk mennyországgá alakul

Ilyen nézőpontból kell szemlélni betegséget, szenvedést és halált. Ezek az emberi élet igazi távlatai. Nem vagyunk örökre kiszolgáltatva a szenvedésnek. Belső ziláltságunk, mi több, felőrlődésünk nem tarthat örökké, a mennyország felé haladunk. A végső lényegét tekintve elhanyagolható, másodlagos mindaz a szenvedés és nélkülözés, ami bennünket ér. Az ember a világ teremtésén munkálkodik azért, hogy tudatosan, keresztény elszántsággal megnyílik a mennyországra. Meg kell említeni a „mennyre rányúló világunk” egy további vonatkozását is: szereteteink számára a mennyország bennünk és általunk jön létre. Örök jelentőséggel bír az, hogy itt a Földön magányosan küzdünk Istenért. A végleges világot, a mennyországot teremtjük meg azoknak, akiket szeretünk. A mennyország azon dimenziója, amelyet Isten bennünk és általunk teremt, sohasem keletkezhetnék, ha nem lennének nyitottak Isten hatalma előtt. Istenkereső egyéni életünk egy szenvedésre szánt világban egyenlő azokkal az erőfeszítésekkel, amelyeket szereteteinkért, egyúttal az egész emberiségért, s ezen túlmenően a világegyetemért teszünk. Egyben előrenyomulás a világ legvégső határáig, ahol evilági mivoltunk mennyországi létté alakul át. Istenkeresésem révén a kozmikus fejlődés legmagasabb csúcán állok, általa adom a legnagyobb ajándékot szereteteimnek. Mennyországgá alakítom magam azokért, akiket szeretek. Az istenkeresés szeretetem leggyengédebb megnyilvánulása embertársaim felé. Mennyországukat, örök beteljesedésüket teszem gazdagabbá, világítóbbá, hatalmasabbá.

Az örök boldogság ígérete áll minden keresés, szenvedés és tévelygés végén. Ez az az állapot, amelyről János Jelenései szólnak. Akkor már nem marad számunkra elérhetetlen és rejtett az egyedüli valóság, Isten. Ekkor kezdődik meg a tulajdonképpeni élet. A kezdetet és véget egységbe foglaló, örök isteni műbe beékelődött a teremtés fejlődése, amelynek során évmilliárdokon át a világ Isten ereje által kivívja öntudatát és szabadságát, hogy végül az ember tudatos és szabad döntése révén Istentől áthatott világegyetemmé, Isten országává, a mennyországgá váljék. Ez egy mondatba összefoglalva a teremtés „története”. Isten a világot általunk és bennünk teremti meg.

Gondolatok a testben való létről

A teremtésről elmélkedve nyilvánvalóvá vált, mennyire kapcsolódik az ember a világmindenséghez. Legradikálisabban a test jelenti ezt a kapcsolatot. A világ az emberi testben válik szellemivé. Testünk a minőségileg mássá alakulás, a kozmikus ugrás kiválasztott helye. Kiválasztottságot, de egyben fenyegetést is jelent. Ebben rejlik az emberi méltóság és szenvedés alapja. Először az emberi testről kell elmélkedni ahhoz, hogy megérthessük az emberi szenvedés mibenlétét.

Az ember mint test és lélek egysége

Elmélkedésünk alapjául először idézzük fel Aquinói Szent Tamás mélyértelmű, de gyakran félreértett tanítását test és szellemi lélek kapcsolatáról.

A lélek mint a test „formája”

Szent Tamás szerint az ember lényegét tekintve egységes, benne anyag és lélek egyetlen egész szubsztanciális összetevőit alkotja. E felfogás szerint az ember nem két különálló „dolog” összessége. Az egész test és minden tevékenysége egyúttal a lélek műve és tevékenysége. Az ember szellemi lelke minden ízében a test formája. Másfelől viszont a test annyira beleépül a szellemibe, hogy hozzátartozik a lélek belső teljességéhez. Test és lélek annyira egységesek bennünk, hogy kettősségük elmosódik. A kettőből egy merőben különböző harmadik keletkezik. Az egyetlen szubsztancia, az „ember” nem két szubsztancia kapcsolatának eredménye, hanem egyetlen komplex egész, amely azonban csak egy princípiumnak, a léleknek köszönheti sajátos lényegét.

A lélek kibontakozása

A lélek tehát a testben bontakozik ki. Testünk teljes terjedelmében a szellemi lélek önkifejezése, mert a lélek közvetlenül a testben bomlik ki. E nézet alapját Szent Tamásnál a szubsztanciális egység tana fejezi ki. A test nem felszínesen, járulékosan kapcsolódik a lélekhez, hanem a lélek lényegi megnyilvánulásaként valósul meg, egy olyan tevékenység által tehát, amely a lélek sajátja. A testtel való kapcsolat a szellemi lélek lényegéhez tartozik. Enélkül a lélek nem lélek. A test tehát eleve benne van a lélekben. Ez a lényegi kapcsolat azonban nem két, szerkezetileg tökéletes létezőből keletkezik, hanem már mindenféle kapcsolat előtt megvan, s ez teszi az embert azzá, ami: testté és lélekké.

Test és lélek kapcsolata transzcendentális viszony, olyan alapvető kapcsolat, amely mindent meghatároz. Minden, ami megvalósul a testben, a lélek kibontakozása, annak érvényre jutása, ami a szellemi lélekben eredetileg már megvolt (originaliter et quodammodo implicite). A lélek önmagából, belső szükségyszerűsége folytán (amely lélekké teszi) hozza létre a testet, és fordítva, a test belső szükségyszerűsége (amely testté teszi) igényli a lelket.

A világ fejlődésének sarkalatos pontja

Ez a kissé elvont tanítás magyarázza meg, mi tulajdonképpen az ember. Emberi testet nem érinthetünk meg anélkül, hogy valahogy hozzá ne érjünk a lélekhez, és fordítva. A test lélek, és viszont. Ezáltal forradalmian újnak is nevezhető elméletet mondtunk ki az emberi szeretetről, az

orvostudományról, a barátságról és általában az emberek közötti kapcsolatról. Csak e kapcsolat révén válhat a világegyetem az emberben szellemivé, igazán lélekké.

Ahogy már említettük, a világ kezdetétől fogva (ma is) átalakulóban lévő egység. Az univerzum fejlődése során előnyben részesül a bonyolultabb, a bensőségebb, az egységesebb. Az élet magasabb szintű fejlettségével ez az irány egyre nyilvánvalóbbá és határozottabbá vált, míg végül az emberben megvalósult a nagy ugrás: az élet annyira kifinomult és befogadóképes lett, hogy magába tudta fogadni a lelket is. Ha visszatekintve meg akarjuk érteni ezt a fejlődést, nem szabadulhatunk attól az érzéstől, hogy a világegyetemben az „átszellemítés” iránti vágy uralkodik. Aquinói Szent Tamás tanítása a test és lélek egységéről megadja annak az állításnak gondolati alapját, hogy az emberben valóban létebeli egységre lépett az anyag a szellemmel. Csak ennek a tanításnak a segítségével fogalmazhatjuk meg az evolúció tulajdonképpeni értelmét és magyarázatát: az emberben összpontosulnak a világegyetem energiái, és áthatolnak a szellemi szférába. Így az emberi test a világ fejlődésének sarkalatos pontja.

Az ember mint testi, lelki és kegyelmi egység

A tomizmus test és lélek egységéről szóló tanítása fontos és alapvető tanulságokat mond ki a világmindenségben betöltött helyünkről, de nem jut el az elgondolható végső pontig. Ez utóbbit mintegy mellékesen vetette oda egy megjegyzésében Szent Ágoston, a zseniális gondolkodó, amikor felvázolta a „test-lélek-kegyelem” egységéről szóló tanítását. A teológia nem használja ezt a kifejezést, röviden azonban így foglalhatjuk össze, amit Ágoston egy igen kifejező mondatban ír le az emberi élet egészéről: „A test élete a lélek, a lélek élete viszont Isten.” Ez a mondat mélyebbre vezet az emberi valóságban, mint Aquinói Szent Tamás tanítása. Mindenekelőtt megvilágítja, miként lehetséges, hogy a világegyetem csúcspontján álló embert szenvedés és betegség gyöttri, s csorbát szenved életének egysége.

„A test élete a lélek”. A mondat első része más formában ugyan, de még nem lép túl Szent Tamás gondolkörén. Az emberi test lényege az, hogy élő mivolta nem magából, nem a testből származik, hanem a lélekből, mint a lét forrásából. A lélek önt életet a testbe. A lélek tehát nem ellentétes a testtel, éppen ellenkezőleg.

„A lélek élete viszont Isten”. A mondat e második fele forradalmasítja az ember lényegéről alkotott köznapi elgondolásainkat. Az emberi létet csak Isten teheti élővé. Ez az élet a kegyelem. Csak az a lélek lehet valóban élő, és képes testet öltetni, amely tudatosan és szeretettel éli át Isten közelségét. Ha a két mondatrészt újra összekapcsoljuk, az egész világ csodálatos jelentést kap, amely egyszerre antro- és teocentrikus.

„A test élete a lélek, a lélek élete viszont Isten”. Az Isten kegyelmében élő ember, különös egységet jelenít meg: az egész ember „fentről lefelé” él, és lényének legapróbb részletében is Istent nyilatkoztatja ki, a Láthatatlant tanúsítja.

A bűnbeesés megtörte a világegyetem fejlődését

Az életnek ez a teljessége ma már nem létezik. A bűn megtörte. Megszakadt a kegyelem életadó áradata. A lélek ezzel bűnhődött azért, hogy teljes egészében úrrá lett a testen, ki tudta fejezni, maradéktalanul meg tudta valósítani magát benne. Az ember izzó, igazi, élő valója veszett el ezáltal, az a lényeg, amely az egész világegyetemből az emberben összpontosult, és az ember tudatos döntése révén az Isten felé vezető utat kereste. Ebből kiviláglik, hogy a bűnbeesés elmondhatatlan katasztrófa volt nemcsak az emberiség, hanem az egész kozmosz számára: megszakadt a világegyetem Isten felé irányultsága. A világnak az emberi lélek és a világgal lényegét tekintve azonos emberi test által a teremtés eredeti terve szerint, Isten erejével el kellett volna jutnia az örök együttlétbe Istennel. A bűn azonban gátat vetett ennek a kozmikus folyamatnak. A világegyetem egész fejlődési energiája így az emberi létben gyülemlt fel, és

romboló hatalommá vált benne. Az összegyűlt energiák feszültségek, viharok, kitörések zűrzavarát idézték elő az emberben, ami tudatunkban tanácstalanságként, nyugtalanságként, kegyetlenségként és erőszakként jelentkezik, az emberi történelemben pedig harcot, háborút, rombolást és gyűlöletet eredményez.

A keresztény tanúságtétel megnyitja a világmindenséget Isten felé

Isten újra mozgásba akarta hozni a világ fejlődését. Nem nézhette, hogy a teremtés tönkremegy. Ezért avatkozott be radikálisan a világba: Krisztusban emberré lett, meghalt, s ezáltal áttörte a világ gátját. A világ fejlődése haladhat tovább. Krisztus feltámadásával és mennybemenetelével az örök beteljesedés felé vezette a világot, s ismét lehetővé tette számunkra Isten közelségét. Az ember a test, a lélek és a kegyelem sajátosan megvalósult egysége, csak a krisztusi úton járva üdvözülhet: a halál és amit Krisztus halála teremtett: a feltámadás és a mennybemenetel által. A test-lélek-kegyelem egységét teljesen csak a halálban valósíthatjuk meg. A keresztény ember feladata mégis abban áll, hogy erről az állapotról már most tanúságot tegyen teste és lelke folyamatos érlelésével, mindinkább Isten felé növekedve. Nap mint nap arra kell törekednie, hogy egész lényét, lelkét és ennek révén testét átjárja Isten. Ez a törekvés a keresztény tanúságtétel. Nem valamiféle jámbor vallási gyakorlat, hanem az Isten által megtervezett világ helyreállítása. E tanúságtétel által a keresztény ember újra megnyitja létét Isten felé, úgy kezd élni, ahogyan az embernek kell: test, lélek és kegyelem egységeként. Az a keresztény törekvés, hogy Istentől elzárt, sötét világunkban Krisztus barátságából, azaz a kegyelemből éljünk, újra mozgásba hozza a világegyetemet: élővé lesz a test, foghatóvá az öröm, lélek járja át a világot, s a világegyetem megnyílik Isten felé!

Ezek a gondolatok új távlatokat nyitnak meg előttünk: Az emberi test, úgy, ahogy mi ismerjük, csupán gyenge mása annak, amilyennek valójában lennie kellene. Az emberi test lényege csak a feltámadt Krisztusban válik láthatóvá. Benne, feltámadásának követésével kapjuk meg igazi testi valónkat. Ezzel összegeztük elmélkedésünk következő három pontját: testi mivoltunk nem magától értetődik; a test a feltámadt Krisztusban teljeseedik be; a feltámadt emberi test.

Testi mivoltunk nem magától értetődik

Evilági „szétszagatottságunk” testi valónkban gyökerezik. Ez nem valami Platón utánzó megállapítás. Nem azt akarjuk mondani, hogy testi létezésünk miatt vagyunk „szétszagatottak”, hanem azért, mert idegen testbe vagyunk bezárva. Testi mivoltunk „idegensége” nem a testünkből származik, hanem lelkünk erőtlenségéből, amely elvesztette a kegyelemből eredő életerejét, s emiatt nem képes az egész test feletti uralomra. Ezt a kérdést három pontban szeretnénk kifejteni.

Az élet behatárolása

Az ember nem maga választotta testét, hanem szüleitől kapta, annak minden előnyével és hátrányával. Születése révén olyan közösségbe „csöppent” bele, amely meghatározza gondolatait, érzéseit, értékítéleteit és reakcióit nagy részét. Mélyen a tudattalanba nyúló „előre meghatározott cselekvési módok” egész sora származik első életéveiből. Lelki zavarok alakulnak ki benne, amelyeket azután egész életében cipelnie kell. Ugyanakkor belenevelnek előítéleteket, az értékelés mércéjét, viselkedési módokat. Ezek az emberben cselekvési mechanizmusokká sűrűsödnek. Olyan „idegen anyag” gyülemlik fel, amelyből az egyénnek létre kellene hoznia saját személyiségét. Mivel azonban lelke nem birtokolja a kegyelemből származó életet, nem képes sajátjává tenni ezt az idegen testet. Ezért testi valója behatárolja az életét. Nem

képes soha teljesen legyőzni testének idegen, nehézkes, áttekinthetetlen voltát. Egyszerűen nincs ereje hozzá. Ezért idegen marad a világban a dolgok, a személyek, a történések számára. De mindenekelőtt örök idegen marad önmagának. „Az ember megsérült, amikor elfordult Istentől, akinek teremtő szeretetében gyökerezik az általános és az egyedi lét. Elvesztette egykori erejének nagy részét, amelynek révén testét lélekkel tölthetné meg, és beépíthetné saját létébe, hogy tökéletesen és ellenállás nélkül kövesse a lélek mozgását. Önnön vétke elválasztja létének alapjától, emiatt a létnek nincs többé biztos tartása. Az önmagunktól való elidegenedés bennünk magunkban gyökerezik. A test érzéketlensége, átjárhatatlansága és ellenállása a lélekkel szemben csak következmény, nem ok... Anyag és test sem kevesebb, mint a lélek, hiszen Isten teremtő kezétől származik, s így eleve nem lehet rossz. Ezek szerint az önelidegenedés oka a lélek, amely túl gyenge ahhoz, hogy felemelje a testet... A megoldás nem az, hogy megszabadulunk a testünkől, hanem hogy testünket a lélek felszabadítja és lehetőségekkel ruházza fel. Az embert azért kell megváltani, hogy eljusson önmagához. Isten felé kell irányulnia, hogy megint úgy fordulhasson hozzá, ahogyan kell. Ahhoz, hogy önmagára találjon, vissza kell kerülnie Istenéhez, léte alapjához. Az Isten iránti szerető engedelmisség, az embertársaink iránti segítő szeretet a hit sötétjében és a látszólagos önfeladás fájdalmában láthatatlanul készíti elő a visszatérést saját magunkhoz. Emberi létünk súlypontja egyre határozottabban oda kerül, ahol az ember önmaga, míg azután az átváltozásban nyilvánvalóvá válik, mit jelent a megváltottság: hazaértünk önmagunkhoz, mert a szeretetben visszatértünk Istenhez, saját létünk eredetéhez.” (August Brunner)

A kozmikus jelenlét elvesztése

Evilági testi mivoltunk, amelyet nem jár át teljesen a lélek, nemcsak az emberi élet korlátozását jelenti, hanem életterét is beszűkíti. Ezalatt a következő értendő: az ember nem egyszerűen „idepottyant az égből”, hanem mélyen benne él környezetében, a világban, amelyből Isten keze emelte ki. Ezen túlmenően: az emberben kozmikus történelem teljeseedik be. Az ember és a világegyetem sorsa közös. „Mikrokozmoszként” az ember a világegyetem összefoglalása. Bármilyen különösen hangzik, tulajdonképpen hazája a világegyetem, minden dimenziójában. Ehhez kapcsolódik még a következő: a szellemi lélek „megtestesült lélek”, „testbe zárt anyagtalanság”. A léleknek azonban sajátja, hogy nem korlátozódik csupán az univerzum egy részére, be kell járnia a háromdimenziós teret, egyidejűleg mindenütt jelen kell lennie az egész kozmoszban. A szellemi lélek azáltal veszítette el mindenütt jelenlétét, hogy „kiesett” az egész világot betöltő isteni jelenlétből, s így a testbe szorult vissza, ahelyett hogy a testet emelte volna a kozmikus jelenlétebe. Az emberi lélek csak akkor képes betölteni a világot, ha teljes határozottsággal visszatér Istenhez. Akkor tud csak kiszabadulni jelenlegi „korlátozott” életteréből, teljes mértékben „mindenütt jelenlétűvé” válni, és tudja a testet az egész univerzum dimenzióira kiterjeszteni. Akkor kezd csak az ember tulajdonképpeni lényének megfelelően élni.

Pillanatok folyamatosság helyett

Lényünket „időbelileg” is korlátozza az a tény, hogy a lélek nem képes teljesen uralni a testet. Az egészen testbe zárt lélek (amely tehát nem alakítja át a testet) „anyagi formában”, időpillanatok egymásutánosságában él. Élete „léttörédekekre” tagolódik. Mindig csak egy pillanatra lép be a létbe, s ez az arasznyi idő nem elegendő ahhoz, hogy kibontakozzék az emberi lélek gazdagsága. Így az ember a szó tulajdonképpeni értelmében még nem létezik; állandóan alakul. Nem élhet az osztatlan jelenben. Amikor a lélek visszatér az örökkön örökké egyetlen jelenlétben élő Istenhez, megnyílik számára a folyamatosság új dimenziója, amelyben már

nem kell időbelileg „széttagoltan” élnie. Ekkor kezdődik meg „emberhez méltó” életünk, egy olyan élet, amely szakadatlan és végtelen jelenből áll.

Feltámadásában Krisztus legyőzte az emberi lét mindezen korlátait. Benne vált nyilvánvalóvá, hogy tulajdonképpen mi az ember. Ezért kell eszmefuttatásunkat a feltámadott Krisztusra összpontosítani. Benne ismerjük majd fel, milyen létformában teljesül be a világ valósága.

A test beteljesedése a feltámadott Krisztusban

Ha figyelmesen olvassuk az evangéliumok tudósítását a feltámadt Krisztusról, különös benyomásunk támad: Krisztus számára megszűntek a testi lét korlátai. Egyszerre csak megjelenik, ott megy a két tanítvány mellett, eltűnik, zárt ajtókon hatol át. Evilági fogalmainkkal felfoghatatlan, új létezési mód keletkezett, egy átalakult emberi valóság. Eltűntek a tér és idő korlátai. Az anyag lélekké vált. Ebben a Krisztusban ott ragyog a szépség minden pompája. Lénye a világ legtávolibb rétegeiben is világít. Homloka napfény, a szeme tűz; alakja szikrázik, mint a folyékony arany; keze a csillagokat tartja. Ő az első és utolsó, az életre kelt. Feltámadása nem egyszerű visszatérés az életbe, mint például Lázáré, aki újra visszakerült korlátozott létünkbe. Krisztus feltámadása sokkal inkább átváltozást jelent.

Új létezési mód

Ezt a létezési módot Szent János leírja a Jelenések könyvének bevezető látomásában: „Erre megfordultam, hogy megnézzem, ki szól hozzám. Amint elfordultam, hét arany gyertyatartót láttam, a gyertyatartók közt pedig valakit, aki az Emberfiához hasonlított. Bokáig érő ruhát viselt, aranyöv övezte mellét. Feje és haja fehér volt, mint a hófehér gyapjú, szeme, mint a lobogó tűz, lába, mint a kohóban izzó sárgaréz, hangja, mint a nagy vizek zúgása. Jobbjában hét csillagot tartott, szájából kétélű hegyes kard tört elő, arca pedig olyan volt, mint a teljes fényében ragyogó nap. Amikor megpillantottam, mint egy halott a lába elé rogytam...” (Jel 1,12-17). Pál apostol mondja erről a Krisztusról: „Az Úr lélek”. E mondatban a lélek szó nem a testi valóval szembeni megkülönböztetést jelenti, hanem azt, hogy kiemelkedett a földi lét korlátaiból, eljutott az élet, a tér és az idő korlátlanágába, az örökkévalóságba. A „lélek” itt az egész létet jelenti, amely világító fényként, teremtő erőként, szent élőként, a valóság intenzitásaként, dicsőségként létezik, amikor az ember a valóság világító lángjává válik.

Krisztus emberi természete megmarad

Az Isten Fia megváltó művének befejezése után sem adta fel emberi mivoltát. Az emberarc mindörökké Isten arca marad. Ebben az arcban együtt látjuk a világ minden dolgát és eseményét – az egész világ örökre eggyé vált az istenség kohójában. Ez a végső szó, amit Istenről és a világról ki lehet jelenteni. Az emberi lét átlépte a világ legszélső határait is, és bejutott a Szentháromság valóságába. A világ elérte végső beteljesedését és visszatért oda, ahonnan oly felfoghatatlanul régen kiszakadt. Krisztus a „teremtés elsőszülöttje”, az „első gyümölcs”, a „kezdet”, a „világ ősoka”. Benne emelkedett a világ Isten öröklétébe. Ezáltal Ő a megdönthetetlen kezdet a világ valóságában. Világunkra tüzet fellobbantó szikraként hat. Mindennek az Ő személyében kell egyesülnie. A világ Krisztusban jutott el valódi állapotába. Benne teljesedett be a világmindenség. A világ megváltott, örök. Csak nekünk, embereknek kell örökkévalóságunkat kivívnunk, testünket eljuttatnunk a végső beteljesedésbe. Mert mi, emberek, csak saját szabad elhatározásunkból kaphatjuk meg az örök életet. Csak ha Krisztust választjuk, és létünk a szeretet egységében kapcsolódik össze Vele, akkor érhetjük el

lényünknek azt az egységét, lelkünk és testünk dicsőségét, amit Isten kíván. Csak ezáltal leszünk a szó teljes értelmében emberekké.

A feltámadt emberi test

Mit jelent a feltámadt emberi test? A kérdés megválaszolása előtt egy másik kérdést teszünk fel, amely látszólag mellékes ugyan, mégis elvezet a feltámadott test lényegének meghatározásához. Tudjuk, a felvázolandó gondolatmenet sokak számára merésznek hat majd. Mégis leírjuk feltételezett elképzelésünket, amelyet jobb bizonyítékok hatására bármikor újragondolunk, vagy akár teljesen elvetünk.

Mikor támadunk fel?

A kinyilatkoztatás egyrészt hangsúlyozza, hogy a feltámadás az idők végét jelentő esemény: „A parancsszóra, a főangyal szólítására, Isten trombitájának zengésére az Úr maga száll le a mennyből. Először a Krisztusban elhunytak támadnak fel...” (1Tesz 4,16). Ez az első összetevő, amelyhez feltétlenül tartanunk kell magunkat: az ember feltámadása egybeesik azzal, amikor Krisztus visszatér a földre, az idők végén. Másrészt meg kell gondolnunk, hogy a testi valóságtól elszakadt állapot felettébb idegen a léleknek. Már megállapítottuk, hogy a szellemi lélekben ott rejlik az anyagra irányultság. Vajon Isten a halál után mesterségesen távol tartja a lelket mindenféle testi kapcsolattól, egészen a feltámadásig a világ végén? Ez legalább olyan bizarr gondolat, mint az, ha valakit, aki normálisan is tud lélegezni, mesterséges légzéssel akarnánk életben tartani. Ez a második összetevő, amihez tartanunk kell magunkat: a léleknek természetes szükséglete, hogy az anyagban fejeződjék ki, tehát egyetlen pillanatig sem létezhet test nélkül.

Karl Rahner megkísérli e két összetevőt egyetlen hipotézisben összefoglalni, ami nagyon meggyőző, de nem teljesen kielégítő. Rahner arra a feltételezésre jut, hogy a halálban a lélek „testtől való szabadulása” nem jelent teljes „kitörést” az anyagból, hanem éppen a halál révén, a lélek számára új, a lényének megfelelő kapcsolat jön létre az anyaggal. Ha e kapcsolat módját akarjuk meghatározni, úgy arra jutunk, hogy a halálban az emberi lélek nem „akozmikussá” (világnélkülivé) válna, hanem új viszonyba lép az anyagi világgal, s – bár nehezen definiálható módon – „kozmosz”, a világegyetemben mindenütt jelenlévő lesz. Ezen új kapcsolat révén a lélek oda kerülne vissza, ahonnan a világ egész természetének létalapjai származnak. Eszerint a halál leszállást jelentene az anyaföldre, a valóság eredeti egységéhez, a központhoz, ahol a dolgok gyökereznek, a valóság legmélyebb, legalsóbb és legfontosabb rétegébe. Ez a világra vonatkoztatottság azt jelenti, hogy a lélek, amely a halál által lehatárolt testi mivoltából megnyílt a világmindenség felé, valamilyen módon jelenvalóvá válik az egész világban, s lényegében közrejátszik a világmindenség eseményeinek alakításában. A világnak e központját ősi szóval „szívnek” nevezhetjük. A halálban a lélek az univerzum szívébe kerül. Ez az elmélet azután magyarázná Krisztus pokolraszállását. A pokolraszállás, a föld mélységeibe való leszállás folyamán Krisztus emberi lelke nyílt kapcsolatba lépett a világmindenséggel. Ezáltal az egész világ Krisztus „testvére” vált, így Krisztus közvetlenül hathat minden emberre, sőt minden lényre, aki test szerint kozmoszunkhoz tartozik.

Nem utasíthatjuk el eleve a halálon átment szellemi lélek kapcsolatát a világmindenséggel, még akkor sem, ha hagyományos filozófiai-teológiai fogalmainkkal nagyon nehéz elképzelni, és képszerű gondolkodásunk aligha alkalmas felfogására. Mindössze az a kérdés vetődik fel, miért nem merészelt Rahner még radikálisabban behatolni a feltámadás titkába.

Krisztus feltámadása által minden ember számára megnyílt a feltámadás távlata. Az idők végezte már megkezdődött. Miért nem mehet végbe a halállal egyidejűleg a feltámadás? Mindössze egyetlen – bár igen fontos – érv szól e feltevés ellen: a kinyilatkoztatás nyomatékosan kimondja, hogy a feltámadás az idők végén lesz. Az „idők végezetének”

megjövendölését nem lehet szakszerűtlenül megfosztani mitikus voltától, „megrövidíteni”, vagy csökkenteni jelentőségét. A következő megoldást ajánljuk: a feltámadás már a halálba való átmenet során megtörténik, de még nem teljes. A feltámadott testnek szüksége van az átalakult, megdicsőült kozmoszra, mint életterre. Feltámadott testi mivoltunkat csak akkor élhetjük meg minden dimenziójában, ha a világ már a megdicsőülés állapotába került. A halálban végbement feltámadásnak végérvényes beteljesedése tehát a világ dicsőséges átalakulása lenne az idők végén. Így mindkét kijelentés értelmet kapna: a feltámadás már közvetlenül a halálban végbemegy – a feltámadás a világ végén történik.

E megfontolások után feltehetjük a tulajdonképpeni kérdést: mi is a feltámadt test? Erre teljes őszinteséggel azt kell válaszolnunk: nem tudjuk. Csak azt tudjuk, hogy a feltámadt test tökéletes kifejezése lesz az Istennel örökkön összekötött szellemi léleknek. E kiindulópontból legalább annyit megmondhatunk, milyen nem lehet ez a test.

Szenvedés nélküli test

A feltámadt test nem tapasztalhat meg semmiféle szenvedést. Teljesen felvétellett abba a lélekbe, amely egészen Istennél, a végtelen boldogságnál él. A feltámadás ezért elsősorban szenvedésnélküliséget jelent. Ez újra és újra visszatérő téma az Újszövetségben az örök boldogsággal kapcsolatosan. A kiválasztottak vigasztalást nyernek; kielégülést találnak, Isten maga törli le minden könnyüket; nem létezik többé halál, se gond, se nyomorúság; nem fognak többé se éhezni, se szomjazni; se nap, se parázs nem éget többé.

Ez a szenvedésnélküliség a Bibliában azonban csupán egy végtelen megajándékozottságnak a másik oldala. Az ember napként világít majd Atyja birodalmában. „Beteljesedett... A szomjazóknak ingyen adok az élet forrásának a vizéből. Ez lesz a győztes öröksége: az Istene leszek és ő az én fiam lesz” (Jel 21,6-7). És végül a legtitkosabb ígéret, amely jelképezi az univerzum feletti uralmunkat. „A győztesnek, aki mindvégig kitart szolgálatomban,... neki adom a hajnalcsillagot” (Jel 2,26-28). Isten tehát átjárja az egész emberi valót, testet, lelket, az emberi lét minden pórusán átsugárzik.

Valamennyi érzékünkkel megtapasztaljuk Istent

Testünk Isten iránti idegensége teljesen megszűnik a feltámadás állapotában. A testi való teljesen beleépül a megélt istenközelségbe. Valamennyi érzékünkkel megtapasztaljuk Istent.

Loyolai Szent Ignác a Lelkigyakorlatokban leírja, hogyan juthat el az ember már földi életében Isten „belső megérezéséhez és megízleléséhez”. Szent Ágoston a *Vallomásokban* a következőképp fogalmazza meg Istennek az érzékek által megtapasztalt közelségét: „Mégis mit szeretek, amikor szeretlek! Nem szépséges testi alakot. Nem az idő kellemét. Nem a szemünknek olyannyira jóleső fények ragyogását. Nem valamennyi fölcsendülhető ének bájos dallamát. Nem szirmok, kenetek, fűszerek illatát. Nem mannát és nem mézet. Nem ölelésre hívogató testi tagokat. Nem ezeket szeretem, ha Istenemet szeretem. És mégis szeretek valami fényességet, valami dallamot, valami illatot, ételt, ölelést, amikor Istenemet szeretem. Ő az én belsőbb emberem fénye, dallama, illata, eledele és ölelése. Fény sugaraz ott bent a lelkemre, amilyent semmiféle hely magába nem fogad. Ének zendül ott és azt el nem sodorja az idő. Illat terjedez ott, és azt szét nem kuszálja a szellő. Íz kínálkozik ottan, és meg nem csökkenti semmiféle falánkság. Ragaszkodás van ott, de soha meg nem rontja a csömör. Ez az, amit én szeretek, ha Istenemet szeretem” (Városi István fordítása). Origenész mondja: „A boldog próféták felfedezték az isteni érzékeket. Isteni módon néztek és hallottak, ha szabad így kifejeznünk magunkat, érzéketlen érzékekkel érezték és ízleltek, és a hit által úgy jutottak Isten igéjéhez, hogy gyógyító esőként árasztotta el őket.” Ezek a megtapasztalások már a feltámadt test ama állapotát vetítik elénk, amelyben mindez kibontakozik.

Jelenlét a világ dicsőségében

A test nem jelent majd többé akadályt. A lélek, amelyet a kegyelem örökre feltámasztott, „önmaga” lehet a testben. A test érintése lelki eseménnyé válik, hasonlóképpen az ízlelés, a látás, a szaglás és a hallás. Így végeszakad az érzéki benyomások fáradtságos feldolgozásának, ahogyan lelkünk az ingerek és tapasztalatok sokrétűsége révén a valóság láthatatlan alapja felé halad. A látásból közvetlen tudás lesz, az érintésből megismerés, a hallásból megértés, az ízlelésből bekebelezés, a szaglásból szeretet. Leomlanak a tér határai: a lélek közvetlenül ott létezik majd, ahova szeretete, vágyai, boldogsága vonzza. Nem lesz többé semmi sem elérhetetlen. Az emberi lélek intuitíve jelen lesz az egész világban, mégpedig abban az édességben és pompában, amely – ha az ember egyszer megtapasztalta – örökérvényű. Ki szeretne csupán „lelkileg” létezni? Ki szeretne lemondani arról, amit egy virágzó rét látványa, a szeretett lény átölelése, egy kedves hang, egy tápláló étel megízlelése, egy kellemes illat jelent.

E tekintetben az angyalok valóban „sajnálatraméltóak”. Nincs „szívük”. „Ez a szív az emberlét misztériuma, mélyebb és átfogóbb, mint bármilyen „csupán lelki”, lelkileg kiteljesedő... mégis mindig kötődik az egyedi élet sűrű és mély alapjához” (G. Siewerth). A világ középpontjában nem az angyal, hanem a feltámadt ember áll: ő a természet egysége és csúcsa, minden kozmikus vonatkozás életének legmagasabb rendű egyesülése, minden rész és ellentét keveréke és összerendezettsége. A feltámadt ember a Föld legszebb gyermeke, akiben Isten nyugszik. Benne jut el az univerzum örök beteljesedéséhez; ezért mondhatta Schelling: „Bensőmben világossá vált, és a szívembe hatolt, hogy a természet gyermekei vagyunk, hogy hozzátartozunk születésünknel fogva, s magunkat sohasem szakíthatjuk el tőle teljesen. Ha a természet nem tartoznék Istenhez, mi sem tartoznánk hozzá, s ha nem válhat eggyé Istennel, akkor szükségképpen tökéletlen vagy egyenesen lehetetlen egyesülésünk Istennel.”

A testet még sohasem vették annyira komolyan és tisztelték úgy, mint a kereszténységben. Ki foghatná fel Szent Pál szavainak mérhetetlen mélységét, hogy a Szentlélek kiáradt a „szívünkbe”, és hogy testünk (nem a lelkünk!) a „Szentlélek temploma”. És végül olvashatunk-e mélyrehatóbb megállapítást az emberi lényről, mint a kinyilatkoztatásban, miszerint a Szűz öle magasabbrendű szentségtartója Istennek, mint a tiszta szellem ragyogó fénytere.

Miután mindezt végiggondoltuk teremtett voltunkról és testi valónkról, a következő három meditációban a betegség, a szenvedés és a halál kínzó kérdéseire keressük a választ (ha ez lehetséges). Végül záró elmélkedésünkben megpróbáljuk megközelíteni testi-lelki valóságunk titkát: az örök élet misztériumát.

Gondolatok a betegségről

A keresztény felebaráti szeretet első követelménye, hogy ellenálljunk a világban minden rossznak. Keresztény feladatunk, hogy azokat, akiket szeretünk – és kötelességünk lehetőleg minél több embert szeretni –, lehetőség szerint megkíméljük mindattól, ami nyomasztja vagy gyöttri őket, s megkönnyítsük számukra az örök üdvösség felé vezető utat. Ez különösen érvényes a betegségre. A keresztény embernek a lehetőségekhez képest szembe kell szállnia a betegséggel. Istennel együtt fel kell vennie a harcot a rosszal. A keresztény lét a felebarátokra épül. Mint kereszténynek, segítenem kell elhagyott és szenvedő testvéremnek, így vagyok keresztény. Az olyan kereszténység, amely nem támogatja, nem szereti a legszegényebbeket és az elhagyottakat, csupán üres fecsegés.

Mindenekelőtt hallgassuk meg erről az Evangéliumot. „Nem sokkal ezután ünnepük volt a zsidóknak, s Jézus fölment Jeruzsálembe. Jeruzsálemben a Juh-kapunál van egy fürdő, amelynek héberül Beteszda volt a neve. Őt oszlopcsarnoka volt, nagyon sok beteg feküdt bennük: vakok, sánták, bénák (várva, hogy a víz megmozduljon. Az Úr angyala ugyanis leszállt időnként a tóra és felkavarta a vizet. Aki felkavarása után először lépett a vízbe, az meggyógyult, bármilyen betegségben szenvedett is). De volt ott egy ember, aki már harmincnyolc esztendeje szenvedett. Amikor Jézus meglátta, amint ott feküdt, s megtudta, hogy már régóta beteg, megkérdezte tőle: „Meg akarsz gyógyulni?” „Uram – válaszolt a beteg –, nincs emberem, aki bevinne a tóba, amikor felkavarodik a víz. Így mire odaérek, már más lép be előttem.” Erre Jézus azt mondta neki: „Kelj föl, fogd az ágyadat és menj!” Az ember azon nyomban meggyógyult, fölvette ágyát és elindult” (Jn 5,1-9). Az ember életének egyik legszörnyűbb tapasztalata, ha azt kell mondania: „Senkim sincs.” Amíg bárkinek környezetemben ezt kell kijelentenie, nem vagyok keresztény. Örök boldogságom attól függ, megértem-e Jézus szavait: „Gyertek, Atyám áldottai, vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot! Éhes voltam, és adtatok ennem. Szomjas voltam és adtatok innom. Idegen voltam és befogadtatok. Nem volt ruhám és felruháztatok. Beteg voltam és meglátogattatok. Börtönben voltam és fölkerestetek” (Mt 25,34-36).

Ezek bizonyosan nem szimbolikus szavak, a maguk kemény valóságában kell érteni őket. Természetesen a lelki nyomor, a belső rabság és a lelki éhség is kemény valóság. Ám aki soha életében nem adott éhezőnek enni, szomjazónak inni, idegennek szállást, mezítelennek ruhát, nem látogatott meg soha beteget, s nem vigasztalt bebörtönzöttet, biztosan nem kerül a mennyországba. Bensőjében ugyanis nem keresztény, nem értett meg semmit a kereszténység lényegéből. Elszalasztotta a valóságot.

Az ember ugyanis elsősorban nem azért lesz keresztény, hogy eksztatikus állapotban imádkozik, nem is azért, hogy ismeri a parancsokat és a tiltásokat, hanem a mindennapokban annak az elhagyott testvérenek az önfeláldozó szolgálata révén, akinek eddig azt kellett mondania: senkim sincsen. Aki segít egy szegény betegnek, vagy akár csak egyetlen olyan embernek, aki elhagyottnak érzi magát, az egykor majd meghallja Krisztus szavát: „Áldott vagy. A világ kezdete óta készítem birodalmadat, a mennyországot. Keresztény voltál”.

De ki a felebarátom? Amikor Krisztust erről kérdezték, elvont fogalmi meghatározás helyett elmesélte az irgalmas samaritánus történetét. A történet lényege a következő: Felebarátom az, akinek senki sem segít, ha én nem segítek. Felebarátom az, akinek rajtam kívül senkije nincs, aki segítene. A keresztény üdvösség a következőkben foglalható össze: tedd azt, amit helyetted senki sem tesz meg; légy mindig készen; szíved legyen nyitott; ne zárkózz el semmilyen szenvedés láttán. Ha így viselkedsz, egy napon megtalálod azt az embert, akinek senkije sincsen rajtad kívül. Akkor magadra kell vened az ő sorsát. Maradj ott, ne menj tovább, hajolj le hozzá. – Boldog, azaz méltó a mennyországra az, aki testvérét szolgálta, aki magára vállalta más nyomorúságát, aki odaadta magát másokért, aki megalázkodott a szolgálatban és az

önátadásban. Isten gesztusa, hogy lehetőleg megszabadítsa az embert a sérülésektől, bekötözze a sebeit. Minél jobban törekszünk arra, hogy minden pillanatban teljes szívvel és teljes erővel csökkentsük mások szenvedését, annál közelebb kerülünk Krisztus szívéhez. Isten azt akarja, hogy harcoljunk a rossz ellen, és ne adjuk fel ezt a harcot. A ránk szabott feladatból következően nekem, mint kereszténynek nem szabad feladnom a harcot mindaddig, míg ki nem merítettem az összes lehetőséget. Különben a kereszténység tényleg a nép ópiuma lenne. Különben nem csökkentenénk a szenvedést, hanem megadnánk magunkat neki. Isten szent haraggal és felháborodással viseltetik a rossz iránt. Ilyen igazi keresztény haraggal kell nekünk magunknak is viseltetnünk a világban levő rosszal szemben.

Isten azt akarja, hogy segítsünk Neki. Nem tüntette el életünkben a nyomorúságot. A keresztény szenved, éhez, harcol és meghal, akár a többi ember. A szenvedés, az éhezés, a harc és a halál azonban a keresztény embernek egészen mást jelent. Számára mindezek lehetőségek, hogy a szenvedésen át eljusson Istenhez, hogy a sötétségből a világosságba menekülhessen. Alapjában véve a megoldás igen egyszerű: Isten lehetővé tette számunkra, hogy részünk legyen a nyomorúságban, amitől úgy szabadulunk, ha Hozzá menekülünk. Így adhatja nekünk, Istentől idegen lényeknek közelségét, az örök üdvösséget, a mennyországot. A világban a keresztény feladata az, hogy a sötétséget világossággá alakítsa át; ha betegek vagyunk, szenvedjük el testünk nyomorúságát, s ezáltal eljussunk az örök üdvösségbe. Tulajdonképpen örülnünk kellene annak, hogy keresztényként szenvedhetünk. Így mintegy szenvedést vonunk ki a világból, magunkra vesszük, megsemmisítjük, és így megyünk az örök boldogságba. Igazi keresztény feladat türelmesen elviselni a nyomorúságot és a betegséget. A kereszt az emberi lét utolsó nagy megpróbáltatása. A világ a szenvedés által jut el az átszellemítés állapotába. Magunkra kell vállalnunk az ember gondját-baját, ha mennyországgá akarjuk változtatni a világot azért, hogy eltüntetjük a rosszat. Keresztény elhivatottság úgy szenvedni, hogy közben meg legyünk győződve arról: az örök boldogság felé haladunk.

A keresztény ember élete így csupa öröm. Mi magunk tudunk választ adni legnagyobb nyomorúságunkra, betegségünkre és teremtmény mivoltunk szenvedésére. Mindez nem fenyegetés, hanem feladat számunkra. Az emberiség keresztény módon elviselt testi nyomorúsága csökkenti a szenvedés mértékét a világban. Ha magunkra vállaljuk a szenvedést, megmentjük a többieket a pusztulástól: közelebb hozzuk a mennyországot. Két alapvető magatartási módot emelünk ki ebből a gondolatmenetből, amelyeket a továbbiakban közelebbről is szemügyre veszünk: az irgalmasságot és az odaadást.

Keresztény irgalom

A beteg ember számunkra Isten ajándéka, a kegyelem közvetlen megnyilvánulása, és így is kell vállalnunk. A kegyelem abban mutatkozik meg, hogy általa lehetőséget kapunk a szív nyitottságának megvalósítására, amit irgalomnak hívunk. Irgalom nélkül elsatnyulna a világ, mert egyáltalán nem, vagy csak nagyon nehezen valósíthatnánk meg az igazi önzetlenséget, a létnek azt a megközelítését, amitől saját magunkká válunk. Ha igazi keresztény irgalommal fordulunk egy beteg ember felé, többet teszünk, mint amit csupán az együttérzés vagy a jótékonykodás diktál. A valódi emberi létet hozzuk a világba, igaz emberséget teremtünk magunkban is, és ezzel egy évmilliárdos fejlődést folytatunk. Az irgalmas magatartás révén az ember bennünk és általunk teremti meg önmagát. Hatalmas erővel kell elszakadnunk önmagunktól, ha nemcsak alkalomszerűen, belső indíttatás hatására vagyunk irgalmasok, hanem alapvető életfelfogásként. Ez a magatartás csak akkor lehetséges, ha az ember alapvetően szándéktalan. Ennek az állapotnak a megvalósulásához három lényegi összetevő szükséges, amelyek világossá teszik, milyen fájdalmasan nehéz magatartás az irgalmasság, és hogy miért éppen ez jelenti az emberlét beteljesedését. A három tényező a szegénység, a szüzesség és az

engedelmesség. Hangsúlyozzuk: itt nem a szerzetesi fogadalomról van szó, hanem a szív erényeiről, amely minden keresztény hivatása, akár szerzetes, akár nem.

Lelki szegénység

Az irgalmasság, lényegét tekintve a szegénység megnyilvánulása. Átala belépünk a szenvedő lény létébe, megnyílunk szenvedése előtt. Nem azért, mert ezt kell tennünk, hanem mert belsőleg ragad meg a másik ember szenvedése. Az irgalmas ember nem gondol önmaga biztonságára, nem kötődik saját lényéhez. Szabaddá teszi magát, hogy bele tudjon helyezkedni mások bajába, bensőjében teret ad neki, önmaga már nem számít. Radikálisan lealacsonyítja magát, nem keresi saját előnyét, védtelenül és feltétlenül adja oda magát. Önnön léte belevész a másik emberébe. Élete a Megváltó életének mása, amelynek lényege a következőképpen fogalmazódik meg a Filippiekhez írt levélben: „Ugyanazt a lelkületet ápoljátok magatokban, amely Krisztus Jézusban volt. Ő mint Isten, az Istennel való egyenlőséget nem tartotta olyan dolognak, amelyhez föltétlenül ragaszkodni kell, hanem szolgálai alakot öltött, kiüresítette magát, és hasonló lett az emberekhez. Külsőjét tekintve olyan lett, mint egy ember” (Fil 2,5-7). Csak ilyen felfogás teszi teremtővé az embert személyében és lelkében. Az ilyen ember nem uralni akarja a világot. Bármit is küld számára az Isten, mindig nyitott mindenre: örömmre, szenvedésre, tehetetelre, megkönnyebbülésre, múltra és jövőre. Az ilyen ember „befogadóvá” tette önmagát, Isten valóban azt teheti vele, amit akar. Megtapasztalta, hogy a valóság végső soron kegyelem. De tapasztalt ennél többet is. Felismerte, hogy ajándék az a magatartása is, amelynek révén nyitott, szegény tud lenni, képes kiüresíteni önmagát.

Erőfeszítésre van szükségünk ahhoz, hogy teljesen nyíltak lehessünk életünk minden eseményével szemben, akár boldogítóak, akár életünket felemésztőek ezek. Le kell győznünk a lustaságot, saját önelégültségünket. Az embernek le kell mondania saját nyugalmáról és békéjéről, minduntalan el kell szakadnia saját magától. Ez a magatartás a „lelki szegénység” – egyúttal a világ befogadókészségének tudatos, lelki utánpótlása. Ebben sűrűsödik össze a világegyetem nagy várakozása a dicsőség ajándékára: „A nap világító hitvallása, a csillagok glóriája, a virágfakasztó Föld szeretetímája” (Gertrud von le Fort). Az az irgalmas, aki a lét e tökéletes nyitottságát ember módjára éli meg a beteg és nyomorgó teremtményekkel szemben, tehát szívesen és örvendezve él.

Szüzesség

Az irgalmasság ugyanennyire nyilvánvalóan a szüzesség megnyilvánulása is. A „szüzesség” kifejezéssel illetett erény nem negatív tulajdonság, nem görcsösség vagy az élet tagadása. A lét tiszta pozitívuma, egyenesség és lendület, amely képessé teszi a szeretetet arra, hogy igazán szeressen. Ilyen tekintetben az a lény tisztátalan és szüzietlen, aki egoizmusba húzódik vissza, önmagát keresi, és nem szeret. A tisztaság abban az emberben valósul meg, akinek tudata nem saját lényére irányul, akinek megnyilvánulásai túlmutatnak önmagán, akinek élete középpontjában mások állnak, aki tettekké váltja a lét alapvető szándéktalanságát és nyitottságát, összeszedi és maradéktalanul odaajándékozza magát. Aki nem tekint önmagára, hanem személyiségének teljes valóságával elkötelezi magát. A létezés szüzessége nem egyéb, mint emberi önátadás, teljesség; teljesség a szolgálatban és az őszinteségben.

Az ilyen önátadás „kényszeríti” Istent arra, hogy belépjen a világba, a világnak ajándékozza magát. Az Angyali üdvözlés titka: „Amikor elérkezett az idő, és Isten elhatározta, hogy szemünk láttára emberré válik, először olyan tiszta lényt kellett alkotnia, akinek révén hozzánk kerülhet. Megteremtette Szűz Máriát, azaz olyan tisztaságot hozott létre a földön, amelynek áttetszőségében rejtőzhetett, amíg kisgyermekként meg nem jelent” (Pierre Teilhard de Chardin). A Szent Szűz maga volt az élet koncentrációja. Benne sűrűsödött össze a mindenség

élete. Átala lépett közénk az élet, Krisztus, aki minket és a világmindenséget elvezeti az élet végső teljességére. Krisztusban azután felizzott a lét. A tanítványok megrázó módon tapasztalták meg ezt a fényé válást, azt az intenzív valóságot, amint a lét megdicsőült: „Ott elváltozott előttük, arca ragyogott, mint a nap, ruhája pedig olyan fehér lett, hogy vakított, mint a fény” (Mt 17,2). A tiszta létezés üzenete ez, a szűzi lété, a valóság transzparenciája. A tiszta emberben felragyog az élet. Annak kellene megtörténnie, amiről az Apostolok Cselekedetei tesznek tanúságot. István diakónusról a következőket olvashatjuk: „A főtanács tagjai mind őt figyelték, és olyannak találták arcát, mintha angyalé volna” (ApCsel 6,15).

Az igazi szeretet fenntartás nélkül mond igent a szeretett másikra, olyannyira, hogy nem akarja használni, nem kíván tőle semmit. Az igazi izzó szeretet így alakul a másik lény igenlésévé, akit éppen szeretetből nem kezelünk „tulajdonként”. A szeretet izzó jelenléte, ez a tiszta ajándékozás és feltétlen odaadás, egzisztenciális szüzesség, amely nemcsak a tényleges szüzesség állapotában valósulhat meg, hanem a házasságban is. Ez a tisztaság figyelmes és finoman tartózkodó magatartást jelent, amelynek jelen kell lennie a lelki szeretet testileg beteljesített aktusában is, amennyiben a kiteljesedésre törekszik. Aki tehát minden teremtménynek, így a betegeknek, törődötteknek és szenvedőknek is kész teljesen átadni önmagát, az irgalmas. Ez végsőkig igénybe veszi az embert, ám egyre feljebb, a fény felé emeli a világot.

Engedelmesség

Az irgalmasság, lényegét tekintve, az engedelmesség megnyilvánulása. A lét igenlése, függetlenül attól, hogy milyen formában – egészségesen vagy betegen, érdekesen vagy unalmasan, lélekemelően vagy siváran – nyilvánul meg. Az emberi lét a szó teljes értelmében akkor válik szabaddá, ha már nem keresi azt, ami kielégíthetné, hanem azt, ami másoknak örömet és beteljesedést hoz, ha annyira függetlenné válik, hogy nem önmagán csüng. Ez az önzetlen szabadság a lét viszonylatában az engedelmességben valósul meg. Olyan szabadság ez, amely csak szolgálni akar, mások szolgálatára állni, amely elajándékozza a szívét, nem akarja senkire ráerőltetni magát, nem akar önmagáért élni. Az ilyen szabadság a szeretet közvetlen megnyilvánulása, a jó által megérintett szív ereje.

Ebben a szabadságban a lét iránti nagy gyengédség lakozik. Valami szándékolatlanság. A teljes készség. Ez a készség nem más, mint az új befogadása. Arra utal, hogy a lélek friss, képes a még nagyobb telítődésre, és semmi sem akadályozza valami nagyobb befogadásában. Ez az állapot a lélek ifjúságát jelenti, benne az örömet, az átalakulásra való képességet. Az ilyen szabadság igent mond minden létezőre. Benne tárulkozik ki az emberi lényeg: új távlat nyílik benne, amelybe beléphet Isten, és amelyben egy új, második teremtés kezdődik. Ez az a csoda, amelynek hirdetése Jézus leghőbb vágya volt: egy új világ keletkezésének csodája. Semmi sem volt olyan szabad, mint az a szeretet, amellyel Jézus az Atya akaratát kereste. Krisztus nem készített terveket az életére, nem hirdetett programot, s nem foglalkoztatta egyéni sorsa. Szabad volt, nyitva állt a pillanat, a pillanatban megnyilvánuló szenvedés és a másik ember előtt. Hagyta, hogy vezessék. Benne valósult meg, amit a zsoltár csupán sejtet. „Uram, nem dőlőfös a szívem, szemem nem tekintget gögösen. Nem keresek nagy dolgokat, amelyek meghaladják erőm. Megtanítottam hallgatni a lelkem, így békét szereztem neki. Mint anyja ölén a gyermek, mint a gyermek, úgy pihen bennem a lelkem” (Zsolt 131,1-2). Krisztus a gondviselés kezébe tette le a sorsát, ami természetesen nem névtelen végzetet jelentett, hanem az Atya akaratát.

Aki erre a magatartásra törekszik, az így szól önmagához: Kövesd Istent; Ő kivezet szűköségedből, és elvezet az örök életbe. Ha Istennek adod magad, állandóan megújulsz, szabadságod beteljesedik, a Földön lesz a mennyország, ha helyet adsz magadban Istennek. A rászorulókkal szembeni irgalmas szeretet révén az ember a lét iránti lehető legnagyobb irgalmat

gyakorolja. Elfogadja Isten akaratát még akkor is, ha ez az akarat látszólagos értelmetlenségben és túlzásban nyilvánul meg.

Az irgalom mint a teremtés elfogadása

Az ember lényegének legfontosabb összetevője az irgalmasság. Benne maradéktalanul megnyílik lényünk a végtelen beteljesedés felé, amely a még nagyobb teljesség érdekében egyúttal állandó ürességet okoz (szegénység). Az ember az irgalmasságban nyitottá válik, önmagát ajándékozza, és semmit, semmilyen ellenszolgáltatást nem vár, tehát teljesen „eltávolodik” önmagától (szüzesség). De tartalmazza a végtelenre kimondott igent, a végtelen, minket egyre jobban betöltő és nekünk rendelt beteljesedés elfogadását; önmagunk átadását jelenti a másra (engedelmesség). Az irgalom tehát nem külön erény, hanem a szív erényeinek összefoglalása: ezekből épül fel a mennyország. Továbbá: ezek az erények megint csak nem különbözőek, hanem a szeretet tulajdonságai. Annak a szeretetnek az összetevői, amely odaadás lett, s éppen ennek révén jut el a maradéktalan beteljesedéshez. Az irgalomban az ember megsemmisül, lényét maradéktalanul odaadja, minden szándék nélkül odaajándékozza annak, akivel találkozik. Így teljesedik ki az emberi lét, ebben az értelemben érvényes kivétel nélkül minden keresztényre az evangéliumi szegénység, szüzesség és engedelmesség követelménye. Az olyan keresztény ember, aki fenntartás nélkül átéli az irgalmat, egyre fénylőbb és Istentől egyre jobban áthatott életteret teremt maga körül.

Az irgalmasság lángoló bizonyága az isteni jelenlét koncentrációját jelenti világunkban. Mérheterlen erő rejtőzik benne, az isteni jelenlét ereje a világban. A világ mintegy úttörőként küldte előre az irgalmas szívű embert, hogy előkészítse az emberiség útját. A világ életét viszi az Istennel való egyesülés lélegzetelállító kalandjába. Magával ragadja a többieket is. Felelősége óriási. Többé már nem önmagáé, hanem az emberiségé. Isten ajándéka a világnak. Sehol sem fejeződik ki olyan egyértelműen, hogy az ember helyesli a teremtést, mint az irgalmas magatartásban.

Az irgalmasság azonban csak akkor tökéletes, ha az örömben valósul meg. Minél nagyobb mértékben vagyunk képesek Isten ajándékeként magunkra vállalni egy megtört ember gondját, segíteni őt szenvedése elviselésében, annál jobban mennyországgá változtatjuk a földet. Annál több lehetőséget adunk a világnak, hogy egyesüljön a boldogsággal, tehát Istennel, és eljusson a tökéletességhez. Azt nevezhetjük igazán boldog embernek, akinek Isten küld valakit, akin megkönyörülhet. Az ilyen embert Isten választotta ki, hogy maradéktalan önátadásban éljen és ezáltal fenntartsa az emberiségben az emberként való létet, a mennyország felé vezesse a földet, a teremtés révkalauza legyen.

Keresztény odaadás

Mi lehet egy beteg ember keresztény elhivatottsága? A legegyszerűbb válasz az, hogy a keresztény ember feladata legyőzni a világ sötéttségét, a fény és az öröm eljövételét segíteni. Minden keresztény erre hivatott. A világ sötét, komor, zavaros, hiányzik belőle a fény. Ha egy keresztény Isten kegyelméből össze tudja szedni magában ezeket a sötét dolgokat, biztos lehet kiválasztottságában. Isten arra jelölte ki, hogy magába gyűjtse és átvigye Isten örömébe a világból a terheket, a sötéttséget, a súlyokat. Az a feladata, hogy kitarja lelkét, és hagyja, hogy beleáramoljon minden szenvedés. Ha így tesz, lelke egyre sötétebb lesz, ám a világ körülötte egyre világosabb, tisztább. Ha megnyílik Isten világosságának, eltűnik a sötétség, lelke tisztává és sugárzóvá válik. Azáltal, hogy a föld sötéttségét magába gyűjtötte, és létét megnyitotta Krisztus fényének, boldogabbá tette a világot, és egy lépéssel közelebb hozta a mennyországhoz.

Aki ezt megértette, annak már többé nem kell beszélnünk az emberi szenvedés titkáról. Az ilyen ember minden egyes alkalommal megköszöni az Úrnak a szenvedést. Megértette, Isten

arra választotta ki őt, hogy elviselje azt, amit mások már nem tudnak hordozni. A keresztény módon beteg emberek a mi menedékeink, ők teremtik meg nekünk azt a lehetőséget, hogy fényben és örömben élhessünk. Valakinek el kell viselnie a világ szenvedését, hogy azáltal másokon könnyítsen. Ha te vagy ez a szenvedő ember, adj hálát naponta Uradnak, hogy szenvedhatsz, hogy részt vehetsz világmegváltó művében. A szenvedés kiválasztottság. Isten adja meg, hogy szenvedhessünk, és hozzá a kegyelmet, hogy keresztény módon viselhessük a szenvedést.

Az előbbieken megfogalmazott válaszunkat a továbbiakban két pontban fejtjük ki.

Az odaadás mint a világ átszellemítése

Az emberi élet nem egyetlen síkon játszódik. Az emberi életútnak különböző rétegei vannak. A magasabb síkon más értelmi összefüggések uralkodnak. Kierkegaard világosan kifejtette ezt *Az életút állomásain* című művében. Az ember, aki leélte valameddig az életét, egyszercsak eljut egy határig. Azt mondja: Már eleget éltem a létnek ezen a síkján, ebben az életrendben. Lényegem sorvad el, ha most nem változik meg radikálisan az életem. Meg kell kockáztatnom az ugrást a sötétbe, az ismeretlenbe. Először homályosan sejlík fel, majd egyre érthetőbbé és sürgetőbbé válik, hogy létezik egy magasabb szint, amelyet nem lehet óvatosan megközelíteni, hanem választani kell, és egyetlen ugrással elérni.

Az igazán megélt emberi lét tehát egzisztenciális síkokra és merész lépésekre tagolódik, amelyeket meg kell tenni az egyes fokozatok előtt. Ágostont például egy fiatal barátjának halála kényszerítette élete döntő ugrására. Buddha megvilágosodása pillanatában tapasztalta meg a világ szenvedését; a hagyomány szerint felállt és elment, „ki a hontalanságba”. Pascalt a *Memorialban* leírt misztikus élménye készítette arra, hogy megtegye élete nagy elhatározását. Gyakran egy betegség, egy élet munkájának összeomlása vagy egy szeretett ember eltávovása adja meg a döntő lökést a „sötétbe ugráshoz”. Életünk sivárrá válnék, ha nem kellene átélünk testi-lelki válságot. Ha valamely fájdalom, megrázkódtatás, szenvedés arra készítet minket, hogy a lét magasabb szintjére kerüljünk, akkor ezekről azt kell mondanunk, hogy az életet szolgálták. Ez igaz bizonyos fokig a bűnre is. Ha azokat a bűnösöket tekintjük, akik szentek lettek – Ágostont, Magdolnát vagy Lidwinát – habozás nélkül kimondjuk: „felix culpa”, boldogsághozó bűn. Nem, mintha ez a bűn önmagában nem lenne többé bűn, hanem mert a bűnös képes volt ugródeszkának használni Isten felé.

Teilhard de Chardin saját tapasztalatai alapján sokat tudott a nélkülözésekről, betegségről, sikertelenségről és testi-lelki összeomlásról. Amikor egész életében betegen fekvő nővérenek feljegyzései könyv alakban jelentek meg, az előszóban ezt írta: „Margarethe, testvérem! Amíg én a világ pozitív erőinek vonzásában földrészeket és tengereket szeltem át, s szenvedélyesen fel akartam fedezni a Föld minden színét és szépségét, te mozdulatlanul feküdtél, és lényed legrejtettebb zugában világossággá alakítottad át a világ legnagyobb sötétségét. Mondd meg, teremtő Istenünk szemében melyikünk választotta a jobbik részt?”

Meg kell állapítanunk, hogy az emberi élet csak akkor jut előre, azaz szárnyal fel, ha szenvedés és nyomorúság által kilép korábbi állapotából, és merész ugrással kitör kisserűségéből. A valódi élethez egyszer szükség van a kétségbeesésre. Óvjon minket az Isten az olyan emberektől, akiknek minden sikerült az életben, akiknek soha sem kellett világgá kiáltaniuk kétségbeesésüket, akik sohasem tapasztalták meg az emberi lét látszólagos értelmetlenségét és fenyegetettségét egy komoly betegségben. Akik még soha nem kérték forró imában az Urat, hogy szabadítsa meg végre őket a halál révén szenvedésüktől, és vegye fel őket a mennyországba. Ezek az emberek nem tapasztalták meg minden vágyak vágyát, nem hordták még magukban a világmindenség kényszerét, soha nem élték át annak a segélykiáltásnak a boldogságát, amelyet a Szentírás utolsó szavai tükröznek: „Jöjj el, Uram Jézus” (Jel 22,20).

Milyen reménye lehetne még a világnak, ha senki sem kiálthatná többé világgá az örök beteljesedés utáni vágyát?

Odaadás mint önmagunk elvesztése

Van azonban olyan szenvedés, amelyben az ember teljesen összeomlik, már semmit sem képes átélni, sem vágyat, sem reménységet. Ilyen mindenekelőtt a halál. Az ember már nem léphet tovább, elérte az egzisztenciálisan megélhető legvégső határát. Azt kívánja, hogy semmisüljön meg, hogy ne legyen többé, hogy senki se emlékezzék rá. Világgá kiáltja: Istenem, miért hagytál el engem?

Van-e még erre válasz? Igen: Isten egészen más, és ez a másság ott kezdődik, ahol mi végződünk. Istennel csak erőink elfogytával találkozhatunk, azon a helyen, ami a világ szemében balgaság, az érzések számára elviselhetetlen, és az ész számára értelmetlen. Eddig az ember még „behelyettesítheti” Istent valami mással, kívánságaival, életérzésével, a lét örömeivel. De ott, ahol az emberből már nem marad semmi, Isten áll előttünk valóságos alakjában. Az ember végre „belehalhat” Istenbe. Azt mondhatja: Már semmim sincs, nincs számomra se válasz, se magyarázat. Tedd velem azt, amit akarsz! Ha akarod, semmisíts meg, legyen meg a Te akaratod. Nem akarok már semmit, már nem tudok semmit akarni.

Mi ez vajon, a teremtmény e végső, önkívületi állapota? Az a tapasztalat, hogy a Valóságos mindent felülmúl, minden elképzelést és minden erőt. A világ akkor nyílik meg igazán Isten felé, amikor mindenestül kételkedik önmagában. És Isten igazi irgalmasságával képes azt teljesen betölteni. Istent nem lehet kényszeríteni. Senkinek sincs joga kegyelmére. Ámde Isten önmagát kényszerítette: hagyta, hogy elveszítsük erőinket, s így gyógyíthatatlanul elveszettnek érezzük magunkat. Az elveszettség érzése felkelti Isten mindent túlszárnyaló irgalmasságát, és teljességgel nekünk ajándékozza magát. Senki sem lehet olyan biztos Isten végtelen irgalmában, mint az, aki megtapasztalta a teljes és reménytelen elhagyatottságot, akit már keresztre szegeztek. A kereszttel az az út, amely a teljesen Másba vezet, oda, ahol az embernek már nincs hatalma.

Óvakodjunk attól, hogy fecsegésünkkel elvegyük a szenvedő embertől Isten e csodálatos adományát, felszínes érveinkkel visszatartsuk őt a teljes kétségbeeséstől „önmagában”. Ez azt eredményezné, hogy a világon már senki sem tapasztalhatná meg Isten másságát, és nem fogadhatná be a teljes isteni adományt. Az embernek életében, de legalább a halálában egyszer meg kell tapasztalnia azt az önkívületi állapotot, amelyről Peter Lippert a következőket írta: „Te teremtetted a fájdalom tengereit... és nem vagyok képes belátni, miért van szükség rájuk, hogy fennmaradjon a világod. Minden ember szenvedésén átlépve jutottál világterved beteljesítéséhez, mint ahogyan az egyes ember életén is átlépsz. Okod volt rá, hogy megteremtsd a fájdalom tengereit, és meg is teremtetted. E könnytengerek felett vagy, és e tengerek hullámai időnként az egekig csapnak... Uram, rajtad kívül minden alámerült a szenvedésben. A fájdalom tengerét trónusod lépcsőjéhez engedted, fenséges lényed elé, és minden, ami kiáramlik belőled, közvetlenül e sötétben örvénylő áramlatba kerül. Uram, Neked is alá kellett merülnöd a Téged körülvevő szenvedések tengerében, amikor alá akartál szállni a világba. Uram, Te teremtetted a fájdalmat. Vannak, akik mindent tudnak, akik átlátják még a Te nagy gondolataidat és elhatározásaidat is, és ügyesen eligazodnak közöttük. Megmagyarázzák és bebizonyítják, hogy mindennek éppen így kell lennie, és úgy a legjobb, ahogy van. De én nem szívlelem ezeket a mindentudókat, akik minden tetedre találnak magyarázatot, mindent igazolnak. Inkább beismerem, hogy nem értelek Téged. Hogy nem fogom fel, miért teremtettél annyi fájdalmat, annyi ordító, őrült, értelmetlen szenvedést. Mélyen meghajlok nagyságod előtt. De most nem merem Hozzád emelni a tekintetemet. Túl sok a könny és a szomorúság a szememben. Így nem nézhetek Rád.”

Minden hívőnek el kell jutnia a legelviselhetetlenebbig, ha részesedni akar a teljesen Másból. Csak akkor nyílik meg a világ, akkor következik be az a radikális változás, amelynek révén új világ keletkezik, nem emberi erőből, hanem a kereszt önkívületéből, amely összpontosítja Isten erejét. „Ez a tapasztalat köreiből való szívettépő kitörés nem más, mint az életet uraló törvény átszellemítése. Ösvényen haladunk felfelé, emberi szemeink előtt ködtakarta csúcsok felé, ahová a kereszt szólít. Az ösvény egyúttal az egyetemes haladás pályája is. A kereszt királyi útja egyben az emberi erőfeszítés útja is, amelyet természetfeletti módon képeztek ki és hosszabbítottak meg... A kereszt ezért nem embertelen, hanem emberfeletti. Megértjük, hogy a keresztet már az emberiség kezdetekor felállították a teremtés legmagasabb hegycsúcsai felé vezető úton” (Pierre Teilhard de Chardin).

A keresztény válasz a világ szenvedésére az, hogy rámutassunk a szenvedő élet értelmetlenségére, és mégis meglássuk ennek az életnek az értelmét. Egy mondatban: teljesen el kell veszítened magadat ahhoz, hogy Isten pusztá irgalomból odaadja neked azt, amit különben sohasem kaptál volna meg. Isten mérhetetlen kegyelme abban áll, hogy megadja neked a végső kétségbeesés, a halál lehetőségét. Ez utóbbi gondolatokat a szenvedés világáról tovább kell mélyítenünk. A következő elmélkedésekben a szenvedésnek azt a dimenzióját vesszük szemügyre, amely nemcsak a testet, hanem a lelket is hatalmába keríti, amely tehát nemcsak fájdalom és betegség, hanem a szó legszorosabb értelmében „szenvedés”.

Elmélkedések a szenvedésről

Az előző elmélkedésben főként a testi szenvedésről volt szó. A továbbiakban a tulajdonképpeni szenvedésről, a lelki nyomorúságról szeretnék szólni. A rossznak keresztény legyőzésére vonatkozó alapvető megállapítás itt is érvényes: meg kell kímélnünk másokat mindentől, ami szenvedést okozhat nekik; másrészt magunkra kell vállalnunk és hordoznunk kell az emberiség szenvedését, hogy csökkenjen és eltűnjön, s világunk mennyországgá alakuljon át. Krisztus jól ismerte lelki szenvedéseink gyökerét. Három eseményben mutatta meg, hogyan győzhetjük le a belső sötétségünket és juthatunk el az Ő világosságába. Három csodáról lesz szó. A csodákat úgy kell tekintenünk, mint egy mélyebb lelki valóság szimbólumait. Szent Ágoston mondja: „Jézus Krisztus azt akarta, hogy lelkileg is megértsük, amit testileg véghezvitt. Mert sohasem magáért a csodáért tett csodát.” Másutt ezt írja: „(a százados) azért jött, hogy testi gyógyulást kérjen szolgálja számára, és amikor elment, Isten országát vitte magával.”

A magunkbuzártságból az önzetlenségbe

Az első történetet az evangélium a következőképpen írja le. „Itt eléje hoztak egy dadogva beszélő süketet, és kérték, tegye rá a kezét. Külön hívta a tömegből, fülébe dugta az ujját, majd megnyálazott ujjával megérintette a nyelvét, föltekintett az égre, fohászzkodott és szólt: »Effata, azaz nyíl meg!« Azon nyomban meg is oldódott a nyelve, és érthetően beszélt... Szerfölött csodálkoztak s hangoztatták: »Csupa jót tett, a süketeknek visszaadta hallásukat, a némáknak beszélőképességüket«” (Mk 7,32-35.37). Krisztus ennek az embernek a testi baján segített, de megmutatta neki a kivezető utat a lelki szenvedésből is. Azt mondta ugyanis: „Nyíl meg!”

Az önmagunkba zártság elsorvaszt

Bensőnk elsorvadása az egzisztenciális zárközöttségben, hidegségben, idegenségben gyökerezik. Szent Ágoston zsolnártkommentárjaiban így beszél erről az életfelfogásról: „Mindnyájan jövevények vagyunk ebben az életben... Mindenkinek saját szíve van és minden szív zárva van a másik szív előtt.” Az ember önmaga fogságában él. A betegség, ha valaki süket vagy néma, csak halvány visszfénye egy kimondhatatlan szenvedésnek. Mindannyian jégpáncélba vagyunk zárva. Önmagunkhoz vagyunk láncolva. Az emberi szív első, közvetlen megnyilvánulása az elutasítás, a távolságtartás, a bizalmatlanság. Ha az ember kitart emellett a számára természetes állapot mellett, akkor képtelen lesz a boldogságra. Hidegen hagyja a föld szépsége, nem hallja meg a világmindenség szavát, az emberek biztatását, s a szenvedők esengő kéréseit. Még Isten sem tud szólni hozzá. Mert a beszéd csak abban talál visszhangra, aki meghallgatja, megérti és megnyílik előtte.

A létre nyitottság gazdagít

A másokra „hallgatni” egzisztenciálisan annyit jelent, hogy szétrobbantjuk egoizmusunkat, elfordulunk önmagunktól, és minden szándék nélkül nyitottak vagyunk a többi ember előtt. A létre való teljes nyitottság jobban igénybeveszi lényünket, mint gondolnánk, mivel szenvedésteli világban élünk. Ebben a világban a másokra figyelni csendben, megértően vele lenni, hagyni, hogy lényé átjárjon minket, annyit jelent, hogy magunkra vesszük az ő tévelygéseit, sötétségét és terhét. A másikkal egzisztenciálisan beszélni annyi, mint odamenni hozzá, elfogadni kicsiségét, nevetségességét, és elmondani azt, ami nem nekünk, hanem neki hasznos. Egész lényünkkel igent kell mondanunk embertársainknak. Ebben a „figyelésben” és „beszédben” az ember

maradéktalesanul elhasználadik. De Isten nem azért teremtett minket, hogy önmagunkból hasznot húzzunk, hanem, hogy kezdünk valamit magunkkal.

Lényegében egyetlen feladatunk van ebben a világban, az, hogy segítõ kezet nyújtsunk felebarátainknak, magunkra vállaljuk sorsukat, viseljük, és ezáltal legyõzzük mások szenvedését. Ha ezt tesszük, nehéz dolgunk lesz a világban, de boldogok leszünk. Ha el is használódik idegrendszerünk, nyitottak maradunk a másságra. Lényünk olyan lesz, mint a világ létezõi, az angyalok számára készített létra, amelyen felviszik a világot Istenhez, és lehozzák Istent a világba. Az történik meg életünkben, amiért a felajánlásban oly buzgón imádkozunk: „Alázatosan kérünk Téged, óh Isten, szent angyalod vigye ezt az áldozatot mennyei oltárodra, isteni Fõséged színe elé.” Menny és föld alapjában véve azonos az Isten és az emberek elõtt teljesen nyitott szívben (e két nyitottság valójában ugyanazt jelenti).

A vendégszeretet a nyitott szív jele

Ebben az összefüggésben egészen különös jelentést kap az emberszív õsi erénye, a vendégszeretet. Ez ugyanis valóságosan megélt jele annak, hogy valaki nyitott a másik lényére. A Bibliában a következõket olvashatjuk Ábrahámról, az emberi lényeg õsképerõl: „Fõlemelte szemét, és íme három férfi állt elõtte. Mihelyt meglátta õket, sátra bejártatótól eléjük sietett, földig meghajolt és így szólt: Uram, ha kegyelmet találtam színed elõtt, ne kerüld el szolgálodat. Hoznak vizet, mossátok meg lábatokat és telepedjete le a fa alatt. Közben én hozok egy falat kenyeret, hogy felüdítsetek magatokat, aztán tovább mehettek” (Ter 18,2-5). Mint késõbb kiderült, a látogató maga a Mindenható volt.

Isten újra meg újra meglátogat minket. Látogatása azonban mindig valamely teremtményének alakjában megy végbe. Ábrahámhoz három férfi tért be, a Szûznél Gábriel angyal, az õskeresztényeknél az apostolok tettek látogatást, a mi esetünkben azonban gyakran csak egy halk, félénk kopogtatás hallatszik: „Nézd, az ajtóban állok és kopogok. Aki meghallja szavamat és ajtót nyit, bemegyek hozzá, vele eszem, õ meg velem” (Jel 3,20). „Az igazi vendéglátó megmondta, mit kell tennünk azért, hogy egyszer majd, ha úgy akarjuk, befogadjon az igazi otthonba. Maga nyilatkoztatta ki, hogy életünkben mindig készen kell lennünk arra, hogy megnyissuk ajtónkat a hozzánk betérõ vendég elõtt. Ebbõl látjuk, milyen méltósága van a vendégszeretetnek: Jézus volt az, aki próbakövétette, eszerint ítéletünk meg az utolsó napon, és õ tette ezt az elveszett paradicsom kulcsává” (Jean Daniélou).

„Isten kopogtatása” egy átfogóbb valóság bemutatásának jelképe: A boldogság csak akkor tárul ki számunkra, ha nyitva tartjuk szívünk ajtaját, ha készek vagyunk figyelni és válaszolni, ha nem zárkózunk el. Ez a kereszténység egyik legalapvetõbb követelménye és Krisztus legfontosabb válasza a földi szenvedésre. A válasz egyszerűen ennyi: légy kész, adj helyet önmagadban másoknak, mondj végre valami jót embertársaidnak, nem számít, hogy ügyetlenül és gyámoltalanul teszed. Akkor betér majd egyszer hozzád is a boldogság.

Az elégedetlenségtõl a háláig

A második csodát az Evangélium a következõképpen írja le: „Amikor az egyik faluba betért, tíz leprás férfi jött vele szembe. Még messze voltak, amikor már megálltak, és jó hangosan kérték: »Jézus, Mester! Könyörülj rajtunk!« Rájuk emelte tekintetét és így szólt hozzájuk: »Menjete, és mutassátok meg magatokat a papoknak.« Útközben megtisztultak. Az egyik, amikor észrevette, hogy meggyógyult, visszament, és emelt hangon dicsõítette az Istent, s arca borulva hálát adott neki. Ez szamariai volt. Jézus megkérdezte: »Nem tízen voltak, akik megtisztultak? Hát a kilenc hol maradt?«” (Lk 17,12-17)

A tíz ember baja Krisztus szívéig hatolt. Segíteni akart rajtuk, de úgy, hogy ne csak testüket gyógyítsa meg, hanem egész lényüket alakítsa át. Szándéka csak az egyiknél ért célhoz. Ez egyben azt is megmutatja, milyen nehezen teljesíthető, amit Krisztus követel tőlünk: a hála.

Az elégedetlenség keserősége

Ezek az emberek igen súlyos betegségből, a leprából gyógyultak meg. Keleten akkoriban a leprásokat tisztátalanoknak tekintették. A közösség kivetette őket, még saját családjuk is kítaszította. A csodálatos gyógyulás számukra védettséget, új életet, családot, szeretetet jelentett, sőt még annál is többet: saját szeretetreméltóságukat. Hiszen esetükben „hivatásos” boldogtalanokról van szó, akik úgy vélik, joguk van az együttérzésre és a figyelemre. Igényesek, számítók, panaszkodók és követelők. Életük csupa keserűség, panasz, lázadás és követelés. Betegségük mélyebb lelki beállítottságukat jelzi: az emberi lét részeként válik le róluk.

Az ilyen embert szólítja meg jelképesen Krisztus: ha boldog akarsz lenni, légy hálás, ne tekintsd magától értetődőnek a dolgokat, az ajándékokat, a szeretetet, a barátságot, általában az életet. Elsatnyul életed, ha magadnak tartogatod; ha semmit sem adsz belőle. Az az ember, aki köszönetet tud mondani, beismeri, hogy önmagában kicsiny, hogy saját valóját kegyelemként kapta, és éppen ennek révén nyilvánítja ki, hogy több saját magánál, hogy léte: kegyelem.

Szabadulás a hála révén

Az embert valójában a hála váltja meg: megszabadítja önmagától. Nincs többé bezárva kicsinyes énjébe. Isten így szól hozzánk: ne önmagadat, ne a saját szájalmas lényedet szeresd; ha látnád magadat, megundorodnál tőle. Ne légy görcsös, nem akarom, hogy gyötrődj, hogy zúgjon a fejed! Ne foglalkozz mindig magaddal! A kegyelem abban nyilvánul meg, hogy az ember hálát tud adni, hálát kell adnia. Ebben az egész léte átható hálában gyökerezik az igazi elfogadás, a teljes odafordulás a legapróbb, legegyszerűbb dologhoz is.

Ebből a magatartásból származik az alázat minden teremtménnyel szemben. A világ a nővérünk lesz. A hála kibékíti az embert a világegyetemmel. Az ember alapvető magatartási formája az egyetemes testvériség, a békére való készség és a szimpátia; ebből fakad a jövő. A lét iránt érzett keresztény hálának fel kell szabadítania a rokonszenv erőit, amelyek az emberi lélek mélyében szunnyadnak, s a világ új fejlődési szakaszát indítják el. A hálás embernek valóban minden dolog a javát szolgálja. Eleven, növekedésre és befogadásra képes életfelfogás birtokába jut. Az ember csak akkor lesz ember, ha odaajándékozza magát, önzetlenül segít másoknak, gyógyítja és élőbbé teszi őket. Az ember az ajándékozásban válik befogadóvá. Ezért a befogadás az élet csúcspontja. A lényeket nem lehet „teljesíteni”, nem lehet követelni vagy megszolgálni. Ezt csak „átáramoltathatja” magán az ember.

Az igazi nehézséget az jelenti, hogy olyan felfogást alakítsunk ki, amelyben reméljük: megtaláljuk Istent. Ez a felfogás pedig a következő: légy nyílt, légy hálás, lépj ki önmagadból. Aki ember akar lenni, kilép önmagából. Aki ezt nem teszi meg, a transzcendencia nélküli ember, elembertelenedik. Óvnunk kell magunkat önmagunktól. Az, hogy nem tudunk eljutni a lényeghez, az üdvünket szolgálja. Az, hogy keresésünk céltalan, a sikerünket jelenti. Hálából, Isten kezéből való kegyelemként kell fogadnunk azt is, hogy keressük Istent. Arra kell gondolnunk, hogy Isten keresése egyúttal azt is jelenti: Ő keres minket. És gyakran olyasvalaki találja meg Őt, aki nem kereste. Nem kap meg semmit az, aki semmit sem fogad hálával. A kilenc meggyógyított lepra nem nyert gyógyulást lényé legmélyén. „Kivetettek” maradtak. Csak az az egy jutott el a hála által a beteljesedéshez, aki visszajött. Jogunk csak arra van, amit hálával fogadtunk, tehát arra, amire alapjában véve nincs jogunk.

A csüggedéstől az örömig

A harmadik csodát a Lukács-evangélium írja le: „Történt, hogy Naim városába ment. Vele tartottak tanítványai és mások is igen sokan. Amikor a város kapujához közeledett, egy halottat hoztak ki, egy özvegyasszony egyetlen fiát. Nagy tömeg kísérte a városból. Amikor az Úr meglátta, megesett rajta a szíve, és megszólította: »Ne sírj!« Aztán odalépett a koporsóhoz, és amint megálltak, akik vitték, megérintette, s így szólt: »Ifjú, mondom neked, kelj föl!« A halott felült, és elkezdett beszélni. Ekkor átengedte anyjának.” (Lk 7,11-15)

Itt az Úr egy anyát mentett meg a kétségbeeséstől. Mindent visszaadott neki, amit elveszített.

Krisztus, lényünk elfogadása

Ezzel Krisztus bebizonyította, hogy Ő a válasz, a mi lényünkre kimondott igen. Ha úgy véljük, életünk teljesen, reménytelenül tönkrement, már semmi sincsen, amiben megkapaszkodhatnánk, akkor azt kell magunknak mondanunk: Krisztus egyszer mindent visszaad nekünk. Ne követeljünk örömet, hanem mi adjunk, sugározzunk a világba. Ha emberileg már kiégtünk, tovább kell lángolnunk, hogy másoknak örömet adjunk. Az öröm a keresztény élet legnehezebb keresztje lehet. Talán ez a legfárasztóbb tanúságtétel Isten mellett. Nincs „eltaposott termés”, minden remény beteljesedik. Csak akkor keletkezik örökre szóló hiány életünkben, ha elutasítjuk Istent; akkor marad örökre üresen a helyünk Isten trónja mellett. Még a legnagyobb bűnök és veszteségek is jóvátehetőek. Isten így szólhat hozzánk: bár első terveimet meghiúsítottad, most új tervem van veled, új életre hívlak.

Az öröm kezdete

Létünket leginkább a hanyagság, az üresség, a kiégettség és a reményvesztettség uralja. Erre Isten azt mondhatja: „Kelj föl!” Akkor fel kell keljünk, és el kell indulnunk mulandóságunk sötét világából. Ahogy Illés próféta életében is megtörtént, akinek rettenetes harcot kellett megvívnia: Isten megérintette őt, és akkor minden könnyedén sikerült neki. Utána kimerült állatként feküdt a sivatag homokjában, mindaddig, amíg Isten újra elküldte angyalát, s emberfeletti erőt kapott. Ez pedig így folytatódik mindaddig, amíg az ember teljesen elhasználódik, és eljut a végső kiégettség és elhagyatottság állapotába. És akkor jön a megváltás. Illés egy barátját magával viszi. Miközben beszélgetésbe merülve mennek a sivatagban, tüzes szekér jön, és elválasztja őket egymástól. Elragadja Illést, csak prófétaköponyege marad a sivatag homokjában.

A Szent Szűz életében még nagyobb esemény játszódik le: „Mint mindenkinek e földön, az ő élete is nyugtalan változásban és mulandóságban telt. Palesztina egyik csücskében született, csendben és ismeretlenül, és éppolyan halkán távozott anélkül, hogy a világ tudott volna róla. Az ő élete is nyugtalan változásokkal volt tele, akárcsak a mienk: mindennapi kenyérgondok, sok szenvedés és könnyek, apró örömeik. Az ő életében is voltak órák, amelyeket Isten, az Üdvözítő iránti mélységes öröm töltött be, sok szabványos hétköznapi, amelyek látszólag lustán és üresen sorjázta egymás után, azután a nagy szenvedések órái. És végül mindegyik elmúlt, az emelkedett percek éppúgy, mint a mindennapos események, s mert elmúlhattak, bárki jelentéktelennek gondolhatja őket.” (Karl Rahner) Teljesen érthetetlen az, ami ennek az életnek a végén történt: Mária felvétetett az örökkévalóságba. Anélkül, hogy létének egyetlen pillanatát meg kellett volna bánnia vagy tagadnia, bekerült az örök üdvösségbe. Előbb vagy utóbb ez mindannyiunkkal megtörténhet. Tehát ember: kelj fel, ne fekédj elveszettségbe sivatagában! Semmi sem szomorítja el annyira az Urat, mint az olyan keresztény, aki nem él örömben.

Krisztus feltörte egzisztenciális zártságunkat, és lehetővé tette számunkra az önzetlenséget, a hálát és az örömet. Ez a magatartás az emberi boldogság alapja. Ennek révén jut el a világ a sötétségből a világosságba.

A továbbiakban arra szeretnénk néhány utalást tenni, életünk mely alaptörvénye szerint, milyen cselekedetekben valósítható meg ez a boldogság, hogyan juthatunk el az önzetlenséghez, hálához és boldogsághoz. Jézus Krisztus üzenetének középpontjában az emberi lényegre vonatkozóan a következő olvasható: „Mert aki meg akarja menteni életét, elveszíti” (Mk 8,35). Az egyetlen út a boldogsághoz, a szenvedés legyőzéséhez az, hogy megvalósítjuk életünkben az „új teremtés”-nek ezt az alaptörvényét.

Az emberi boldogság alaptörvénye

A lényeg nem lehet meghódítani, csak az odaadás révén, ajándékként lehet megkapni. Az odaadás nem keresi az előnyt, s nem áll valamely szándék szolgálatában, ezért elutasítása által elkorcsosulunk. Akkor válunk ténylegesen önmagunkká, ha feladjuk saját magunkat. A beteljesedés a lemondásban megy végbe. Ez az az út, amely kivezet szenvedéssel teli létünkéből. A továbbiakban szeretnénk rámutatni arra, hogyan határozza meg ez az alaptörvény az emberi személyiség egészét, hogyan válik az emberi „emberréválás” lényegi feltételévé.

Az önátadás mint magunkra találás

Már az önmagunkra ébredés is azt követeli meg, hogy szétrobbantsuk az „önmagunkban való létet”, és átlépjünk a másságba. Az énhez a tudat egy „nem én”-en keresztül jut el. Szubjektív valónkból át kell lépnünk a dolgok világába. Csak ekkor, önmagunktól eltávolodva ismerjük fel magunkat. Az ember csak akkor élheti meg belső életét, ha ebbe valami külsőt is felvett. Tehát az „emberréválásnak” már ezen a legelső lépcsőjén is teljes mértékben érvényesül az alaptétel: „Mert aki meg akarja menteni az életét, elveszíti azt.”

A megismerés a lélek lemondó nyitottsága

Az emberi megismerő tevékenységet vizsgálva arra a következtetésre jutunk, hogy megismerés csak akkor lehetséges, ha az ember lemond saját szubjektivitásának hangsúlyozásáról. A megismeréshez az embernek „ki kell kapcsolnia önmagát”, a dolgok tőle független igazságaira kell figyelnie, földi „áhitatban”. A megismerést át kell hatnia az igazság feltétlen keresésének. A léleknek önátadó és önmagáról lemondó magatartása révén kell a valóságot keresnie. Amit pedig megtalált, az az éntől független valami, minden megismerés végső mértéke. Az ember legyen kritikus, sőt bizalmatlan önmagával szemben. A megismerést nem uralhatja a „körülbelül”. Az igazságot csak a teljes valóságra összpontosítva, a szubjektív befolyások kikapcsolásával lehet megtalálni. A megismerő magatartás és az átélt objektivitás révén az ember megszabadul az erőszakosságtól és az önkényeskedéstől. A megismerésben benne foglaltatik a patetikusságtól mentes, tárgyi fegyelem, a józan világosság, a lényegre irányuló figyelem, az illúziómentes tárgyilagosság, a szigorú önfegyelem, valamint a pontatlanság és a „könnyű megoldások” kikapcsolása. Ezek határozzák meg a lelket. Csak ez a lemondó magatartás vezet el a lét szentségéhez, a dolgok eredeti, szüzi tisztaságához. A lélek szakadatlan működéséről van szó a mértékadó dolgok fölött; ennek feltétele egy sajátos viszonyulás, látszólag hűvös objektivitás, egyszerű tárgyilagosság, szinte azt mondhatnánk, a veleszületett lelki alázatosság – lényegében az ember szigorú nevelése, ami csak számos áldozat és lemondás árán érhető el. Az embernek fel kell oldódnia feladataiban, önmagán kívül kell megtalálnia a súlypontját, le kell mondania az énközpontúságról, és meg kell nyílnia a tárgyi világ felé. Minél jobban beleveszünk ebbe a világra nyitottságba, annál jobban látjuk az

igazságot, azaz annál erősebb lesz a megismerő lélek. Itt is teljességgel érvényes: „aki meg akarja menteni életét, elveszti azt”.

A szeretet: feloldódás a másik emberben

A megismerés legtökéletesebb formája a szeretet. A valóságnak egy olyan szférája, amelyet csak a szeretetben lehet megismerni: a másik ember igazi lénye, személyiségének legmélye, az a belső valóság, amelyen az ember egyénisége alapul. A másik ember e sajátosan személyes világát csak önvallomás révén ismerhetjük meg. Az igazi önvallomáshoz azonban szükséges a személyes bizalom légköre, a szeretet.

A szeretet révén a lét egysége jön létre két személy között. Ez az egység a másik közvetlen megismerését jelenti. Ha nem szeretünk valakit, még nem ismertük meg igazán. A szeretet olyan mértékű függőséget jelent valakitől, hogy saját személyiségünket is közvetlenül tőle kapjuk. Azáltal vagyok saját magam, hogy szeretek. És azért szeretek, mert te létezel. Tehát annyiban és azáltal vagyok, ahogyan te vagy.

Aki azonban ismeri az emberi állhatatlanságot és a szeretetre való képtelenséget, annak nem kell magyarázni, milyen merészség kell ehhez. A szeretetben az ember kiszolgáltatja magát egy másik embernek, akinek lénye, szabadsága, hűsége és léte egyaránt veszélyben van, s akinek része lehet a szenvedésben. Mivel pedig a két egymást szerető ember léte összefonódik, ez a szenvedés már mindkettőjüké lesz.

Nagyon igaz, hogy a szenvedő világban nincs boldog szeretet. De mégisincs más út a boldogsághoz, mint hogy vállaljuk ezt a kockázatot: „Szeretni mindig annyit jelent, hogy az ember sebezhető. Szeress csak valamit, s szíved megsebződik, mi több, összetörik. Ha sértetlenül szeretnéd megőrizni szívedet, senkinek sem szabad odaadnod, még egy állatnak sem. Vedd körül rögeszmékkel és apró szokásokkal, kerüld a bonyodalmakat, zárd be biztonságosan önzésed koporsójába. De ebben a biztonságos, légmentes koporsóban a szíved megváltozik. Két dolog között választhatsz: a tragédia, vagy legalábbis a tragédia kockázata és az elzárkózás között. A mennyországon kívül az egyetlen hely, ahol teljes biztonságban érezheted magadat a szeretet minden veszélyétől és fájdalmától, a pokol.” (C. S. Lewis)

Akit szeretünk, az megmérgezheti egész lényünket, kiszolgáltatathat minket a szenvedésnek, tönkretelheti karrierünket, és kiábrándíthat minket legszebb reményeinkből. A szeretet, ha igazi szeretet, mégsem szűnik meg. Mindezt világosan ki kell mondani, ha érett ésszel, őszintén akarunk a szeretetben történő önmegvalósulásról beszélni. Vitathatatlan: az ember csak a szeretetben jut el saját magához; ez a szeretet azonban merészség, odaadás, saját életünk veszélyeztetése is. Ha azonban mindezt nem vállaljuk, elzárjuk magunk előtt a boldogság útját: „aki meg akarja menteni életét, elveszti azt”.

Az önuralom legmagasabb formája: szabadulás az éntől

A szabadság alapjában az a képesség, hogy önmagunkat végleges formában nyilvánítsuk ki. Emiatt végérvényességre, megismételhetetlenségre és állandóságra törekszik; a feltételest feltétel nélkülivé, az átmenetit véglegessé, az időleget örökkévalóvá, a visszavonható visszavonhatatlanná akarja tenni. Bár mindennek ellentmondhat, hiszen ezért szabadság; de a beteljesedését nem találhatja meg. Csak a helyeslésre váró szabad igenlésével, a megkövetelt szabad elfogadásával juthatunk el hozzá.

Isten azért ajándékoz nekünk szívet, hogy önként visszaadhassuk neki. A beteljesült szabadság annyit jelent, hogy a helyeset, a helyesnek véltet egész valónkkal, minden pillanatunkban tesszük anélkül, hogy tekintetbe vennénk magunkat, erőszakot alkalmaznánk, vagy ragaszkodnánk a szabadsághoz. Az embert jobban megtiszteli és felemeli az, ha a dolgok rendjének engedelmeskedik, és szabadon elfogadja, mint ha enged saját élete gyengeségeinek és

igényeinek. Azokkal, akik Istentől elrendelt sorsukat egyszerűen és alázatosan megvalósítják, nem az esetleges történik meg, hanem az, aminek történnie kell. Isten bennük ragadja meg a világot, és vezeti oda, ahova vezetni akarja: a beteljesedésbe. Ismét érvényes az, amit Krisztus, mint az élet lényegének alaptörvényét állapított meg: „aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt”.

Az ember lényege: ajándékba kapott nagyság

Mindannyian „lényegesek” szeretnénk lenni életünkben, elismert, beteljesedett, jelentős életet szeretnénk élni. Szeretnénk, ha létünk egyedi és másokkal összetéveszthetetlen lenne, szeretnénk minél több ember számára, de ha ez nem lehet, legalább egy valaki számára a mindent jelenteni, pótolhatatlannak lenni. Nem akarunk átlagos emberek maradni. Naponta fejjele rohanunk átlagosságunk falának, nagy élményekre vágyunk. Szeretnénk túllépni minden felfoghatón és felmérhetőn. Egész lényünkre kiható változásra vágyunk, amely egyedivé, különlegessé tesz bennünket. Nem akarunk átlátható, fásult, mindenki számára megismerhető és nyitott életet élni. Egyedülálló sorsot szeretnénk magunknak, legyen az boldog vagy szenvedéssel teli. Szeretnénk végre elúzni lényünkéből a közönyt, fásultságot, tompultságot, ezt az egész életünket behálózó igazságtalanságot és csalást, ki akarunk lépni saját létünkéből.

Nem élhetünk nagyság nélkül. Összetörik bennünk az emberlét, ha elveszik tőlünk a reményt, hogy mint emberek fontosak vagyunk. Életben kell tartani erre irányuló vágyunkat. Ezért szükséges, hogy az ember céljait mindig az adott állapotán kívül helyezze, a nagyobb ígérete felé haladjon, különben élete elsekélyesedik. Ha elérünk valamit, az mindig a beszűkülés veszélyét hordozza magában, hacsak a vágy nem visz további célok felé. Ez az emberi mértéktelenség megnyilvánulása, amit leolvashatunk a mindennapok egyszerű eseményeiről. Mindezek mögött Isten áll. Nagyságra vágyódásunkban – többnyire öntudatlanul – az emberi istenkeresés drámája játszódik le. És éppen ebben nyilatkozik meg teljes képtelenségünk a nagyságra.

Az emberi nagyság transzcendentális érték, Isten ajándéka. Nem azért kapjuk, mert különleges képességeink vannak: tehetség, belátás, eredetiség, személyes hatás, egyéni életünk titka, érzéseink mélysége. Az igazi nagysághoz vezető utat nem tudjuk mi meghatározni. Arra vezet, amerről az Úr akar hozzánk jönni. Vele azonban csak akkor találkozunk, ha átadjuk magunkat a mindennapoknak, a jelentéktelenségnek, az egyszerű testvériségnek, Isten akaratának. Dietrich Bonhoeffer mélyértelmű megállapításokat ír erről: „Mi az Isten? Nem elsősorban általános istenhit Isten mindenhatóságában, vagy hasonló. Ez ugyanis nem Isten igazi megtapasztalása, hanem egy darab meghosszabbított világ. De a találkozás Jézus Krisztussal! Annak megtapasztalása, hogy itt minden emberi létforma fordítottjáról van szó; Jézus csak »másokért« él. Jézus e »másokért léte« a transzcendencia megtapasztalása... Kapcsolatunk Istenhez egy új élet a »másokért való létben«... Nem a végtelen, az elérhetetlen feladatok jelentik a transzcendenciát, hanem az éppen adott felebarátok.”

Amikor jelentették az Úrnak, hogy édesanyja és testvérei jönnek, a körülötte ülőkre mutatott, és azt mondta: „Ezek az anyám és a rokonaim! Aki teljesíti mennyei Atyám akaratát, az nekem mind testvérem, nővérem és anyám” (Mt 12,49-50). Jézus számára testvérek azok, akiket az isteni akarat elfogadása egyesít. Krisztus testvérenek lenni lényegében azt jelenti: vállalom az Atya akaratát, s ebből adódóan vállalom a mindennapokat, a mindennapok feladatait. Isten hétköznapijainkat akarja, semmi mást. Azt akarja, hogy kicsinységünk által felülmúljunk minden nagyságot. Olyan magatartást követel tőlünk, amely nem tolaakodó, amely nem korlátoz másokat, és nem terheli őket. A visszafogottság és az alázat tehát biztos jele annak, hogy valakiben növekszik az isteni nagyság, amely csak a szabadon elfogadott, önmagát másokban megélő és elvesztő létből alakulhat ki. Ebből ki lehetne fejteni a mennyország, az örök beteljesedés és talán még az Eucharisztia teológiáját is. Itt elegendő annyit megállapítanunk,

hogy velünk született törekvésünk létünk fontossá tételére szintén összefoglalható ebben a mondatban: „Aki meg akarja menteni életét, elveszti azt”.

Végezetül még egy megjegyzés életünk legtitokzatosabb és legalapvetőbb hajtóerejéről.

Az eggyéválás több lesz, ha lemondunk az egységről

Az emberi lét minden dimenzióját uralja az a vágy, hogy része legyen a másik ember létének. Ez nyilatkozik meg a tudatos létre, a megismerésre, a szeretetre való törekvésben. Lényegét tekintve arról a csábító ígéretről van szó, amit a pantheisták a következőképpen fogalmaznak meg: véges lényünknek egyszer majd el kell vegyülnie Istenével. Éppen ez a csábítás teremtett létünk legnagyobb kísértése. Milyen boldogság lenne az, ahol nem lennénk önmagunk. Mindig csak Istent szeretve létezhetnénk. Mivel a szeretet egyesíti létünket, élete örökké bennünk áramlik, tehát istenivé válunk. Ugyanakkor nem veszítünk el semmit sem abból a boldogságból, amelyet egy véges lény érez akkor, amikor egy végtelen lényt szólíthat meg. Ha le tudunk mondani arról a kényszerről, hogy teljesen egyek legyünk, ez az eggyéválás magasabbrendű lesz. Tehát itt, a kívánható és elérhető végső határán is teljes mértékben érvényes Krisztus alaptörvénye: „aki meg akarja menteni életét, elveszti azt”.

Megtaláltuk a boldogság alapvető törvényét, azt az utat, amelyen megszabadulhatunk a szenvedéstől. Ez a törvény pedig (add fel önmagad, ha boldog akarsz lenni), nem érthetetlen követelés Isten részéről. Legősibb emberi indíttatásainkat kutatva megállapítottuk, hova irányul a világ valóságának ősi dinamizmusa, amely általunk akar beteljesülni. Önként kell beleegyeznünk saját létünk megsemmisítésébe, ha a világ létét teljesen szenvedésmentessé akarjuk tenni. Azok a gondolatok, amelyek a szenvedésre és ennek legyőzésére irányulnak önmagunk feloldása révén, fontos megállapítást tartalmaznak a halálra vonatkozóan: a halál az élet csúcspontja. Az emberi lét teljesen megsemmisül, hogy ajándékként megkapja az örök beteljesedést. Ez azonban már a következő elmélkedés témája. Amit az emberi szenvedésről el tudunk mondani, elmondtuk: A szenvedés rossz, tehát Isten nem akarja, hogy benne éljünk, meg akar szabadítani minket tőle. A megszabadulás egyetlen útja a teljes önzetlenség, az elszakadás szenvedéstől áthatott életünktől.

Elmélkedések a halálról

Ebben az ötödik fejezetben döntő lépést szeretnénk tenni az emberi szenvedés titka felé. A keresztény kinyilatkoztatás középpontjában megdöbbentő állítás áll: az élet igazi eredete a halál. Ami egy ember halálában megtörténik, az csodálatosabb, mint a teremtése, mert újjászületés. Miért van ez így? Miért származik az élet a halálból? Erre a kérdésre keressük a választ a továbbiakban. A válasz pedig a következőképpen hangzik: a halál ad először lehetőséget arra, hogy szabadon és tiszta tudattal döntsünk Krisztus mellett. Az ember halálában válik először „személlyé”, ezért ekkor képes először dönteni. Az állítás teljes megértéséhez azonban messzebbre kell kezdenünk. Először fel kell sorolnunk azokat az indokokat, amelyek alapján azt állíthatjuk, hogy az ember tényleges döntése először a halálban történik meg.

A halál mint végső döntés

Az úgynevezett „végső dolgok” kérdésében a legújabb idők katolikus teológiája forradalmi változásokat élt át. Hans Urs von Balthasar joggal nevezte az eszkatológiát a „teológia vihasarkának”. A nagy fordulatot egy igen egyszerű, első látásra jelentéktelen és ártatlan kérdés vezette be: Mi történik a halál pillanatában az egész emberrel? A teológusok a választ keresve rájöttek, hogy a „végső dolgok”-ra vonatkozó eddigi egész tanításukat újra kell gondolniuk. A különböző teológusok által majdnem egyidejűleg megfogalmazott választ a következőképpen lehet összefoglalni: a halálban nyílik először lehetőség az ember számára, hogy teljes személyiségével cselekedjék; ezáltal a halál a tudatraébredés, a szabadság, az Istennel való találkozás és az örök sorsunk feletti döntés helye.

E kissé túl akadémikusra sikerült kijelentéssel a következőre akarunk rámutatni: először a halál pillanatában vagyunk képesek levetni létünk idegenségét, ekkor kerülünk olymértékben önmagunk birtokába, hogy egészen, minden idegszálunkkal találkozni tudjunk Krisztussal, és végérvényesen dönthessünk mellette vagy ellene. E feltevés szerint tehát a halálban lenne még egy döntési lehetőségünk, pontosabban szólva: ez lenne a legelső olyan alkalom, amikor egész személyiségünkkel foglalhatnánk állást. E feltevés szerint az üdvösség „krisztológiai” és „személyes”, mégis érthetővé teszi azt, hogy a Krisztus által hozott és minden egyes ember személyesen elérendő üdvösség egyetemes. Minden ember alkalmat kap arra, hogy – a halálban – Krisztus előtt ereje teljes birtokában, tisztán látva és szabadon döntsön.

Sok függ attól, hogy a feltevésben oly hangsúlyos „halálban” kifejezést helyesen értjük-e. Először is nem a „halál előtti” állapotról van szó. Valóban nem feltételezhető az, hogy az agónia testi és lelki kínjai közepette, a haldoklás tompultságában hozza meg valaki élete legelső, teljesértékű döntését. De nem jelenti a „halál utáni” állapotot sem. Örök sorsunk a halál után mindörökre meg van határozva. A halálban annyira „végérvényessé” válunk, hogy később ezen már semmi sem változtathat. Tehát a „halálban” kifejezés esetében sokkal inkább a halál pillanatáról van szó.

A Krisztussal való találkozás pillanata

E tanítás megfogalmazói a következőképpen foglalják össze a halál pillanatát: Amikor a lélek elhagyja a testet, azonnal átkerül a tiszta szellemiségbe, fényel és világossággal telik meg. Abban a pillanatban megért mindent, amit egy teremtett lélek megismerhet és megérthet, egész életét egységben látja, felleli benne Krisztus hívását és vezetését. Szemtől szemben látja a világ teljességét is, és látja, hogyan ragyog benne a feltámadt Úr, a világ legvégső titkaként. A halálban tehát szabad lesz az ember, megszerzi a képességet és tudást arra, hogy végérvényesen

dönthessen. Ebben a döntésben találkozik a legtisztább formában Krisztussal; ez a találkozás most elkerülhetetlen. Döntenie kell vagy így, vagy úgy. Az ekkor meghozott döntés örökkévaló, mivel az ember egész lényével dönt. Döntése szerint él most már az örökkévalóságban. Az ember örökkévalósága annak a létszerű kibontakozása lesz, ami a halál pillanatában történik.

Nem vizsgálhatjuk meg egyenként azokat a bizonyítékokat, amelyek ezt a tanítást alátámasztják. Mindössze jelzésszerűen mutatjuk be az egyik megfontolást. Ennek a teológusai egy mély emberi tapasztalatra hivatkoznak: Az ember még nem „birtokolja” önmagát. Állandóan saját lehetőségei előtt, a vágyaiban él, ezért semmit sem képes megragadni, végleges formába öltetni. Ahhoz, hogy létezhesen, rohannia kell előre, bele az időbe. Ezáltal csak a mindenkori pillanatot érinti, de nem éli meg az életet. Nem tudja kibontakoztatni lényét, és életét a maga gazdagságában megélni. Csak abban a pillanatban tudja lényét tökéletesen kibontakoztatni, amikor már nem egy töredékes jövő áll előtte. Itt gyülemlenek fel életének áramlatai: végre „van”; nem tovaszökkenő hegyi patakként él, hanem mint nyugodt, hegyi tó, amely békés, tiszta, és a maga gazdagságában tükrözi vissza a világot. Ám ez először csak a halálban következhet be. Ekkor adódik először olyan helyzet, hogy „nincs tovább”, nem lehet tovább menni az addigi irányba, az idő üres tere felé. A halálban olyan élet kezdődik, amely folyamatos, intenzíven megélt jelenlét. Az ember tehát a halálban éli meg legelőször lényének teljes egységét. Megszabadul mindenféle korláttól és félelemtől, a világ mélyébe, az univerzum szívébe lép.

Új születés

Ha e feltevés alapján képszerűen akarnánk leírni a halál végbemenetelét, felmerül bennünk az ősi keresztény szimbólum, a születés képe. A születés során a gyermek mintegy erőszakkal szakad ki az anyaöl zártágából, a megszokott védelmező biztonságból. Teljesen alá kell szállnia, de egyúttal megnyílik előtte egy tágas, új világ, egy új viszonylat: a fény, a színek, a jelentések, az együttlét és a szeretet világa. A halálban hasonló történik az emberrel: erőszakkal ragadják ki eddigi szűkös világából, de egyúttal egy új, az egész világmindenséget átható új, lényegi viszonylatba kerül. A halálban az ember egyrészt valóban elpusztul, abban az értelemben, hogy megsemmisül testi valójája, de ugyanakkor alámerül a világ gyökeréig, és megkapja a teljes világban való jelenlétet.

A világnak az az alapja, amelybe az ember halálában alászáll, lényéből fakadóan „Krisztusra nyitott”, tehát minden eljövendő legmélyén áttűnik. Az ember halálában találkozik mindazzal, amit ismeretei mélyén mindig gyanított, amire öntudatlanul minden erejével törekedett, amit szeretetében magához ölelt. Ezen a metafizikus helyen hozza meg az ember végső döntését. A halál tehát születés. Halálában az ember egy teljesen Krisztus által áthatott világba kerül. A kozmikus Krisztus beburkolja. Egész lényével Ura előtt áll. Többé nem kerülheti el.

A megszabadítás szabadsága

Az embernek át kell mennie a halálon, hogy Isten közelébe kerülhessen. Földi életünk során távol bolyongunk a lényegtől. Emberek, dolgok és történések, saját vágyaink és álmaink uralkodnak rajtunk. Mindez kívül és belül betölti a teret, hatalmában tartja az embert. A dolgok e sokfélesége szinte egyáltalán nem hagy helyet tudatunkban Istennek. Ha az ember a mennyországba akar kerülni, lehetőséget kell kapnia arra, hogy egyszer teljesen függetlenül és szabadon, egész emberi valójával, ugyanakkor léte lényegére összpontosítva állhasson Isten előtt, s teljes lényével dönthessen mellette. Ehhez azonban meg kell fosztani mindentől, ami a valósághoz köti. Tárgyaitól, tulajdonától, erejétől, sőt a barátaitól, akiket szeretett; reményeitől

és álmaitól, mindentől, amit életében elért és felépített. Egyszer le kell hullania minden álarcnak, s véget kell érnie minden szerepnek, amelyet az ember maga és a világ előtt játszott.

Miközben tehát az ember megtapasztalja a halált, megszabadul mindentől, ami eddig megakadályozta Isten látásában. A halál tehát megszabadulást jelent, a teljes szabadság elérését. A halál teljes egészében kiszolgáltatja az embert Istennek. Nem rejtőzhet el többé előle. Lelke egy végtelen síkra kerül, ahol már csak ő van és Istene. Szemtől szembe kerül a feltámadt Úrral. Krisztusnak magára kellett vállalnia a haláltusát, a haldoklást és a halált, hogy így minden ember, aki a halál útját járja, hirtelen vakító fényben találkozzék vele, hogy legalább egyszer, a halálban, végérvényesen döntsön.

Megmásíthatatlan döntés

A halálban Isten „utolérte” az embert. Azáltal, hogy magára vette a halált, elzárt minden más kiutat. Az embernek át kell mennie a halálon. És a halálban feltétlenül találkozik Krisztussal. Itt ér véget az Istentől való távollét szörnyű kalandja, amelybe az ember belevetette magát. A halálban Krisztus áll az ember előtt, és világítóan, láthatóan, tisztán észlelhetően, a megváltó szeretet jelével hívja. Krisztus örökre ott áll, hívó és ajándékozni akaró szeretetével. Ha az ember a halálban Krisztus ellen dönt, az semmit sem változtat Krisztus szeretetén. Ez a szeretet azonban örökké égetni fogja őt, mert bár állandóan a közelében van, mégis visszautasítja (ez lesz majd számára a pokol). Ha azonban Krisztus mellett dönt, akkor a krisztusi szeretet örök fény, végérvényes beteljesedés lesz számára, határtalan boldogságban; ez az Úr közelségének (a mennyországnak) az örök elfogadását jelenti. Így a halál pillanatában végbemenő döntés maga az (utolsó) ítélet.

A halál mint különítele

Az ember végleges sorsát tehát igenje vagy nemje dönti el. Ebből az következik, hogy senki sem kárhozik el véletlenül, csak azért, mert esetleg egy baleset következtében, hirtelen került az örökkévalóságba; azért, mert életében sohasem ismerte meg igazán Istent, vagy mert olyan családba született, ahol sohasem tapasztalhatta meg a szeretetet, s így nem érthette meg, ki Isten valójában. És az sem lehet ok, hogy ellene fordult egy olyan istennek, akiben csak törvényeket megtartató zsarnokot látott; s az sem, hogy az emberek annyira félreismerték, eldobták, megsebeztek, hogy mindennel, még Istennel is szembekerült. Aki másképpen gondolkodik, nem tudja, mi az örök kárhozat.

Ebből azonban az is következik, hogy senki sem jut az örök üdvösségre csupán azért, mert jámbor szülei voltak, mert polgári előítéletei megakadályozták abban, hogy az egyébként számára oly kedves rosszat megtegye. Vagy azért, mert megvolt a lehetősége, amit sok milliárd, nála talán jobb ember nem kapott meg, hogy olyan helyen nőjön fel, ahol időnként még hallani Krisztusról. Esetleg azért, mert kellemes személyisége révén megtapasztalhatta azt is, mit jelent, ha valakit szeretnek, s így nem esett nehezére, hogy elhiggye: Isten is szereti őt. Aki másképpen gondolkodik, nem tudja, mit jelent az örök „istenivé válás”.

Ebből az következik, hogy Isten nem kicsinyes, hanem valóban hatalmas Úr. Nem kárhozunk el, hacsak nem döntöttünk egész lényünkkel, teljes józansággal és megfontolással Krisztus ellen. De nem is üdvözülünk anélkül, hogy bensőséges találkozásban, egész lelkünkkel ne ölelnénk át Krisztust. Ebben pedig semmilyen szerepet nem játszik az, hogy hol születünk, mikor haltunk meg, vagy az, hogy milyen jellemet örököltünk. Minden embernek megadatik az a lehetőség, hogy egyértelműen döntsön Krisztus mellett vagy ellen. Az ember nem egy „kis és kisserű” Isten játékszere. Nincsen ilyen „Isten”.

Ebből pedig az következik, hogy minden embernek megvan az a lehetősége, hogy legalább egyszer találkozzék a feltámadott Krisztussal, és személyesen megismerje őt. Még a

pogányoknak is, azoknak a milliárdoknak, akik sohasem hallottak Krisztusról; még a pogánnyá vált keresztényeknek is, akiknek talán unalmas és valóságidegen Istenről prédikáltunk, akik sohasem tanulhatták meg igazán szeretni Istent. Még azok is találkoznak Vele egyszer, akik vallásilag és erkölcsileg gyermekek maradtak, noha egyéb képességeikben normálisan fejlődtek, és a mai bonyolult életben sikerrel eligazodnak. Azok is, akik gyűlölik Istent, mert például benne látják a „kapitalista kizsákmányolás” eszközét, és ténylegesen sohasem ismerték meg Őt; a gyengeelméjűek és a lelkiileg visszamaradtak is, akik semmit sem képesek megérteni. A meg nem született és a keresztség nélkül meghalt gyermekek is; és végül mi, akik túlságosan gyengék vagyunk ahhoz, hogy a jót tegyük, akiknek szíve oly hideg és üres. Az ismertetett feltevés távlatait tekintve mindannyiunknak megvan az a lehetősége, hogy a Krisztussal való egészen személyes találkozás révén eljusson az üdvösségre.

Ebből az következik, hogy ébereknek kell lennünk. Mi és ki adja meg a biztosítékot, hogy a halálban helyesen döntünk? E döntés kimenetele tőlünk függ. Nincs más mérték, amely megtérés utáni vágyunk őszinteségét mérhetné, mint maga a megtérés. A jelenben kell elkezdenünk azt, amivé a jövőben szeretnénk válni. Életünk kis, egyedi döntéseiben kell felkészülnünk a halálban végbemenő utolsó, nagy döntésre. Az élet – gyakorlás az ítéletre. Meg kell térnünk, mégpedig azonnal, ha őszintén kívánjuk a halálban való megtérést. Ennek az előzetes döntésnek a halogatása egzisztenciális hazugság. Nem élhetünk felelőtlenül, mindent az utolsó döntésre hagyva. Ki kezeskedhet arról, hogy a végén át tudjuk majd értékelni egész életünket? Csak mi magunk. Az utolsó döntési lehetőség eszméje tartalmazza minden jelentős keresztény gondolat sajátosságát: megszabadít, de követelményeket is támaszt. Az ismertetett feltevés azt a lehetőséget kínálja, hogy a „külön ítéletet” ne mint még egy tételt tekintsük az úgynevezett „végső dolgok” hosszú listáján, hanem úgy fogjuk fel, mint a halálban való döntés egyik dimenzióját, mint lényünk utolsó elhatározását. Meg kell azonban vizsgálnunk, hogy ez a redukció a tisztító tűz kérdésében is megállja-e a helyét.

A halál mint tisztító tűz

Az a feltevés, hogy a végső döntés a halálban történik meg, egyszersmind felszámol néhány hihetetlen, méltatlan és groteszk elképzelést a tisztító tűzről. E fogalmon bizonyára nem hatalmas „kínzóvárost” vagy „kozmosz koncentrációs tábor” kell érteni, amelyben panaszkodó, sóhajtozó és siránkozó lényeket büntet meg Isten. Isten gondolatai egészen más dimenzióban működnek. A tisztító tűz elképzelhető pillanatnyi történésnént, a halálban végbemenő döntés minőségeként és intenzitásaként. Ebben az esetben a végső megtisztulás a Krisztussal való találkozás, az ő szerető tekintetébe való beleolvadás lenne.

A tisztító tűz mint Krisztussal való találkozás

Szeretettel és kegyelemteljesen néz Krisztus a hozzá közeledő emberre. Pillantása azonban behatol az emberi lét legmélyebb, legrejtettebb, leglényegesebb részébe. Istennel találkozni Krisztus ítélő tekintetében egyrészt szeretetünk legmagasabb szintű beteljesedése, másrészt lényünk legszörnyűbb szenvedése. Eszerint a tisztító tűz nem más, mint hogy a halálban átéljük Krisztus égő szeretetét és találkozunk Vele. E találkozásban az emberi lét mélységeiből előtör az Isten iránti szeretet, s áthatol rajta. Ám eközben le kell győznie az önzés minden formáját, azt, amit a skolasztikus teológia „reliquiae peccati”-nak, azaz a bűn maradványainak szokott nevezni. Az Isten iránti szeretet ott parázslék a megtisztulni vágyó emberi lélek mélyén, noha az emberi önzés hordaléka és hamuja betemeti. Minél keményebb és vastagabb ez a lerakódás, annál fájdalmasabb lesz az áttörés Krisztushoz. Az embernek utoljára össze kell szednie minden erejét, hogy elinduljon, kinyíljon a szeretettel közeledő Krisztus felé. Eszerint minden ember

különböző mértékű tisztuláson menne át a halál pillanatában. Az eltérés tehát nem a tisztítótűzben eltöltött időből, hanem a tisztulás intenzitásából adódik.

Segítő közbenjárásunk

Az említett elgondolás a következő problémát rejti magában: „Ha a tisztítótűzben történő megtisztulás pillanatnyi esemény, miért imádkozunk elhunyt szeretteinkért? Imádságunk úgyis késve érkezik”. Erre a kérdésre két különböző választ lehet adni. Egy filozófiai, az idő fogalmát értelmezve, amit most nem részletezünk, mert elmékedésünk nem a filozófiai gondolatmenet szabályait követi. A másik válasz pontosabb, ez a döntő, a teológiai jellegű: Isten számára minden a jelenben történik. Annak az embernek a halála, akit szeretünk, akiért imádkozunk, az ő szemében egybeesik a mi imádságunkkal; Isten számára az általunk szeretett személy, akinek döntését imádságunkkal szeretnénk megkönnyíteni, akkor hal meg, amikor érte imádkozunk. Ugyanaz történik meg a széles körben elterjedt Jézus Szíve-tiszteletben, az ún. szentórákban is. A hívők imádságukkal és együttérzésükkel vigasztalják szomorúságában és félelmében az Olajfák hegyén lévő Üdvözítőt. Ez a vigasztalás valóban „hat”, mert Istennél e két esemény (Krisztus szenvedése és a hívek imádsága) egybeesik. Közbenjárásunk tehát sohasem érkezik „túl későn”, mert Isten nem ismer különbséget „előbb” és „utóbb” között. Segítségünk mindig a megfelelő pillanatban érkezik meg az elhunythoz, még akkor is, ha évtizedekkel a halála után imádkozunk érte. Az ő pillanata egyszersmind a mi pillanatunk. Az ő döntése mindig most történik, még akkor is, ha már régen eljutott az örök üdvösségbe. Bármely időpillanatban mellette állhatunk élete legnagyobb döntésében. A tisztítótűzről alkotott elképzelésünk tehát nem csökkenti az elhunytakért való közbenjárás fontosságát; épp ellenkezőleg: mélyebb, emberi dimenziót ad neki.

A halál mint az elkárhozás lehetősége

A továbbiakban, ha röviden is, imádságos lélekkel át kell gondolnunk létünk legsötétebb titkát, a pokol lehetőségét. A kinyilatkoztatásból tudjuk, hogy ez a lehetőség mindnyájunk előtt nyitva áll. De ugyanez a kinyilatkoztatás megtiltja, hogy bárkiről is feltételezzük: a pokol lett osztályrésze.

A szabadság érinthetlensége

Krisztus ismételten és nyomatékosan megtiltotta, hogy bárkit is elítéljünk. A bűnös asszonyak azt mondta: „Én sem ítélek el” (Jn 8,11). Az ember tehát nem „ítélet tárgya”, még Krisztus esetében sem. Csak maga az ember ítélheti meg önmagát. Az elkárhozás mindig saját elkárhoztatásunkat jelenti. Krisztus arra szorítkozik, hogy kinyilatkoztassa szeretetét. E szeretet tükrében kell az embernek önmaga felett ítélnie. Aki halálában igent mond, nem ítéltetik el. Aki azonban nemet mond Krisztus szeretetére, elítélte önmagát. Krisztusnak tehát felesleges ítélnie. Az ítélet nem más, mint a szeretet kinyilatkoztatása és az ember döntése e szeretetről.

Ha megkíséreljük, hogy jobban feltárjuk ezeket az összefüggéseket, megfigyelhetjük, hogy valami végsőt és végérvényest mondanak ki az emberről. Az emberben van egy szent „fenntartás”, amelyet még Krisztus sem akar megérinteni. Ez a fenntartás – a teremtmények teljes szabadsága – akkor sem érinthető, ha az illető elszakadt Istentől. A szabadság bárminemű megsértése Istennek, e szabadság megteremtőjének megbántását jelentené. Vajon nem ez a Júdás-level titokzatos kijelentésének értelme? „...még Mihály főangyal sem mert káromló ítéletet kimondani, amikor Mózes holtteste miatt heves vitába szállt a sátánnal...” (Júd 9). Sőt Szent Péter, második levelében, a bukott angyalokat „az isteni tündöklés lényei”-nek nevezi, akikről az „Úr angyalai nem mondanak kárhoztató ítéletet” (2Pét 2,11). A szabadság,

mindenféle szabadság, abszolút értéket jelent a világban. Az abszolút viszont érinthetetlen, nem manipulálható. Még Isten sem tehet semmit, ha egy teremtmény, például az ember a halálban nemet mond. Ebben áll szabadságunk nagyszerűsége, de egyben félelmetes fenyegetettsége is.

Az elkárhozás – szándékos elszakadás Istentől

A világosan felismert, önmagát a szeretetben kinyilatkoztató Krisztussal szemben kimondott nem révén az ember végtelen elhagyatottságba taszítja önmagát. A halálban teljesen önmaga lesz, szinkronba kerül magával, és ezért – másképpen, mint földi életében – szeretné teljességgel kinyilvánítani lényét. Ha a legtökéletesebb szabadság e pillanatában nemet mond, akkor ezt egész lényével teszi, belekövesedik ebbe, egész lényé tagadássá válik. Önmagát választja mindörökre, örökre ezt kell elviselnie, saját léte sötét ürességében bolyongva. Nem, mintha Krisztus elzárta volna előle a „kivezető” utat. Krisztus mindig és mindenütt szeretettel vállalja teremtményét, amikor és ahol az hozzá fordul. Az Úr senkit sem taszít el magától. A pokol nem külsődleges büntetés egy korábbi (most talán már keservesen megbánt) bűnért. A pokol maga a bűn, amely mindig jelen van, s amelyet valaki teljes lényével helyesel. Krisztus szeretetének elutasítása belemerülés az Istentől távoli létbe. Ha Isten szeretete megszűnnék az elkárhozott iránt, pokol sem léteznék többé. De a szeretet Isten lényéből fakad; az maga a szeretet, s teljesen független attól, hogyan viszonyul ehhez a teremtmény. Nem kényszeríthetjük Istent arra, hogy ne szeressen. Abban a pillanatban tehát, amikor az elkárhozott megbánná elhatározását, rögtön a mennyországba kerülne. De éppen ezt nem akarja, számára ez a pokol.

Az Istentől való önkényes elszakadás mély meghasonlást okoz a magát kárhozatra ítélő emberben: belső megosztottságot, ellenségességet az egész világgal szemben. E megosztottság magyarázza pokoli kínjait, amelyek a teológiában a „poena damni” (a veszteség kínja) és a „poena sensus” (az érzés kínja) fogalmaként ismertek.

Elszakadás Istentől: ha elveszítjük Istent, szemünk nem képes többé meglátni a szépet, az élőt, a teljességet és a nyilvánvalót.

Elszakadás önmagunktól: a teremtmény lelke lényéből adódóan egész valójával Istenre vágyakozik. Az Istentől való elszakadás tehát alapvető meghasonlást okoz benne; a kárhozott lényének legsajátabb tulajdonságát gyűlöli, azt, hogy vágyakozik Istenre.

Elszakadás a világ egészétől: a világ Isten megtestesült szeretete teremtményei iránt; a teremtés annak képét hordozza, akit a kárhozott megtagad. Az ember szubsztanciálisan is egy a világgal; magába sűríti a világmindenséget. Az elkárhozott ember tehát ellenséges világban él, amely szembeszegül vele. Mivel pedig az ember a világot belsejében hordozza, ez az égető ellentét minden sejtjét átjárja.

Önmagunkba zárva egy Istentől áthatott világban

Az eddigiekből az következik, hogy a pokol nem „különleges hely”, hanem ugyanaz a világ, ahol az üdvözültek örök boldogságban élnek. Isten nem teremthet külön egy „rossz helyet”. Lényénél fogva képtelen erre. Amit Isten teremt, az feltétlenül jó, mert mindig a saját képére és hasonlatosságára hoz létre valamit. Ha nem így járna el, egyszerűen semmi sem keletkeznék. Az elkárhozott embernek egyszerűen nincs helye ebben a világban. Képzeljük csak el: Kék az ég, a felkelő nap fénye beragyogja a világot, egy madár dalol és az ember maradéktalanul boldog. Micsoda harmónia, milyen öröm! De vegyünk csak ki a vízből egy halat, hogy élvezhesse a szépség e csodáját: számára ez a poklot jelenti. Így él az elkárhozott ember is egy Istentől áthatott világban. Néhány bibliai történetben az üdvözültek és az elkárhozottak ugyanott, ugyanabban a világban élnek, kapcsolatban állnak egymással, és arra is joguk van, hogy beszélgessenek Istennel. Ez nem is lehet másként. Különben az elkárhozottak egyáltalán nem szenvednének attól, hogy elszakadtak Istentől, önmaguktól és a világtól; s nem kerülnének abba

az állapotba, amelyet a halálban kimondott tökéletesen szabad tagadásuk révén teremtettek maguknak.

A poklot ezáltal örök állapottá alakult tagadásként, azaz a halál dimenziójaként próbáltuk megmagyarázni. Ugyanez érvényes, természetesen ellenkező előjellel, a mennyországra. A halálban kimondott igen átsegíti az embert az Istennel való találkozás rémületén (a tisztítótüzön), feledtet mindent, ami véges életünk számára fenyegető Istenben. Az ember beléphet a megismerésbe és Krisztus szeretetébe, ami a mennyország lényege. Ennek alapján a mennyország nem más, mint létállapottá vált döntés a halálban Krisztus mellett. A mennyországbeli örök életet azonban külön fejezetben tárgyaljuk.

Ahelyett, hogy hosszan foglalkoznánk a halálról alkotott elképzeléssel, próbáljuk meg élményszerűen elgondolni, mi is történhet velünk a halálban. Egyszer meg kell próbálnunk, hogy saját halálunkat magunk elé képzeljük. Imádságos lélekkel gondolva a halálra, nem más emberét kellene megpróbálnunk elképzelni, hanem a sajátunkat. Ezért fogalmaztuk meg elmélkedésünk ezen utolsó részét egyes szám első személyben. A benne felmerülő képek csak elképzelések, nem szabad szó szerint venni őket.

A halál mint az élet eredete

Halálos ágyamon fekszem, tompán, fáradtan, mozgásképtelenül. Hallgatom a vér áramlását ereimben és zakatolását fülemben, az élet különös muzsikáját, amely egyre jobban távolodik. Lázban égő szemem pirosuló fátylán át elmosódva még látom a világot. Fáradtság önti el egész lényemet, és elhomályosul a világ oly jól ismert arca. A tompultság egyre jobban elhatalmasodik rajtam. Már nincs elég erőm ahhoz, hogy áttörjem egyedülálló falát.

Az emberi magányban kiszolgáltatottan

Végérvényesen egyedül maradtam, olyan magányosan, mint még soha életemben. Körülöttem szeretteim tétlenül és kábán nézik, hogyan sodródok bele egyre jobban a magány elkerülhetetlen örvényébe, amely magával ragad a kérlelhetetlen egyedüllétbe, a világ legkülső pontjára. Meghalok. Már segítségért sem kiálthatok. Ájult, tanácstalan és kiszolgáltatott vagyok, mint egy gyermek, akit bezártak egy sötét szobába. Belezuhanam a végtelen szürke ködébe, a mozdulatlan, hangtalan, hallgató tehetetlenségbe. Életem dolgai és személyei hirtelen eltűntek.

Egyre mélyebbre zuhanok a ködös sötétségben. Merre tart ez a zuhanás? Minden földi határan túlra. Különös, hogy nem érzem idegennek ezt a zuhanást. Valami már eddig is ismertbe kerülök, amit mintha már egyszer, sőt többször átéltem volna. Oda kerülök, ahol álmaimban, vágyaimban jártam, egy olyan világba, amelyet mindig feltételeztem a dolgok, személyek és történések mögött. Ez az érzés most mindent megvilágít. Fény áraszt el. Megszűnt a sötétség uralma. Minden itt van, amit életemben valaha vártam. Itt van az első mosoly, amelyet egy kedves arcon láttam; itt vár rám az a nagy érzés, amit a szeretetben, az apaságban, az anyaságban és a barátságban kerestem. Itt vár rám apám tartózkodó szeretete, anyám gyengéd pillantása. Mindez egybefolyik egy csodálatos fénybe, amely nem vakít, hanem gyógyít. Minden itt van. Viszontlátok minden földi szépséget és értéket. Csodálatos sugárzásban minden eggyé olvad, izzik, szívként lüktet, minden hullámszik és ragyog. Hazaérkeztem, és átfogom a világmindenséget.

A halál szentségébe zuhanok bele, amelyben együtt van minden szentség. Itt minden tisztító víz, kristálytisztta, életadó; alámerülök a lét e forrásába. Itt mindent átjár a Lélek zúgó szele, amely szívemnek sohasem sejtett titkokat mesél. Itt minden csodálatos táplálék, az élet kenyere, az Úr vére: erősítő és tápláló. Itt minden megbánás és megbocsátás. Itt minden lelki hatalom, amely előtt meghajlik a világ. Itt minden balzsam, béke, megerősítés, megbékélés és hazatérés. Mindig is ez volt az otthonom. Ez ragyogott minden álmom és kívánságom mélyén.

Egyé válni a világgal Krisztusban

E világító, teremtett lét mögött, ahová haldoklásomban zuhanni kezdtem, Isten maga kezd világítani. Szívem már nem ver, de enyém lett a világmindenség szíve. Szívembe összpontosítottam a világot. Szemtől szemben állok a feltámadt Úrral, körülöttem és bennem nincs többé akadály, hogy meglássam Őt. Titokban erre a pillanatra vártam egész életemben. Kimondom azt az egyetlen szót, amely még szeretetemből telik, azt a szót, amely egész életemet, az emberiség álmait és a világmindenség vágyát összefoglalja: Te. E szó egy örökké tartó ölelés kezdetét jelenti. A halál erőszakos végétét a személyes szeretet döntésévé alakítom. A Krisztusnak való kiszolgáltatottságból önátadást teremtek, amely Krisztushoz visz.

Isten pillanata ez. Gondolt erre a pillanatra, amikor évmilliárdokkal ezelőtt megteremtette a világot, gondolt rá a fejlődő világ minden pillanatában. Erre gondolt akkor is, amikor saját eljövételét készítette elő, erre gondolt minden percben, amelyet idegenül, elhagyatva és észrevétlenül töltött földünk valamely szörnyűséges sarkában. Erre gondolt rettenetes haláltusájában és halálában is, amikor áttörte e világ korlátait, abban az alászállásban, amelyet mi pokolraszállásnak nevezünk, amikor eljutott a világ szívébe, és a mennybemenetelben meg a feltámadásban is, amelyek révén kitöltötte a világmindenséget. Mindezt azért vállalta és tette meg, hogy a halálban, a világegyetem és saját létem mélyén találkozhassem Vele, és kimondhassam e szeretettel teli szót: Te. A *Te* kimondása kiszakít kicsinyes létemből, és új életet teremt bennem. Új testem teremődik, amely már nem bezár, hanem átöleli a világmindenséget. Mindent újra testi szemmel láthatok; Istent és mindazt, amit magam mögött hagytam. Minden végtelenül közel került hozzám, és titokzatos módon átölelem mindazokat, akik gyászolnak, s azokat is, akik Istennél rám várnak. A világ új állapota nyílik meg számomra, a mennyország. Csak most, miután merészen és pazarlóan Krisztusnak adtam létemet, és így eljutottam az örök boldogsághoz, tudatosan bennem újult erővel, milyen szörnyűséges, milyen megsemmisítő volt a másik döntési lehetőség. Ha a halálban ellenszegültem volna ennek az isteni *Tenek*, ahogyan a sátán tette, aki már a kezdetekkor pusztán gyűlöletből örökre ellökte magától Istent, úgy én is belezuhantam volna a végtelen elhagyatottságba, az önmagába zárt lét fojtogató fásultságába, a kárhozatba. Némán, odaadó hálával fogadom a Szentháromság ajándékát, szeretetének örök adományát. Az állandóan megújuló, változó örökkévalóság vár rám, a szeretetben eggyévált világ. Ezáltal a halál valóban a világtörténelem csúcspontja, az örök élet eredete lesz. Az ember elképzelhetetlenül meredeken, beláthatatlan mélységekbe zuhan, csupán azért, hogy azután, mint felszökkenő hullám, feltornyosuljon és eljusson az örök beteljesedésbe.

Elmélkedések az örök életről

Befejező elmélkedésünkben gondolatainkat ismét a végső beteljesedésre, a mennyországra összpontosítjuk. A keresztény élet lényegéből adódóan tanúságtétel. De nem elegendő, ha egy kereszt tény ember megtartja a „legfőbb dolgokat”, vallja a kereszténység igazságait, és Krisztus erkölcsi tanítása szerint él. Mindezt láthatóan, fénylőn kell megélnie. Ez a fényesség úgy kerül a létbe, ha a keresztény a hitben saját életén keresztül próbálja megtapasztalni a mennyországot, valóságként éli meg, és embertársai számára hitelesen tanúsítja. A mennyországnak a keresztény élet révén kell belépnie a pillanat evilágiságába, az itt és most végbemenő sors történetiségébe. A keresztény embernek tanúsítania kell, hogy az élet az örök boldogság felé halad. A keresztény karizmatikus feladata az, hogy bizonyítja a világnak: létezik mennyország. Ahhoz azonban, hogy ezt megtehesse, először neki magának kell megtapasztalnia a mennyországot. Ez történik meg a keresztény elmélkedésben, az imádságos erőfeszítésben, hogy a megtapasztalt világot kitarjuk az örök titok előtt. Titokzatos folyamat a mennyország tudatossá válása a keresztény lélekben. Először erről szeretnénk beszélni.

A mennyország megtapasztalása

A mennyországot nem absztrakt gondolati folyamatok végkövetkeztetéseként tapasztaljuk meg, hanem számos utalás, összefüggés összegzéseként, mint hűségünk, vágyakozásaink és szeretetünk középpontját. A keresztény embernek a mennyország valóságában kellene megvizsgálnia egész lényét és világát. Ez minden lelki élet alapja. Ennek az élménynek egyes darabjai olyan jelentéktelenek lehetnek, mint az üvegcserepek, de ha összerakosgatjuk őket, örök otthonunknak csodálatos mozaikképét kapjuk meg.

Az istenközelség élménye

A mennyország felé törekvésünk középpontjában létünk nagy és kegyelemteljes élményei állnak. Sokszor kellene azokra az órákra emlékeznünk, amelyekben Isten egészen közel volt hozzánk, amikor igazán közvetlenül tapasztalhattuk meg lényét. Mindannyiunk életében vannak ilyen órák. Ezek a keresztény lélek legnagyobb titkai, amelyekről ennél többet nem is kell mondanunk. Ezekben az órákban megsejtettünk valamit az örökkévalóságból, tudjuk, hogy egyszer majd szívünk minden vágya beteljesedik.

Az örökkévalóság megsejtése

Ilyenkor emlékezzünk azokra a pillanatokra, amikor láthatóvá vált számunkra a világ formája, amikor a színek és fények forrása mögött észrevettünk valami fénylőt, meleget adót és izzót. Létünk sötétségében hirtelen nyilvánvalóvá vált valami, ami egy olyan titokba van ágyazva, ahová örökké közelítünk. Megtapasztaltuk a magasságot, és fölött a magasság fölött valamit, ami mindent felülmúl és beárnyékol; megragadtunk valamit a világ mélységéből, ami elvezet a legrejtettebb, legbensőbb és leglényegibb valóságba. Ezek olyan pillanatok voltak, amikor megsejtettük a tavasz titkát, valamit, ami a tavaszi zsongás legmélyén ujjong, ami minden fiatalnál fiatalabb, az örök tavaszt. Amikor a nyárban a teljességet éltük át, az örök delet, a dolgok megvilágosodását, az áramlást, amely soha nem szűnik meg. Amikor észrevettük az ős szépségét, amely elérhetetlen magasságban túlél minden keletkezést és elmúlást. Amikor rájöttünk, hogy a tél valami olyat rejteget, ami bensőbb mindennél. És így tovább. Mindenütt, minden érzelmi mozzanatban, minden emberi tapasztalatban felfedezünk egy olyan magasságot

vagy mélységet, amely kivezet szűk világunkból az örök beteljesedés, a mennyország felé. Megrázó megélni, hogyan keletkezik a világ látható színeiből láthatatlan szépség. Az anyaság titkában az örök elrejtettséget sejtjük meg, az apaságban erőteljesen változó töretlen hatalmat. A művészet olyan világot tár fel előttünk, amely mélyebb, élőbb és fontosabb, mint mindennapi életünk világa. A szeretetben azt mondjuk valakinek: örök vagy. Mindezen tapasztalatokban a világ megnyílik valami más, a mennyország felé.

A végtelen vágya

A kereszténynek végülis arra kell törekednie, hogy magáévá tegye azt, amit a marxista Ernst Bloch *Alapelv: a remény* című írásában következőképp fogalmaz meg: Az ember, bármilyen hétköznapiak is a tapasztalatai, a parttalan felé törekszik. A mesékben, a másság hajszolásában, a természeti élményekben, a zenében és a filozofálásban, a festészetben és a költészetben, a technikában és a felfedező utakon, mindenütt, ahol az ember emberit tapasztal, a szebb, a teljesen „más” jövőbe álmódja bele magát. Nem szűnik meg benne az a késztetés, hogy a jövőt szebbnek, jobbnak akarja. Minden ilyen álm, s minden ilyen vágy középpontjában a mennyország áll. Csupán néhány szóval szeretnénk a továbbiakban utalni arra, hogyan képzelheti el a keresztény a mennyországot, hogyan juthat túl felszínes ismeretein minden elképzelhető meghaladó tapasztalatokhoz arról, amit szem még nem látott, fül nem hallott, s amit még emberi szív föl nem fogott: a mennyországról. A továbbiakban mélyebbre szeretnénk hatolni a titokban, ezért nem a világ bölcseinek, hanem az egyszerű embereknek a tanítását vesszük alapul.

Az angyalok mint égi jelek

Ha megkérdeznénk egy egyszerű keresztény embert a mennyországról, valószínűleg ezzel kezdené: „a mennyország ott van, ahol az angyalok”. Mennyország és angyalok a keresztény elképzelésben lényegüket tekintve összetartoznak. Krisztus nyomatékosan azt mondta: „a mennyországban mindannyian olyanok lesztek, mint az angyalok”. Ezért az egyszerű emberek válasza – ha nem is kimerítő – helyes. Nyomra vezet minket. Ha elgondolkodunk az angyalok természetén, egy lépéssel közelebb kerülünk ahhoz a valósághoz, amit mennyországnak hívnak, és ahol mindnyájan olyanok leszünk, mint az angyalok.

Mi is az angyal? Romano Guardini *Az angyal Dante Isteni Színjátékában* című művében hangsúlyozza, hogy az újkor érzéseiben és elképzeléseiben az angyal túl szelíd lényé vált. Az angyalt a középkor vége óta „szentimentálisan lefokozták”. Ha meg akarjuk tudni, milyenek az angyalok, és hol a helyük a keresztény létben, nagyrészt el kell felejtenünk azt, amit a művészet az utolsó öt-hatszáz évben alkotott – nem is beszélve a „kegyszeripar” termékeiről. Forrásként az Ószövetséghez kell fordulni.

Teljes önmegvalósítás az isteni élet utánzásával

A bibliai kinyilatkoztatásban az angyal nem az a megható őr, aki megóvja a gyermeket, hogy le ne essen a hídról, vagy meg ne harapja a kígyó. Az angyal Isten első teremtménye. Életének egyetlen értelme: Isten. Léte az isteni lét utánzásából, szeretetből, szemlélődésből, dicséretből és szolgálatból áll. Léte abból származik, hogy egész lénye Istené. Ez létezésének első pillanatában eldőlt. Az angyal ugyanis lélek, és mint ilyen, végtelenül egyszerű. Minden tettében ott sűrűsödik egész lénye. Az első pillanattól kezdve világos tudat, éber szabadság és maradéktalan önmegvalósítás jellemezte; létének kezdetén egy ugyanolyan jelentőségű tett állt, mint az ember döntése a halál pillanatában.

Ha megkíséreljük összefoglalni lelki élményeink teljességét – tapasztalatainkat a nagyságról, az átszellemültségről, a békéről, a vágyakozásról, a tisztaságról, a merészségről és mindenekelőtt a szeretetről –, akkor megsejtünk valamit, amit az angyalok árnyának vélhetünk. Rilke megsejtett valamit az angyalok lényéről, amikor korán boldogoknak, a teremtés kiválasztottainak, magasan szárnyalóknak, a teremtés rózsás lényegének, a virágzó istenség hímporának, fényességeknak, ösvényeknek, lépcsőknek, trónusoknak, lényekből szőtt tereknek, az öröm pajzsainak, elragadtatott érzések áradatának nevezte őket.

A hatalmas Isten megnyilvánulása

Vegyük például az Ószövetségből Jákob és az angyal harcának leírását Az éjszakában egyedül várakozó Jákobot egy ember támadja meg; félelmetes, erős, hatalmas és titokzatos. Teremtmény, tehát véges lény, Isten angyala. Mégis Isten küldötte abban a félelmetes értelemben, hogy valahogyan a küldőt, tehát magát Istent hordozza. Ha az Ószövetségben megjelenik egy angyal, akkor szent, nagyszerű, de egyúttal félelmetes és ijesztő dolgok történnek.

Az Újszövetségben az angyalok kevésbé félelmetesek és vadak, de azért nem hiányzik belőlük az ijesztő vonás. Ha az arkangyal megjelenik az áldozati oltárnál, belép Máriához, vagy ott terem a pásztorok előtt kint a mezőn, és beragyogja Isten dicsősége, ha húsvét reggelén ragyogó arccal felnyitja a sírt, és megmutatkozik az asszonyoknak, első szava mindig az: „Ne féljetek!”

János jelenéseiben az angyalok ismét hatalmassá növekednek. A világ lényei, sőt lényegi létezői. A lepecsételt könyv elé hatalmas angyal lép, és messzezengető hangon hirdeti a világ végét. Négy másik a föld szélén áll, és megfékezi a szeleket. Heten aranyharsonákkal állnak Isten előtt, amelyeknek harsogása végtelen rémületet hoz a földre. Egy angyal arany füstölővel lép az oltár elé, tűzzel tölti meg, és lehajítja a földre. Végül egy hatalmas angyal alászáll az égből, felhőbe burkolva, feje körül szivárvány, arca ragyog, mint a nap, lába tűzoszlop, jobb lábát a tengerbe, bal lábát a szárazföldre teszi, és ordít, mint az oroszlán.

Állandó jelenvalóság

A kinyilatkoztatás angyalai tehát nem kis, megható, kedves lények. Oly mértékig felülemelkednek minden emberin, hogy veszélyesek ránk nézve, ha létünk tartományába lépnek. A teremtés fényei és parazsai, lényé vált szemlélődés, a legösszeszedettebb imádság, az Istenség mélységének kutatói. Számukra nincs határa sem térnek, sem időnek. Előlépnek, benyomulnak, bejárják a világmindenséget, ezért gondoljuk, hogy tudnak repülni, ezért szimbólumuk a szárny. Az angyalok Isten előtt állnak. Ez azonban azt jelenti, hogy mindenütt jelen vannak. Szent Pál teológiájában „a világ princípiumai”, akiből kiemelkednek a dolgok, látható alakjukkal felénk fordulnak. A dolgok, adottságok és történelmi események mögött angyalok állnak, és szakadatlan jelenlétükkel irányítanak minket. Ezért szent a mi világunk, a teremtés benseje pedig már a mennyország.

Alkalomszerűen, kiválasztott helyeken az angyalok jelenléte közvetlenül érzékelhetővé válik. Így például a gyermekek és a kiszolgáltatottak esetében. Jézus Krisztus szavai szerint a védtelenek, de különösen a gyerekek mögött maga Isten áll, angyal alakjában. Ha őket bántjuk, olyan valamit sértünk meg, ami közvetlenül Isten rejtett valóságába vezet. Ezáltal válik érthetővé a védtelenek rejtett méltósága. A gyermekben az angyalok evilági jelenléte sűrűsödik össze, mert védtelen. Minden kiszolgáltatottal ez a helyzet. Angyal főként ott van jelen, ahol a védtelenség a teremtett lények belső lényegéből adódik, ahol a lét gyenge és szent, ahol az élet a „belső” felé hajlik. Ilyen helyeken mindenütt angyalok vannak. Itt nyílik meg a mennyország.

E rövid elmélkedésünk az angyalok természetéről mindenesetre csak első közelítésben vitt közelebb minket a mennyország lényegére vonatkozó kérdés megválaszolásához. A mennyországban ugyanis mindannyian az angyalokhoz válunk hasonlókká. Nem részletezzük most, miben áll hasonlóságunk Isten e félelmetesen dicsőséges teremtményeihez. Elmélkedésünk végén erre majd kiderül a válasz. Ez a rövid bevezető az angyalokról azt célozta, hogy óriásnak képzeljük el a mennyországot, amelynek az angyalok csak szerény jelei, és felejtsük el velük kapcsolatban a kicsi és bájos jelzőt. Tisztáznunk kell még egy látszólag mellékes kérdést, amely elvezet a mennyország lényegének meghatározásához. A kérdés így hangzik: hol a mennyország?

A mennyország helye

A vallástörténetben erre a kérdésre két alapvetően különböző válasz született.

A vallásosság egyik alapformája, az ún. „uránuszi” vagy mennyboltozat-vallás – amely egyébként igen erősen hatott ránk, keresztényekre –, Isten helyét, a mennyországot „fent” keresi. Ez a vallásos beállítódás a vadász és nomád pásztor népek világnézetéből keletkezett, akik a csillagos ég és az izzó nap titkát minden sejtjükkel megélték. Kezdetben ezt a „fent”-et igen térszerűen képelték el. Idővel azonban más jelentést kapott: a „fent”, ahol Isten lakik, nem tér, hanem elméleti magasság. Ez a létszféra minden evilági fölé emelkedik, az elragadtatás helye, amit csak minden erőnk megfeszítésével, egy mindenben túllépő, felfelé és kifelé haladásban érhetünk el. Isten tökéletes transzcendenciában él. Ő az abszolút „mindenen túl levő”, az emberileg „elérhetetlen”.

Az abszolút „fentlevőt” nekünk, keresztényeknek Jézus Krisztus, a feltámadt Úr jelenti. Mennybemenetelével áttörte a világ falait, felment, nem csupán a csillagokhoz, nem a világűrbe, hanem abszolút „magasra”. Ezt a magasságot töltötte be istenemberi lényével. A „fent” ott van, ahol a feltámadt Úr. A szív minden felfelé irányuló mozdulata, minden felfelé törekvése közeledés Urunk felé.

A vallásosság másik alapformája az ún. „któnikus” vagy földvallás, amely Isten helyét, a mennyországot „lent” vagy inkább „belül” a „mélyben” keresi. Ez a vallásos beállítottság a növénytermesztő és földművelő kultúrák szemléletéből fakadt, amelynek lakói a termékenységet vallásos módon a földből kiáramló erőként élték meg, és örökös harcot kellett folytatniuk a tropikus vegetáció zabolátlan hatalmával.

Ez a bensőség és rejtettség azonban nem térben értendő, hanem az érzékek mélyén. Nem a Föld középpontjában vagy valami más, térben meghatározható helyen van. Ez a birodalom legalul, a valóság másik oldalán, kifelé irányulva, mégis „belül” található, mélyebben, mint szívünk, mint lelkünk, mint a világ valamennyi mélysége. Ez a mélység Isten immanenciája. A bensőségesség legmélyén is Isten lakik, mégpedig a világmindenségbe való elragadtatása révén. A világ és a lélek tiszta bensőségének ezen szférájában szállt alá Krisztus a Föld szívébe, amit mi pokolraszállásként említünk. Ezáltal a mindenség bensősége és rejtettsége lett.

Beleolvadás az isteni jelenlétebe

Krisztus tehát még megközelíthetetlen és rejtett a halandó számára, abszolút magas és mély. Megközelíthetlensége és rejtettsége megszűnik a mennyországban, épp ez teremti meg a mennyországot. Benne ragyog fel minden lét, Isten állandóan jelen lesz – ez maga a paradicsom.

Minden belső dolog kifejeződik, minden rejtettség megnyilvánul. Ami kívül van, mélyé válik. A rejtett átcsap a nyílt dolgok eleven lendületébe. Megszűnik minden felső és alsó. Minden beteljesedik, minden egységes. Nincs többé megközelíthetetlen vagy elrejtett, most minden nyílttá válik.

Isten, azaz Isten Krisztusban, már nem a világon „kívül” és „belül” létezik; Ő maga lett a világ, megélt életterünk. Vagy, ahogy az Újszövetségben olvashatjuk: Ő most „minden mindenben”. Ez rendkívüli megállapítás. Minden evilágin átsugárzik Krisztus fénye, az áldás és szépség végtelenül áramló bősége. A mennyországban tehát ez a Krisztus lesz a helyünk, aki „minden mindenben”. A mennyország tehát nem valamiféle másik hely, nem egy másik világ, hanem a világnak egy másik állapota, olyan állapot, amelyben Krisztus „minden mindenben”. Minden beleolvad istenemberi létébe, és csordultig megtelik vele. A mennyországban minden a feltámadt Úr, Jézus Krisztus dimenziója; az egész teremtés és világunk minden gazdagsága, a nap, a hold, az égtestek, a terek, a Föld, a tengerek, a szigetek, a hegyek, a növények és az állatok.

Krisztus kinyilatkoztatja magát

Krisztus a megváltás és a beteljesedés, a halál és a pokolraszállás, a feltámadás és a mennybemenetel révén már átalakította a világmindenséget. Az Oltáriszentségben létünk alapja lett. Ma még nem nyilvánvaló, hogy a keresztyén ember és a világ így kötődik Krisztushoz. Megszentelt távolságban, a megközelíthetetlen és elrejtett dolgok szférájában van meg ez a kötődés. A mennyországban, ahol feltárul minden megközelíthetetlen és rejtett, ahol helyet cserél fent és lent, az élet terévé válik mindaz, amit most magunkban hordunk, amit birtokolunk. A mennyországgá válás központi eleme tehát a nyitottá válás. Krisztus önkinyilatkoztatása hozza létre a mennyországot.

A mennyország addig nem lesz valóság a számunkra, amíg – mint Szent Pál az efezusiaknak írja – „mindnyájan el nem jutunk a hitben és az Isten Fia megismerésében az egységre, és meglett emberré nem leszünk, elérve a krisztusi teljességet” (Ef 4,13). Akkor tehát, ha Krisztust létének teljes gazdagságában és az emberiséget, az egész világegyetemet átfogó dimenziójában felismerjük. Egyébként maga az Úr is ezt a meghatározást adta a mennyországról: „Ez az örök élet, hogy ők felismerjék azt, akit te küldtél”. A mennyország tehát lényegileg ezt jelenti: „megismerjük Krisztust”.

Krisztus megismerése

A „megismerés” a Biblia szóhasználata szerint nem elméleti folyamat, hanem „két lény egyesülése a szeretetben”. A Teremtés könyvében ezt olvashatjuk: „Az ember megismerte feleségét, Évát, ez fogant, megszülte Káint...” (Ter 4,1). Két ember egyesülése a testi-lelki szeretetben csak halvány mása annak a legmagasabb rendű megismerésnek, amellyel Krisztus és a megváltottak ismerik meg egymást: ez a megismerés belső részvétel Krisztus személyes valóságában, szerető egyesülés vele, amikor egész lénye felragyog, és a miénk lesz. Ezzel egyúttal a miénk lesz mindaz, amit Krisztus magában hord: a világegyetem, az egész emberiség, a Föld minden szépsége és gazdagsága és a Szentháromság a maga teljességében. Már most magunkban hordjuk mindezt, de nem nyílt létállapotként. A mennyországban mindez lényünk megélt, megérett, valóságos és elválaszthatatlan része lesz. Első levelében Szent János a következőképpen fejezi ezt ki: „Szeretteim, most Isten gyermekei vagyunk, de még nem nyilvánvaló, hogy mik leszünk. Azt tudjuk, hogy ha megjelenik, hozzá leszünk hasonlók, mert látni fogjuk, amint van” (1Jn 3,2).

Állandó újjáalakulás a maradéktalan beteljesedésben

A „látás” a Bibliában ugyanazt jelenti, mint a megismerés: az Istennel való legmagasabb egyesülést, az embernek eksztatikus Istennél való létét és Istennek bennünkmaradó („insztatikus”) bennünkletét. A „látás” ebben az értelemben egész lényünket átalakítja, hogy

képesek legyünk felemelkedni Istenhez. Egyben Isten szerető pillantása és a mi szerető tekintetünk Istenre. Ebben a folyamatban kristálytisztává válik az egész teremtés.

Ez azonban semmiképpen sem azt jelenti, hogy – mint hibásan ábrázolják – mozdulatlanul szemlélünk egy külső eseményt, hanem épp ellenkezőleg: örök előrehaladásnak, sőt szemlélődésünkből a világ teremtésének értelmezhető. Általában a nyugalom, amelyet oly gyakran alkalmaznak az örök dicsőségre, semmiképpen se jelent mozdulatlanságot. A mennyországban semmi sem merev és mozdulatlan. Ellenkezőleg, mindent a felhalmozódott aktivitás feszít. Az örök nyugalom ennek a mozgásnak a módja: könnyedség, összeszedettség, nyugalom, a lét és a birtoklás lazasága.

Az Isten mérhetetlenségéből, lényének kimeríthetlenségéből adódik az, hogy a mennyországot nem lehet merev állapotként felfogni. Ha ugyanis Isten a legteljesebb értelemben végtelen, akkor létünket Istennél a mennyországban állandó, Istenbe való belenövésnek és beléközeledésnek kell felfogni. „Istennél lenni” egyben azt is jelenti, hogy szakadatlanul felemelkedünk hozzá. Nyugalom és mozgás egyszerre. Mivel Isten lénye határtalan, szükségképpen határtalan a mi vele való örök kapcsolatunk is, képes arra, hogy mind többet befogadjon.

Az örök üdvösség e dialektikája csak akkor fejeződné be, ha lényünk teljesen egybeolvadna Istennel. De mert Isten mérhetetlen és kimeríthetetlen, örökké tart. Szakadatlan újjáalakulás megy végbe a maradéktalan beteljesedésben – ez örök üdvösségünk felépítése. Ebben az állapotban nincs jóllakottság és csömör, a sóvárgás nem alszik ki a beteljesülés révén, és a vágy ott parázslék az örömben is. Maradéktalanul beteljesült vágyunk a mennyországban új vágyakozást szül Istenre. Ez így van mindörökké az örökkévalóságban.

Az élet túlárado bősége

Lisieux-i Szent Teréz, aki egész életét a mennyország közelségében vetett hitben élte le, első és feledhetetlen benyomását Arminjon abbé alábbi írásából kapta.

És akkor a hálás Isten így szól: Most én következem! Hogy viszonyozhatnám másképpen kiválasztottaim ajándékát, mint hogy teljesen odaajándékozom magamat? Ha kezükbe adnám a teremtés kormánypalcáját, ha feltölteném őket ragyogásom kiáramlásával, az már sok lenne, jóval több, mint amit kívánni és remélni mernek. Ez azonban nem lenne a legtöbb, amit adhatnék. Tartozom nekik életemmel, lényemmel, örök és végtelen létezésemmel. Szükséges, hogy az ő lelkük legyenek, hogy áthatoljak rajtuk, és áthassam őket isteni mivoltommal, ahogy a tűz áthatol a vason. Miközben leplezetlenül megmutatom nekik magamat, egyesülnöm kell velük egy örök találkozásban, amelyben dicsőségem bevilágítja őket, áthatol rajtuk, és létük minden pórusából sugárzik, hogy úgy ismerjenek meg, ahogy én őket, s így ők is Istenné váljanak.”

Krisztus a mennyországban mindenkinek a saját boldogságát ígéri. Azt, amire az illető a leginkább vágyik. A számariai asszonynak örök vizet. A kafarnaumiaknak örök kenyeret. A halászoknak teli hálót. A judeai pásztoroknak nagy nyáját és örökzöld legelőt. A kereskedőknek értékes gyöngyöket. És mindannyiunknak örök vendégséget, állandó lakodalmat, ami az életünkben legdrágább személy „birtoklása” révén a végtelen boldogságot szimbolizálja. A görögöknek később az apostolok megígérték azt, ami számukra a legnagyobb boldogságot jelenti: a tudást, a megismerést, a végtelen védettséget egy harmonikus lelki városban, ünnepi felvonulásokat, áttetsző létet, amely szikrázó drágakövekből épül fel. Mindezt állandó újdonságként, soha véget nem érő változások sorozatában mi is megkapjuk, ahogyan erre János jelenései minduntalan utalnak. A boldogság és a megajándékozottság mindezen adományai azonban nem önmagukért vannak, hanem Krisztus önátadásának hullámaiként áramlanak hozzánk.

Isten – „minden mindenben”

Megtörténik az elképzelhetetlen, és hinnünk kell benne, mert Urunk maga mondta: „Boldogok azok a szolgák, akiket uruk megérkezésekor ébren talál. Bizony mondom nektek, felövezi magát, asztalhoz ülteti őket, és megy, hogy kiszolgálja őket” (Lk 12,37). Isten maga, az örökké szolgáló Isten lesz számunkra „minden mindenben”. Nem mintha ezáltal a dolgok, személyek és történések megszűnnének önmaguk lenni, hanem mert bennük Isten ezernyi alakban közeledik felénk, mert hatalmas jelenléte révén felemeli ezt a kicsiny és véges valóságot, amelyből végtelen ajándékai sugároznak.

Annak a látása, amit most csak sejtünk az elrejtettből, annak megértése, amit a világ zaján át meghallunk az örök csendből, annak tapintható befogadása, amit földi alakjában megérinthezünk, de valójában soha nem tudunk megtartani – az lesz a mennyország. Nem a neoplatonisták ideáinak csodálatos, ám vértelen és szikár világa, hanem érzéki tapasztalásunk végtelenségig fokozott tökéletessége, amely ajándékként magában foglalja Istent. Az a kimondhatatlan fog megtörténni, amiért az egyház a Szentlélekhez szóló himnuszában imádkozik: „Accende lumen sensibus”. Isten fénye felragyog mindnyájunk értelmében. Az történik meg, amit a misztikusok és a mélyen vallásos emberek már most is számos visszatükröződésben érzékelnek: Istent látjuk, halljuk, tapintjuk és ízleljük. A mennyországban így minden érzékelhető a szellemi tartományba kerül és viszont. Még Isten is. Az ember pedig teljes egészében magába fogadja a valóságot, amelynek teste és lelke, alakja és fénye, léte és értelme egyetlen dologban van – a teljes világban. A panteizmus afféle gyerekes ábrándozás, ha Isten e végső egyéolvadására gondolunk a teremtéssel, amelyben nem szűnnek meg a különbségek, hanem fokozódnak az összeolvadás bensőségességében.

Önkiteljesedés

E közvetlen viszonyunk Istenhez a mennyországban a feltétele annak, hogy teljesen önmagunkká váljunk. Már itt a földi életben – különösen a szeretetben – megtapasztaljuk a következőt: csak akkor leszünk önmagunk, ha megszabadulunk magunktól. A mennyországban az egész ember odaadás, feloldódás, Istenbe belefeledkezés lesz. Megszűnik az a mohó ragaszkodás, amellyel az ember önmaga foglya volt, egész létünk fénylő ajándékként az önátadás szerető kezében nyugszik. A mennyországban végtelenül kicsik, s ezáltal nagyok leszünk, és feltétlen állandóságra jutunk. Belesimulunk Isten túlcsonduló életébe, de nem veszítjük el teremtményi mivoltunkat. Az ember elveszti önmagát, de épp ezáltal válik tökéletessé.

Ugyanez történik meg az Oltáriszentségben: a teremtmény kicsinnyé válik, tökéletesen feladja magát, lényege belevész Krisztusba. Istenben teljesen elveszítjük magunkat, de vissza is kapjuk – istenivé alakítva. Ezáltal lesz az ember a mennyországban önmaga. Minden, amit életünkben elértünk, félig megvalósítottunk, vagy meg sem adatott meg nekünk, kudarc, halva született lehetőség volt, most valósággá bomlik ki. És megértjük, hogy soha semmit sem veszítettünk el, legkevésbé azt, amiről életünk során lemondtunk.

Átszellemített fizikai lét

Maga a testünk válik a személyünké, belső létünk tökéletes kifejezésévé. Ezt a testet Isten erejéből mi teremtjük magunknak, nem a szüleinktől kapjuk, korlátokkal és eleve meghatározott adottságokkal. Ezt a testet a lélek új és soha véget nem érő hatalma alakítja, amely Istentől származik, és hozzá tér vissza. Csak az a test tökéletes, amely teljesen felvétel a lélekbe. Majd csak a mennyországban, a feltámadás és a megdicsőülés állapotában válik nyilvánvalóvá, mi az

emberi test. A mindenséggel való teljes egyesülést jelenti, nem sorompót a világgal, emberekkel, Istennel szemben.

A Krisztus iránti feltétlen odaadás révén leszünk tehát önmagunk a mennyországban. Ez a lelki teremtés alaptörvénye: egy kéz – nem a sajátunk – valamennyiünknek leszakítja a legjobb gyümölcsöket. Ebből egyébként az is kiderül, hogy a mennyországot nem elsősorban magunkban, hanem inkább másokban, főként Krisztusban, illetve a feltámadt emberekben találjuk meg, és csak utóbb, a másoktól visszaáramló szeretet középpontjában bukkanunk rá saját magunkban. A mennyországot tehát úgy határozhatjuk meg, mint állapotná vált együttlétet a szeretetben.

Együttlét a szeretetben

Életünkben szeretteink jelentik a mennyországot. A szeretett személy a mennyországban örök boldogsággá bontakozik ki. Egymás iránti átváltozott szeretetünk új életteret teremt. Akik szeretik egymást, bár sötéten és titokzatosan, már itt a földi életben is megtapasztalják a szeretet fényében a világ hasonló átváltozását. A szeretet varázsa már a földön érezteti a hatását. Az az út vagy az a város, ahol a szeretett személy lakik, aranyos fényben ragyog. Neve sugárzik a kövekből, a cserepekből és rácsokból. A mennyországban mindez léteremtő valósággá válik.

Az egymást szerető emberek összekapcsolódó pillantásának parázsából a mennyországban új, világító kozmosz keletkezik. Örök együttlétükből, örökkétartó ölelésükből új lét fakad. Érezzük a szeretett ember melegét, sugárzását, elevenségét, pazarló gazdagságát; vele örülünk, és hálát adunk érte Istennek. Egész lénye, lelke, szíve, viszonzszeretetének teremtő, átfogó, feltámasztó ereje visszavonhatatlan ajándékunk lesz.

Földi életének elmúlt örömei révén fokozódik képessége a boldogságra és annak befogadására, így él tovább az együttes szeretetben minden együtt töltött szép óra. Mindaz, ami keserves és nehéz volt az életében, most győzelemként, egy rendíthetetlen élet koronájaként lebeg az örökkévalóságban. Minden korábbi küzdelem a szeretet hatalmas erejeként él tovább az emberben. A sors csapásai csodálatosan kifinomulttá tették, lénye lágy lett, mint a viasz, amelyben ott van most minden dolog, személy, az egész világ lenyomata. Az életben megtapasztalt sötétség, amely élessé tette a látását, egyben képessé tette az örök látásra. Szeme most a gyermek tekintetként ártatlanul ragyog, mégis éleslátó és átható. Lágyság, nyugalom és harmónia, az egész világ tükröződik ebben a tekintetben.

Egész lénye nyugalmat, kiegyensúlyozottságot, harmóniát és ritmust áraszt. A világ uralkodója lett, királyi, magabiztos, tudatos és bátor. Bölcsessége egyetlen pillantással átfogja az isteni távlatokat, körülöleli, mélyrehatóan és átfogóan fogadja magába. Mindenki ilyenné válik a mennyországban, akit szeretünk, az egész emberiség, minden egyes képviselőjében és léte kibontott szeretetében találjuk meg örök otthonunkat. Embertársaink szeretete és lénye létezésünk örök helye.

Krisztus új eljövele

A keresztény teológia egyik legalapvetőbb felismerése, hogy bár Krisztus már eljött, mégis a világ végéig eljövendő marad. Jézus a történelemben mindig újjászületik. Krisztus az idők végéig eljövendő. Testét a keresztények alkotják, így válik láthatóvá a keresztény élet lényege. Kereszténységünk által Krisztusba helyezük magunkat, összeforrunk vele, keresztényekké válunk.

Szent Pál a keresztény lét titkát abban látja, hogy Krisztus a hívőkben él és viszont, a hívők Őbenne. Belépünk Krisztus létébe, anélkül hogy elvesztenénk saját személyiségünket. Krisztussal való eggyéválásunk folyamatát nevezik krisztusi életnek, amelynek beteljesedése a halál. Ha a krisztusi mérték betelt, ha mindazok, akik teljességét, a plérómát alkotják, mind

egybeolvadtak velem, megszületik a kozmikus Krisztus. És velem együtt megjelenünk mi is. Krisztusba rejtett életünk megnyílik, létállapottá bomlik ki. Ez az értelme a kolosszeiekhez írt levélben megfogalmazott titokzatos eseménynek is: „életetek Krisztussal el van rejtve az Istenben. Amikor majd Krisztus, a mi életünk megjelenik, velem együtt ti is megjelentek dicsőségesen” (Kol 3,3-4). A dolgok felszíne alatt tehát lassan kialakul egy szent világmindenség.

Egy napon, ha Krisztus elérte a kozmikus nagykorúságot, megszűnik a feszültség Isten és a világ között. Mint két ellentétes pólus közötti szikra nyilatkoztatja ki magát Krisztus. Jelenléte áttör minden gátat, és elárasztja a mindenséget. Az egyetemes Krisztus, az örök ígélet napja kel fel a világegyetem fölött. Ebben a pillanatban Krisztus, aki magába gyűjtötte az emberiséget, és rajtuk keresztül a világmindenséget, átadja magát az Atya ölelésének. Beteljesedik minden misztikus álma: Erit in omnibus omnia Deus. Isten lesz minden mindenben. A végén ott ragyog egy Istentől áthatott, átváltozott világ.

Egy mély imaéletet élő ember, aki belső tapasztalatból ismeri a világ lelki és misztikus vonásait, a következő képekkel jellemezte a mennyországba lépés pillanatát:

A kezdet

„A haldoklásból hirtelen magamhoz térve, az Isten melletti átfogó döntésben egész lényem megnyílik egy új, mély, átszellemített világ felé. Megdicsőült lények áramlanak felém seregestül. A mennyország úgy forog körültem, mintha én lennék a középpont. Csodálat és szeretet száll hozzám, sőt az angyalok és szentek imádata. Ez az imádat azonban nem az én gyenge, teremtett, kicsiny lényemnek szól, hanem annak, akinek átlátszó hordozójává váltam. Körülöttem minden az isteni szeretet legtisztább verőfényében ragyog. Királyi mozdulattal haladok át a meghajló tömegen mindaddig, amíg el nem fog egy már jól ismert, de teljességében csak most megélt szent borzongás, és végigfut ereimben: Isten van itt.

Hangtalanul állok, mert most nem nekem kell beszélnem. Az isteni személyek odajönnek hozzám. Köszönetet mondanak azért, hogy hittem szeretetükben. Csodálnak engem, a parányit, akit egy meggondolatlan érintés elpusztíthatna, akinek gondolataihoz olyan dolgok társultak, amelyeknek fényét – gondolták az angyalok – egy villanással ki lehetne oltani. Csodálnak engem, mert meghódítottam a mennyországot. Hirtelen ráébredek, hogy semmi sem vagyok, noha oly nagy tetteket vittem véghez, hogy a mennyieik is csodálnak.

Minden ajándék. Az isteni személyek most arról beszélnek, hogy milyen nyugtalan volt a szívük, amíg bennem nyugalomra nem letek. Mindent nekem ajándékoznak. A tudásukat, hogy megismerjem a világmindenséget, az emberek és az angyalok szívét. Nekem adják az akarataikat, hogy az egész létet a szerető szolgálatnak szenteljék. A szeretetüket, hogy ezzel a szeretettel átölthessem őket és bennük minden létezőt. Elnémulok.”

El kell némulnia a szónak, hogy a szív egyedül maradjon imádságos sejtelmeivel. Nem szabad attól félnünk, hogy saját elképzeléseink szerint rendezzük be a mennyországot. Az emberi fantázia szent, és jogunk van az isteni és égi dolgok emberivé tételére. Isten emberré válását, amely Krisztus megtestesülésében ment végbe, úgysem tudjuk utánozni.

* * *

Ezzel végére értünk a betegségről, a szenvedésről és a halálról szóló elmélkedéseinknek. Minden beletorkollott az isteni örömbé. Ezt a csendes, átható örömet kell kiárasztani a kereszténynek a világba, amely oly kevés jót és oly sok szenvedést ismer. Nem szabad megijednie saját szíve ürességétől. Urunk megígérte, hogy élő vizek forrásai leszünk. Ha megkíséreljük, hogy gyűlölet és önző kérlelhetetlenség nélkül, egyszerűen és Istenben bízva

készen álljunk a világban és hivatásunkban Isten viszonyozhatatlan ajándékának befogadására, akkor öntudatlanul akaratlanul az isteni öröm forrásaivá válunk.

Boros László

1927-ben született Budapesten. A kalocsai jezsuita gimnáziumban érettségizett, s 1945-ben felvételét kérte a Jézustársaságba. A rend feloszlata miatt filozófiai kiképzésének közepén külföldre kényszerült. Ausztriában, Olaszországban, Németországban, Belgiumban, Franciaországban és Angliában folytatott teológiai tanulmányokat. Disszertációjának elkészítését Romano Guardini irányította.

1959-től 1973-ig a svájci jezsuiták *Orientierung* című lapjának szerkesztőségében dolgozott, 1963-ban meghívást kapott az innsbrucki egyetem vallástudományi tanszékére.

Főleg német nyelvterületen keresett előadó, népszerű író volt. Számos kisebb publikáción kívül 1962 és 1982 között húsz kötete jelent meg.

1973-ban megrendítő változás következett be életében: elbocsátását kérte a jezsuita rendből. Legfőbb előjárója feloldozta rendi fogadalmait és kötelezettségei alól, és hamarosan megkapta VI. Pál pápától felmentését a papi szolgálat alól is.

Írói és előadói munkásságát azonban tovább folytatta: tizenegy kisebb-nagyobb teológiai könyve jelent meg ezután.

1977-ben, ötvenéves korában jelentkezett torokrákja. Az egyre súlyosbodó betegség 1981-ben vetett véget életének. Földi maradványait kívánsága szerint a svájci jezsuiták badschönbrunn-i temetőjében temették el.

Könyveinek összpéldányszáma eléri az egymilliót. Művei közül a legnépszerűbbet veheti most kezébe az olvasó. Ez a könyv tizenhárom kiadásban jelent meg, számos európai nyelvre lefordították. Másik legismertebb műve, a *Mysterium mortis* jövőre jelenik meg sorozatunkban.